

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE'DE MÜLTECİLERİN HUKUKİ DURUMLARI
VE İZMİR'E İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA

İdil Ege TAŞDELEN

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Nazmi ÜSTE

2011

YÜKSEK LİSANS
TEZ/ PROJE ONAY SAYFASI

2008800162

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : İdil Ege TAŞDELEN
Tez Başlığı : Türkiye'de Mültecilerin Hukuki Durumları ve İzmir'e İlişkin Bir Araştırma

Savunma Tarihi : 25.07.2011
Danışmanı : Yrd.Doç.Dr.Ahmet Nazmi ÜSTE

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Yrd.Doç.Dr.Ahmet Nazmi ÜSTE	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Yrd.Doç.Dr.Levent YILMAZ	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Doç.Dr.Nazif MANDACI	YAŞAR ÜNİVERSİTESİ	

Oybirliği (✓)

Oy Çokluğu ()

İdil Ege TAŞDELEN tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "Türkiye'de Mültecilerin Hukuki Durumları ve İzmir'e İlişkin Bir Araştırma" başlıklı Tezi () / Projesi () kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Utku UTKULU
Enstitü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum, “**Türkiye’de Mültecilerin Hukuki Durumları ve İzmir’e İlişkin Bir Araştırma**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

...../...../.....

İdil Ege TAŞDELEN

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Türkiye’de Mültecilerin Hukuki Durumları ve İzmir’e İlişkin Bir Araştırma

İdil Ege TAŞDELEN

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Kamu Yönetimi Yüksek Lisans Programı

İltica hakkı, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde yer alan, temel insan haklarından biridir. İnsanlar, bin yıllardır ait oldukları etnik kökenleri, anadilleri, dinleri, siyasal görüşleri, cinsiyetleri nedeniyle baskı ve zulüm görmüş, ülkelerinden sürülmüş, işkencelere maruz kalmış ya da öldürülmüştür. Kendi devleti tarafından korunamayan, ülkesinde can güvenliği olmayan insanların, ülkelerini terk ederek başka ülkelere sığınmaları ve koruma talep etmeleri birçok uluslararası belgede hak olarak yer almıştır.

Tarih boyunca karşımıza çıkan sığınma olayları, Birinci Dünya Savaşı ile devletler tarafından, çözülmesi gereken bir sorun olarak fark edilmiş, üzerinde düşünölmeye başlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonucu milyonlarca insanın vatansız kalması, başka devletlere sığınması ile mülteci sorunu acil çözölməsi gereken bir boyuta ulaşmıştır. Uluslararası alanda bu sorun için çözüm arayışlarına girilmiş, yeni kurulan Birleşmiş Milletler bünyesinde politikalar üretölmeye başlamıştır.

Bu çalışmada, mülteci, sığınmacı kavramlarının anlamları, mültecilik olgusunun tarihsel gelişimi, uluslararası alanda mültecilik olgusu, mültecilerle

ilgili Türkiye'deki hukuki düzenlemeler anlatılmaya çalışılacaktır. Ayrıca önemli göç noktalarından biri olan İzmir'de bulunan mülteci ve sığınmacıların hukuki durumları ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mülteci, Sığınmacı, İltica, Sığınma Hukuku, İzmir, Türkiye

ABSTRACT

Master's Thesis

The Legal Status of the Refugees in Turkey and a Research about İzmir

İdil Ege TAŞDELEN

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Public Administration

Public Administration Program

Right to asylum is one of the fundamental human rights cited in the Universal Declaration of Human Rights. Throughout ages people have been subjected to oppression, torture, exiled and eventually murdered because of their ethnic identities, mother tongues, religions, gender and political views. Taking refugee in another state and seeking for protection is considered to be a fundamental human right in several international legal documentations, also.

During the World War I, the case of asylum had been realized as an issue to be solved and dealt by states. The problem of asylum had emerged as a crucial issue, after millions of people became stateless as a result of World War II. Therefore potential solutions of the problem were sought and policies were carried on within the body of newly established United Nations

In this study, the terms such as refugee and asylum seeker, historical development of the notion of asylum, status of the notion of asylum in international area, legal regulations concerning refugees in Turkey is to be

handled. The third chapter of the study is allotted to an empirical study regarding the problems of asylum seekers in İzmir.

Key Words: Refugee, Asylum Seeker, Asylum, Asylum Law, İzmir, Turkey

TÜRKİYE’DE MÜLTECİLERİN HUKUKİ DURUMLARI VE İZMİR’E İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
TABLO LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI ALANDA MÜLTECİLİK VE TARİHSEL GELİŞİM	4
1. Uluslararası Belgelerde Mülteci Kavramı	5
1.1 Siyasal – Ekonomik, Ulusal – Uluslararası Mülteciler	6
1.2 Mülteci ve Sığınmacı Kavramları Arasındaki Fark	8
1.3 Uluslararası Koruma İhtiyacında Olan Kişi ve Düzensiz Göçmen	9
1.4 Vatansız	10
1.5 Göçmen	11
2. Tarihsel Süreçte Mültecilik ve Örgütsel Gelişim	13
2.1 Yirminci Yüzyıl Öncesi Dönemde Mülteciler	13
2.2 Yirminci Yüzyılda Mülteciler ve Mülteci Hukukunun Gelişimi	18
2.2.1 Milletler Cemiyeti Dönemi	28
2.2.2 Yüksek Komiserlik	29
2.2.3 Birleşmiş Milletler Dönemi	30
2.2.4 Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)	34
3. Mültecilere İlişkin Uluslararası Belgeler	38
3.1 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi	39
3.2 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü	43
3.3 1967 Birleşmiş Milletler Ülkesel Sığınma Bildirisi	44
3.4 Afrika Birliği Teşkilatı Tarafından Hazırlanan 1969 Tarihli Bölgesel Sözleşme	45
	viii

3.5 1977 Tarihli Avrupa Konseyi Ülkesel Sığınma Bildirisi	47
3.6 1986 Tarihli Cartagena Bildirisi	47
3.7 1994 Tarihli Arap Ülkelerindeki Mültecilerin Durumunu Düzenleyen Arap Sözleşmesi	49
4. Mültecilerin Hakları ve Yükümlülükleri	49
İKİNCİ BÖLÜM	
TÜRKİYE'DE MÜLTECİLERİN HUKUKİ DURUMU	53
1. Türkiye'de Mültecilere İlişkin Mevzuat	54
1.1 Mülteci Tanımı	54
1.2 Coğrafi Sınırlamalar	55
2. Mültecilerin Statüsüne İlişkin Belgeler	59
2.1 Kanunlar	59
2.1.1 İskân Kanunu	60
2.1.2 Pasaport Kanunu	61
2.1.3 Türk Vatandaşlığı Kanunu	62
2.1.4 Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun	63
2.1.5 Askerlik Kanunu	64
2.1.6 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı Taslağı	64
2.2 Yönetmelikler	70
2.2.1 1994 İltica Yönetmeliği	70
2.2.2 Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği	75
2.3 Genelgeler	77
2.4 Planlar	80
3. Mültecilerin Statüsünün Belirlenmesine İlişkin Prosedür	84
3.1 Koşullar	84
3.2 Prosedüre Erişim	96
3.3 Sığınma Müracaat Makamı	97
3.4 Kayıt ve Başvuru Süreci	98
4. Mülteci Statüsünün Kazanılmasını Engellenen Nedenler	102
4.1 Birleşmiş Milletlerin Korumasından Yararlanma	103
4.2 Uluslararası Koruma İhtiyacında Olmama	104
4.3 Savaş Suçu, Barışa Karşı Suç veya İnsanlığa Karşı Suçlar	104

4.4 Ağır Genel Suçlar	106
4.5 Birleşmiş Milletlerin Amaç ve İlkelerine Aykırı Eylemler	108
5. Mülteci Statüsünün Sona Erme Sebepleri	109
5.1 Vatandaşı Olduğu Ülkenin Korumasından Kendi İsteği İle Yeniden Yararlanma	109
5.2 Vatandaşlığını Kaybettiği Ülkenin Vatandaşlığından Yeniden Yararlanma	110
5.3 Vatandaşlığı Kazanılan Yeni Ülkenin Korumasından Yararlanma	110
5.4 Terk edilen veya Zulüm Korkusuyla Haricinde Kalınan Ülkeye Yerleşmek Üzere Dönme	111
5.5 Mültecilikle İlgili Koşulların Ortadan Kalkması Nedeniyle Ülkesinin Korumasını Reddedememe	111
5.6 Mültecilikle İlgili Koşulların Ortadan Kalkması Nedeniyle Daimi İkamet Ülkesine Dönme Durumu	112
6. Mülteci Statüsünün İptali	112

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İZMİR İLİNDEKİ MÜLTECİLERİN HUKUKİ STATÜSÜ	114
1. Göç Alan Bir Ülke Olarak Türkiye'ye Genel Bakış	115
1.1 Yasadışı Göç	117
1.2 Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti	121
2. İzmir'de Faaliyet Gösteren Bir Sivil Toplum Kuruluşu: Mültecilerle Dayanışma Derneği (Mülteci-Der)	124
3. Konak Belediyesinin Mülteci ve Sığınmacılarla İlgili Faaliyetleri	127
4. İzmir'deki Mülteci ve Sığınmacıların Hukuki Statüleri İle İlgili Bir Araştırma	129
4.1 Araştırmanın Amacı ve Yöntemi	129
4.2 İzmir'deki Mülteci ve Sığınmacıların Genel Profili	131
4.3 Yaşa Göre Dağılım	135
4.4 Cinsiyete Göre Dağılım	136
4.5 Geldiği Ülkeye Göre Dağılım	137
4.6 Eğitim Durumuna Göre Dağılım	139
4.7 Dini İnançlara Göre Dağılım	140
4.8 Medeni Duruma Göre Dağılım	140
4.9 Çocuk Sahibi Olma Durumuna Göre Dağılım	141

4.10 Göç Öncesi Meslek Gruplarına Göre Dağılım	142
4.11 Ülkesini Terk Etme Sebebine Göre Dağılım	143
4.12 Ülkesinde Baskı ya da Zulüm Görme Durumuna Göre Dağılım	146
4.13 Türkiye’de Bulunma Süresine Göre Dağılım	147
4.14 Türkiye’yi Seçme Nedenine Göre Dağılım	149
4.15 Türkiye’ye Kiminle Birlikte Geldiğine Göre Dağılım	150
4.16 Ülkelerinde Ailelerinden Geriye Kalanlara Göre Dağılım	150
4.17 Türkiye’ye Giriş Yollarına Göre Dağılım	151
4.18 Kaldıkları Yere Göre Dağılım	152
4.19 Yaşadığı Yeri Paylaştığı Kişi Sayısına Göre Dağılım	153
4.20 Kalınan Yerin Fiziki Koşullarına Göre Dağılım	153
4.21 Türkiye’de Çalışma Durumlarına Göre Dağılım	154
4.22 Türkiye’deki Geçimini Sağlama Şekline Göre Dağılım	155
4.23 Bir Kuruluştan Yardım Alma Durumlarına Göre Dağılım	156
4.24 Türkiye’de Karşılaştıkları Probleme Göre Dağılım	157
4.25 Türkiye’de Yaşadıkları Sorunları Çözmede Yardım Aldıkları Yere Göre Dağılım	158
4.26 İltica Başvurusu Yapmalarına Göre Dağılım	159
4.27 Türkiye’deki Hukuki Statülerine Göre Dağılım	160
4.28 Türkiye’de Yararlandıkları Sosyal Hizmetlere Göre Dağılım	161
4.29 Yerli Halkın Tutumuna Göre Dağılım	162
4.30 Türkiye’den Başka Ülkeye Gitmeyi Düşünme Durumuna Göre Dağılım	163
4.31 Gitmek İstenen Ülkeye Göre Dağılım	163
4.32 Şartlar Düzelirse Ülkelerine Geri Dönme İsteklerine Göre Dağılım	165
4.33 Geleceğe Yönelik Beklentilerine Göre Dağılım	165
SONUÇ	167
KAYNAKLAR	173
EKLER	187

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
Bkz.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
IOM	Uluslararası Göç Örgütü (International Organization of Migration)
IRO	Uluslararası Mülteci Örgütü (International Refugees Organization)
MSB	Mülteci Statüsü Belirleme
Mülteci-Der	Mültecilerle Dayanışma Derneği
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	Türk Dil Kurumu
UAÖ	Uluslararası Af Örgütü
UNRRA	Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon Kuruluşu
UNRWA	Birleşmiş Milletler Yakın Doğudaki Filistinli Mültecilere Yardım ve Çalışma Kuruluşu

TABLO LİSTESİ

TABLO-1: İzmir İlinde Yapılan Sığınma ve İltica Başvuruları	132
TABLO-2: Yaşa Göre Dağılım	136
TABLO-3: Cinsiyete Göre Dağılım	137
TABLO-4: Geldiği Ülkeye Göre Dağılım	138
TABLO-5: Eğitim Durumuna Göre Dağılım	139
TABLO-6: Dini İnançlara Göre Dağılım	140
TABLO-7: Medeni Duruma Göre Dağılım	140
TABLO-8: Çocuk Sahibi Olma Durumuna Göre Dağılım	141
TABLO-9: Göç Öncesi Meslek Gruplarına Göre Dağılım	142
TABLO-10: Ülkesini Terk Etme Sebebine Göre Dağılım	144
TABLO-11: Ülkesinde Baskı ya da Zulüm Görme Durumuna Göre Dağılım	146
TABLO-12: Türkiye’de Bulunma Süresine Göre Dağılım	148
TABLO-13: Türkiye’yi Seçme Nedenine Göre Dağılım	149
TABLO-14: Türkiye’ye Kiminle Birlikte Geldiğine Göre Dağılım	150
TABLO-15: Ülkelerinde Ailelerinden Geriye Kalanlara Göre Dağılım	150
TABLO-16: Türkiye’ye Giriş Yollarına Göre Dağılım	151
TABLO-17: Kaldıkları Yere Göre Dağılım	152
TABLO-18: Yaşadığı Yeri Paylaştığı Kişi Sayısına Göre Dağılım	153
TABLO-19: Kalınan Yerin Fiziki Koşullarına Göre Dağılım	154
TABLO-20: Türkiye’de Çalışma Durumlarına Göre Dağılım	154
TABLO-21: Türkiye’deki Geçimini Sağlama Şekline Göre Dağılım	155
TABLO-22: Bir Kuruluştan Yardım Alma Durumlarına Göre Dağılım	156
TABLO-23: Türkiye’de Karşılaştıkları Probleme Göre Dağılım	157
TABLO-24: Türkiye’de Yaşadıkları Sorunları Çözmede Yardım Aldıkları Yere Göre Dağılım	158
TABLO-25: İltica Başvurusu Yapmalarına Göre Dağılım	159
TABLO-26: Türkiye’deki Hukuki Statülerine Göre Dağılım	161
TABLO-27: Türkiye’de Yararlandıkları Sosyal Hizmetlere Göre Dağılım	161
TABLO-28: Yerli Halkın Tutumuna Göre Dağılım	162

TABLO-29: Türkiye’den Başka Ülkeye Gitmeyi Düşünme Durumuna Göre Dağılım	163
TABLO-30: Gitmek İstenen Ülkeye Göre Dağılım	164
TABLO-31: Şartlar Düzelirse Ülkelerine Geri Dönme İsteklerine Göre Dağılım	165
TABLO-32: Geleceğe Yönelik Beklentilerine Göre Dağılım	166

GİRİŞ

İltica ve sığınma olgusu, binlerce yıldır var olan ve yazılı tarihin ilk örneklerinde dahi bahsedilen bir durumdur. İnsanlar, tarihin ilk çağlarından beri çeşitli nedenlerle savaşmış, toprak ve iktidar kavgası yapmış, güçlü olanlar çoğu kez güçsüz olanları yerlerinden, yurtlarından kovmuşlardır. Yurtlarından ayrılmak zorunda kalan bu insanlar, yaşamlarını devam ettirebilmek amacıyla kendilerine yaşayacak yeni yerler ve kendilerine koruma sağlayacak yeni güçler arayışı içine girmişlerdir. Modern devletlerin doğuşuyla birlikte, aranan bu koruyucu güç devletler olmuş ve bu devletlerin hem dış ilişkilerini hem de iç işlerini etkileyen iltica olgusu giderek şekillenmeye başlamış ve adından söz ettirmeye başlamıştır. Sığınma hakkı, temel bir insan hakkı olarak kabul edilmiş ve devletler uluslararası alanda bu konuda ortak düzenlemeler yapmaya başlamışlardır.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, mültecilerin durumunu belirgin bir statüye bağlamak, sorunlarına çözüm bulabilmek amacıyla birçok düzenleme yapılmıştır. Mülteciler ve sığınmacılarla ilgili gelişmeleri düzenlemek amacıyla oluşturulan belgelerin ve kurumların tümüne "uluslararası mülteci rejimi" ya da "uluslararası koruma sistemi" adı verilmektedir. Küresel düzenlemelerin yanında yerel düzenlemeler de bu çerçeveye dâhil olarak kabul edilmektedir.

Dünyadaki mevcut mülteci rejimi, iki büyük uluslararası olay sonucu oluşturulmuştur. Bunlardan ilki, milyonlarca kişinin yerlerinden edilmesine neden olan İkinci Dünya Savaşı, diğeri ise Soğuk Savaş'tır. İkinci Dünya Savaşı ile ülkelerini terk etmek zorunda kalıp Amerika Birleşik Devletleri, Kanada gibi ülkelere yerleşmiş insanlar, savaş sonrası ekonomik kalkınmaya ve büyümeye büyük katkılar sağlamışlardır. Soğuk Savaş sırasında Doğu Bloğu ülkelerinde yaşayan rejim

karşıtları ise kendilerine sığınma hakkı verilerek yine Batı Devletleri tarafından birer siyasi propaganda aracı olarak kullanılmışlardır. (Castles ve Miller, 2008: 147)

Uluslararası siyasetin önemli bir parçası olan mülteciler meselesi, devletler tarafından günün siyasi atmosferine uygun olarak yönlendirilmiş, kimi zaman çözümlenmeye çalışılmış kimi zaman ise çözümsüzlüğe terk edilmiştir. Günümüzde hızla artan sayıları ile mülteciler hala önemli siyasal sorunlardan biri olmaktadır. Tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de önemli bir konu ve çözüm bekleyen bir sorun niteliği taşımaktadır.

Türk yazın tarihinde yaklaşık 100 yıldır mültecilerle ilgili çalışmalar yapılmış, eserler verilmiştir. Mülteciler konusuyla ilgili bilinen ilk eser, Mehmed Galib’in Hazine-i Evrak’ta bulunan yüzlerce belgeden bir kısmını derlediği, 1909 tarihli Yeni Tasvir-i Efkâr Gazetesi’nde yayınladığı “Leh ve Macar Mültecilerine Ait Vesaik” adlı belgelerdir. Daha sonra bu evrakların büyük çoğunluğu ünlü tarihçi Ahmet Refik’in 1926 yılında İstanbul’da basılan “Türkiye’de Mülteciler Meselesi” adlı yapıtında derlenerek yayınlanmıştır. Ahmet Refik tarafından yayınlanan bir başka yapıt ise, “Mülteciler Meselesine Dair Fuad Efendi’nin Çar I. Nikola ile Mülakatı” adlı makalesidir. Yuluğ Tekin Kurat’ın “Osmanlı İmparatorluğu ve 1849 Macar Mültecileri Meselesi” adlı bildirisi ise, mülteciler konusuna ait arşiv belgelerine dayalı ilk çalışma olmasıyla büyük önem taşımaktadır. (Nazır, 2006: 14)

Çalışmanın birinci bölümünde, uluslararası alanda mülteci ve sığınmacı konularına nasıl bir yaklaşım sergilendiği, uluslararası belgelerde iltica ile ilgili kavramların nasıl tanımlandığı, bu belgelerin içerikleri ve tarihsel süreçte iltica kavramının gelişimi ve bu konudaki örgütlenme çalışmaları incelenecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, iltica konusu Türkiye özelinde incelenecektir. Bu bölümde Türkiye'deki İltica Mevzuatında mültecilerle ilgili düzenlemelere sahip olan kanunlar, yönetmelikler, genelgeler ve Avrupa Birliği uyum süreci kapsamında yayınlanan İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı incelenecektir. Uluslararası alanda belirlenmiş olan ve Türkiye tarafından da kabul edilerek uygulanan mülteci statüsü belirleme prosedürü açıklanarak, hangi durumda kişilerin mülteci statüsü alabileceği, hangi durumların mülteci statüsünü kazanmaya engel teşkil ettiği ve mülteciliği sona erdiren durumların neler olduğu anlatılacaktır.

Üçüncü ve son bölümde ise, Türkiye'de yasadışı göç, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti sorunları incelenecek, İzmir ilinde bulunan sığınmacı ve mültecilerin genel profillerine bakılacak, İzmir'de sığınmacı ve mülteciler için çalışan örgütlerin faaliyetleri anlatılarak, İzmir ilinde bulunan sığınmacı ve mültecileri kapsayan anket çalışması incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI ALANDA MÜLTECİLİK VE TARİHSEL GELİŞİM

Mülteci kelimesinin günlük dildeki kullanımı hukuki bir terim olan mülteci kavramından daha farklıdır. Günlük dilde, yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalmış, bir başka ülkede yaşayan insanları tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu kullanımda mültecilerin hangi nedenlerle kaçmak zorunda kaldıkları ya da nereden gelip, nereye gittikleri çok önemsenmemektedir. Oysaki hukuki bir terim olarak kullanılan mülteci kavramı, bir statüyü tanımlamaktadır. Bu statüye sahip olmanın ya da olamamanın doğurduğu sonuçları da içinde barındırmaktadır.

Mithat Sancar ve Bülent Peker, mülteci kavramını tüm hukuki ve resmi anlamlarından arındırarak günlük olarak kullanılan şekliyle şöyle tanımlamaktadırlar: *“Yaşamlarına ve özgürlüklerine yönelik ciddi tehditlerden dolayı ülkelerinden ayrılmak ya da ülkeleri dışında kalmak zorunda bulunan insanlar.”* (Sancar ve Peker, 2002: 9)

Günlük dilde Sancar ve Peker’in tanımladığı şekilde kullanılması nedeniyle mülteci kavramı konusunda sıkça kavram karmaşası yaşanmaktadır. Bu yüzden “göçmen, sığınmacı, düzensiz göçmen, mülteci” gibi kavramlar tek bir başlıkta, “mülteci” kelimesiyle ifade edilmektedir. Oysa mülteci kavramı ülkeden ülkeye ya da sözleşmeden sözleşmeye dahi farklı anlamlar taşımaktadır. Bir ülkede mülteci olarak kabul gören kişi, diğer bir ülkede mülteci olarak kabul edilmeyebilmektedir. Bu da aslında mülteci kelimesinin her yerde geçerli olan bir tanımının tam olarak yapılamadığını ve yaşanan kavram karışıklığının aslında çok da nedensiz olmadığını göstermektedir. Bu çalışma, mültecilerin hukuki statüleri ile ilgili olduğu için,

aşağıdaki başlıklarda hukuki belgelerde yer alan, terim olan “mülteci” kavramı açıklanmaya çalışılacaktır.

1. Uluslararası Belgelerde Mülteci Kavramı

Uluslararası hukukta mülteci kavramı, vatandaşı olduğu ülke dışında olan ve ırkı, tabiiyeti, dini, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncesi nedeniyle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkeye dönemeyen veya dönmek istemeyen kişileri ifade etmektedir.

“Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi” (kısaca 1951 Cenevre Sözleşmesi) mülteci statüsünde koruma altına alınacak şahısları şöyle tanımlar: “1951 yılından önce Avrupa’da meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen ya da söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıslardır.” (Cenevre Sözleşmesi mad. 1.a, <http://www.multeci.org.tr/index.php/mevzuat/88-multecilerin-hukuk-statuesuene-lkn-1951-cenevre-soezlemesi>)

Ancak 1951 sonrası dönemde meydana gelen olaylar sonucunda da mültecilere koruma sağlanması gereği tespit edilmiş ve “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü” ile “1 Ocak 1951’den önce” ibaresi kaldırılmıştır.

1.1 Siyasal – Ekonomik, Ulusal – Uluslararası Mülteciler

Mülteciler bazı özelliklerine göre bir takım ayrımlara tabi tutulmaktadır. Bu ayrım “ulusal - uluslararası mülteci”, “siyasal – ekonomik mülteci” şeklindedir. Ulusal – uluslararası mülteci ayrımı coğrafi bakımdan yapılmış bir ayrımdır.

“Ulusal mülteciler, nüfusun çoğunluğuyla aynı soydan oldukları memleketlere sığınanlardır. Bulgaristan’ın 1951’de sınır dışı ettiği Türkler, Yugoslavya’dan, Yunanistan’dan Doğu Türkistan ve nihayet Kıbrıs’tan memleketimize gelen Türkler milli mültecilerdir. Buna karşılık sığındığı memleketin halkına yabancı olanlar vardır ki bunlara milletlerarası (uluslararası) mülteciler denir.” (Altuğ, 1967: 5)

Siyasal – ekonomik mülteci ayrımı ise ülkeyi terk etme nedenlerine göre yapılmış ayrımdır.

“Bazı kişiler memleketlerinden ekonomik sebeplerle mesela fazla nüfus veya ücretlerin düşük olması gibi ekonomik sebeplerle göç etmektedirler. Bunlar eğer aynı zamanda takibata uğrayacakları hakkında haklı bir korku sebebiyle yurtlarını terk etmişlerse mülteci addolunabilirler. Aksi halde sırf ekonomik maksatlarla yurtlarını terk etmişlerse bunlara mülteci sıfatı tanınmaz.” (Altuğ, 1967: 5)

Bugün uluslararası alanda mülteci konusuyla ilgili en büyük sorunlardan biri, mülteci mi yoksa ekonomik göçmen mi ikilemi olmaktadır. Bazı ülkeler, ülkelerine gelip sığınma hakkı isteyen kişilerin çoğunun mülteci değil, ekonomik göçmen olduğunu savunmaktadır. Bu yüzden, sığınmacılardan sadece %10 ile %20’si mülteci statüsü alabilmektedir. Günümüzde mülteci hareketleri, 1950’li yıllardakinden çok daha farklı karakteristik özelliklere sahiptir. Kişilerin ülkelerini terk etme sebepleri uzun zamana yayılmış nedenlerin bir araya gelmesiyle

oluşmaktadır. Kitlemel insan hakları ihlalleri, iç çatışmalar, savaşlar, isyanlar, işsizlik, kıtlık, doğal afetler, ekolojik yıkımlar gibi çok geniş bir yelpazeye yayılmıştır. (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komiserliği, İnsan Hakları Bilgi Kitapçığı) Özellikle hava ve su kirliliği, erozyon, deprem, sel, volkanik patlamalar, çölleşme gibi doğal afetler gibi zorunlu göç nedenlerine günümüzde çok sık rastlanmaktadır. Bunun yanında nükleer kazalar ya da sanayi kazaları gibi insan kaynaklı felaketler de sayılabilmektedir. Tüm bu olayların yerinden ettiği insanlar için “çevresel mülteci” kavramı kullanılmaktadır. 1995 yılında yayınlanan raporlara göre o sene itibariyle dünyada 25 milyon çevresel mülteci bulunduğu belirtilmektedir. (Castles ve Miller, 2008: 146) Bu sayılan nedenlerin birçoğu Birleşmiş Milletlerin mülteci tanımına uymamaktadır. Bu durum, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin, hazırlandığı dönemdeki koşullara göre düzenlendiğini ve bugünkü ihtiyaçlara cevap veremediğini göstermektedir.

Jonas Widgren (1993), makalesinde eğer ekonomik göçmenler mülteci olarak kabul edilirse, 30-40 yıllık bir süreçte mülteciler için kurulan uluslararası koruma sisteminin büyük bir tehlike içine gireceğini, bu nedenle ekonomik nedenlerle göç edenlerin mülteci statüsü almamaları gerektiğini belirtmiştir.

Genel olarak siyasal mülteciler, siyasal nedenlerden dolayı hayatı ve özgürlüğü tehlikede olup, vatandaşı olduğu ülkede barınamayacak durumda olan mültecilerdir. *“Burada siyasal kelimesi dini şartları da içine alacak şekilde geniş olarak kullanılmaktadır. Normal yabancından veya göçmenden, mülteci eski yurdunu sadece ekonomik sebeplerle değil aslında siyasal sebeplerle terk etmiş olması sebebiyle ayrılır.”* (Altuğ, 1967: 6)

1.2 Mülteci ve Sığınmacı Kavramları Arasındaki Fark

Sığınmacı ve mülteci kavramları sık sık karıştırılmakta ve birbirleri yerine kullanılmaktadır. Oysa ikisi birbirinden farklı durumları ifade etmektedir. Biri hukuki bir statüyü ifade ederken, diğeri bu hukuki statünün beklendiği geçici bir durumu ifade etmektedir.

“Sığınmacı, mülteci olarak uluslararası koruma arayan ancak statüleri henüz resmi olarak tanınmamış kişilere denir. Bu terim genellikle, mülteci statüsü almaya yönelik başvurularının hükümet ya da Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından karara bağlanmasını bekleyen kişiler için kullanılır. Statüleri resmi olarak tanınmamış da olsa, sığınmacılar menşe ülkelerine geri gönderilemezler ve haklarının korunması gerekir.” (Uluslararası Af Örgütü, 2009: 5)

Sığınmacı, iki farklı durum için kullanılabilir. Birincisi, mülteci statüsü almak için başvuru yapmış ancak başvurusu henüz karara bağlanmamış kişilerdir. İkincisi ise, henüz başvuru yapmamış kişilerdir.

“Sığınmacı, iltica prosedürü hakkında cevap bekleyen kişi olduğuna göre mülteci korumasının temel ilkesi olan “non-refoulement” yani “geri göndermeme” ilkesinden ve insanca muamele standartlarından peşinen yararlanması gerekir.” (Kılıç, 2008: 214)

Sığınmacının mülteci olabilmesi için, Cenevre Sözleşmesi’nde belirtilen tanımı karşılaması gerekmektedir. Mültecilik bir hukuki statüdür. Ancak sığınmacı olarak tanımlanmak için, ülkesini bazı nedenlerle terk etmiş ve başka bir ülkeye sığınmış olmak yeterlidir. Sığınmacıların, mülteci statüsü kazanabilmesi için

ülkelerin hukuki mevzuatlarına uygun şekilde birtakım aşamalardan geçmeleri ve mülteci tanımına uydukları ispatlanmalıdır. Bu aşamalar, üçüncü bölümde, “Mültecilerin Statüsünün Belirlenmesine İlişkin Prosedür” başlığı altında incelenecektir.

Türkiye’deki mülteci hukukunda, sığınmacı ile mülteci kavramları arasındaki farklılık, uluslararası hukuktakinden farklı bir içeriğe sahiptir. Uluslararası hukukta, bir sığınmacı, mülteci olabilme koşullarına sahip olduğunu kanıtladığında mülteci statüsü kazanabilmektedir. Ancak bu durum, Türkiye’deki mülteci hukukunda gerçekleşmemektedir. Çünkü Türkiye, Avrupa ülkeleri dışından gelen kişileri mülteci olarak kabul etmemekte, onları sığınmacı olarak adlandırmaktadır. (Çiçekli, 2007: 213) Bu durumda kişi mülteci olabilme ölçütlerine sahip olsa dahi, geldiği ülke nedeni ile mülteci olamamakta, sığınmacı olarak adlandırılmakta ve mülteci olabilmek için üçüncü bir ülkenin kabulünü beklemek zorunda kalmaktadır. Sığınmacılara, üçüncü ülkeden gelecek kabule kadar, belirli bir süre Türkiye’de ikametlerine izin verilmektedir. (Çiçekli, 2003: 129)

1.3 Uluslararası Koruma İhtiyacında Olan Kişi ve Düzensiz Göçmen

“Düzensiz göçmen, geldiği ülkede kalma hakkı bulunmayan kişidir. Ancak bu, tüm düzensiz göçmenlerin buldukları ülkede resmi olmayan bir şekilde ya da belgeleri olmadan kaldıkları anlamına gelmemektedir. Bir göçmenin statüsü birkaç şekilde düzensiz hale gelebilir. Bu bazen dikkatsizlik nedeniyle yaşanırken; bazen keyfi ve adil olmayan nedenlerle de bir kişi düzensiz hale gelebilir. Tek bir yolculuk sırasında dahi, bir göçmen, hükümetlerin yürüttükleri politikalara veya vize düzenlemelerine göre düzensiz göçmen statüsüne girip çıkabilmektedir.” (UAÖ, 2009: 6)

Düzensiz göçmeden farklı olarak bir de belgesiz göçmen kavramı vardır. Bu kavram ise, bir ülkeye yasal yollarla girmek ya da o ülkede kalmak için gerekli belgeleri bulunmayan kişilerdir.

“Uluslararası koruma ihtiyacındaki kişiler, mülteci ve sığınmacıların yanı sıra “geri gönderme” riski karşısında uluslararası korumaya ihtiyaç duyan kişileri kapsamaktadır. Uluslararası mülteci hukukuna ek olarak diğer insan hakları mekanizmaları da, vatandaşı olduğu ya da ikamet ettiği ülkeye geri gönderildikleri takdirde işkenceye uğrama riski (BM İşkence Karşıtı Sözleşme, md. 3), yaşamlarının tehlikeye girmesi riski (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, md.2), ya da zalimane ve olağandışı muamele ya da cezaya veya diğer ağır insan hakları ihlallerine uğrama riski (Uluslar arası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi md.7 ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi md.3) bulunan kişilerin geri gönderilmelerine karşı uluslararası koruma sağlamaktadır.” (UAÖ, 2009: 6)

1.4 Vatansız

Vatansız kişi, kendi yasalarının işleyişi içinde hiçbir devlet tarafından vatandaş olarak sayılmayan kişi anlamına gelmektedir. (BMMYK, 1998: 109) Dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan, vatansız bir konumda olan birçok etnik grup, ulusal ve kültürel azınlık bulunmaktadır. Çingeneler, Pomaklar, Yenişler, Beaslar, Tinkerler, Mecherolar, Roudarlar, Travellerler bu gruplara örnek olarak sıralanabilirler. Bu halklar dünyanın çeşitli yerlerine yayılmış bir şekilde yaşamlarını sürdürmektedirler. Rusya’dan Sibiryaya sürülen Volga Almanları ülkesiz yaşayan, herhangi bir devletleri olmayan halklara örnektir. İngiltere’de yaşayan Çingeneler bir miktar toprağa sahip olmalarına rağmen, toplumsal yapıda bu insanlar göçebe olarak algılanmakta, siyasi makamlara göre ise bu topluluk bir devlet ya da ülkeye sahip bulunmamaktadırlar. (Arayıcı, 2008: 32-33)

Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan, 28 Eylül 1954 tarihinde New York'ta imzalanan "Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme" vatansız kişilerin statüsünü düzenlemek ve iyileştirmek amacıyla düzenlenmiştir. Bu sözleşmeye taraf olan devletler, ülkelerinde bulunan vatansız kişilere, yine kendi ülkelerinde bulunan yabancılara tanıdıkları hakların aynısını tanıyacaklarını taahhüt etmektedir. Sözleşmenin 10. maddesine göre vatansız bir kişi İkinci Dünya Savaşı sırasında zorla yerinden edilerek sözleşmeye taraf ülkelerden birine götürülüp burada ikamet etmekte ise, bu zorunlu kalış süresi yasal ikamet olarak sayılmaktadır. Yine sözleşmenin 12. maddesine göre, vatansız bir kişinin statüsü, daimi ikametgâhının olduğu ülkenin kanununa göre, ikametgâhı yoksa oturduğu ülkenin kanununa göre düzenlenmektedir. (BMMYK, 1998: 109-111-112-113)

1.5 Göçmen

"Göç, bireylerin ya da grupların sembolik ya da siyasal sınırlarının ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketleridir." (Marshall, 1999: 685) Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından hazırlanan göç terimleri sözlüğünde göç şöyle tanımlanmaktadır: *"Uluslararası bir sınırı geçmek veya bir devlet içinde yer değiştirmek. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir."* (IOM, 2009: 22)

Thomas Faist'e göre en yaygın göç tipolojilerinden biri, sürekli yerleşimcileri, geçici sözleşmeli işçileri, geçici mesleki misafirleri, gizli ya da illegal işçileri, sığınma hakkı arayanları ve mültecileri kapsamaktadır. (Faist, 2003: 47)

IOM göç terimleri sözlüğüne göre genel kabul gören bir göçmen tanımı bulunmamaktadır. Bu yüzden sözlükte de net bir göçmen tanımı yapılmamıştır.

Ancak genel hatlarıyla göçmen “*kişisel rahatlık*” amacıyla ve başkaları tarafından bir zorlamayla karşılaşmadan, maddi ve manevi durumunu iyileştirmek amacıyla daha iyi bir gelecek düşleyerek ülke ya da bölge değiştirmek suretiyle göç etmeye karar veren kişi olarak açıklanmaktadır. (IOM, 2009: 22) Göçmenleri mültecilerden ayıran en önemli özellik, göçmenlerin ülkelerini ekonomik nedenlerle terk etmiş olmalarıdır. Kendilerine ekonomik anlamda daha iyi bir gelecek kurma umuduyla yerleşik oldukları bölgeyi terk etmektedirler. Oysa mültecilerin ülkelerini terk etmeleri genellikle siyasi ve göçmenlere nazaran daha hayati nedenlerle olmaktadır. (Gümüş ve Kara, 2009: 4) Göçmen kavramı daha çok bir başka ülkeye, o ülkenin yetkililerinin izniyle giden kişiler için kullanılmaktayken; izinsiz olarak ülkeye girenler için “*kaçak göçmen*” veya “*kâğıtsız göçmen*” kavramları kullanılmaktadır. (Kara ve Korkut, 2010: 154)

Göçmen kavramının tanımının altında “ülkesinde yerinden edilmiş kişiler”den de bahsetmek gerekmektedir. Göç terimleri sözlüğüne göre, ülkesinde yerinden edilmiş kişiler:

“Özellikle silahlı çatışma, genel şiddet durumları, insan hakları ihlalleri, doğal veya insan eliyle yaratılmış felaketlerin etkilerinden kurtulmak için mutad olarak ikamet ettikleri yerlerden kaçmaya zorlanmış veya kaçmak zorunda kalmış olan ve devletin uluslararası olarak tanınan sınırlarını aşmamış olan kişi ve gruplardır.”(IOM, 2009: 60)

Loesher’e göre (1999: 236), ülkesinde yerinden edilmiş kişilerin durumları, diğerlerine göre daha zor ve vahimdir. Çünkü kendi devletinin korumasından mahrum kaldığı gibi, ülke sınırları dışına çıkamadıkları için uluslararası korumadan da yararlanamamaktadırlar. Mülteci statüsü alamayan bu kişiler, uluslararası yardım örgütleri ya da sivil toplum kuruluşlarının yardımlarından da yararlanamamaktadırlar.

2. Tarihsel Süreçte Mültecilik ve Örgütsel Gelişim

İnsanların bir arada yaşamaya, toplum olmaya başladıkları zamandan itibaren sığınma sorunu ortaya çıkmaya başlamıştır. Çeşitli coğrafyalarda çeşitli nedenlerden dolayı insanlar arasında çatışmalar çıkmış, zulüm, işkence gibi insanlık dışı muameleler yapılmıştır. Tarihin derinliklerinden bu güne kadar insanlar birbirlerine acılar çektirmiş ve eziyetler etmişlerdir. Bu durum sığınma ve mülteci kavramlarını ortaya çıkarmıştır. Dünyanın siyasal, ekonomik yapısı değiştikçe sığınma ve mültecilik konuları da farklı boyutlar kazanmaya başlamıştır. Bu da bir mülteci hukukunun doğmasına ve gelişmesine neden olmuştur. 20. yüzyıla kadar çok kapsamlı bir hukuki boyuta sahip olmayan mülteci konusu, dünya savaşlarının patlak verdiği ve dolayısıyla yerinden edilme, öldürülme, zulüm görme, başka bir ülkeye sığınma gibi durumların ortaya çıktığı 20. yüzyılda, hukuki belgelerle meşrulaştırılmak ve kurallara bağlanmak durumunda kalmıştır. Bu bölümde mülteci konusunun tarihsel gelişimi, 20. yüzyıl öncesi dönem ve 20. yüzyıl olarak iki ayrı başlık altında ele alınacaktır.

2.1 Yirminci Yüzyıl Öncesi Dönemde Mülteciler

“Sığınma olgusu ve mülteci kavramı en az 3500 yıldan beri mevcut olup, değişik şekillerde pek çok eski toplumun geleneklerinde, yazıtları ile kutsal ve dinsel kitaplarında yer almıştır. Belirli kişi, gruplar ve toplumlar arasındaki ilişkilerle ilgili olarak ortaya çıkan ve sadece fiili durumlara yanıt veren ve ayrıca sosyal, ahlaksal ve dinsel yönü olan basit düzenlemeler çok eski dönemlerde ortaya çıkmış ve böylece yazı, kuram ve kurallarıyla çağdaş mülteci hukukunun temelleri atılmıştır.” (Odman, 1995: 5-6)

Mültecilerin korunmasına dair bazı anlaşmaların milattan iki bin yıl öncesine kadar gittiği bilinmektedir. Bu dönemde sınırları tam olarak belirli devletler ortaya çıkmamış olmasına rağmen sığınma sorunu bulunmaktaydı. Örneğin milattan önce 14. Yüzyılda bir Hitit kralı olan Kral Urhi-Teshup, amcası tarafından tahttan indirilerek Mısır'a mülteci olarak gönderilmiştir. Bir başka Hitit Kralı ise, bir ülke ile yaptığı anlaşmada, o ülkeden kendi ülkesine sığınan bir kişinin geri gönderilmeyeceğini ifade etmiştir. Bu da milattan yüzlerce yıl öncesinde dahi, bugünün "geri göndermeme" ilkesinin var olduğunu göstermektedir. "Geri göndermeme" ilkesinin tarihten bir diğer örneği ise bir Aztek prensibinde karşımıza çıkmaktadır. Esirlerin sığınma hakları ile ilgili olan bu prensip şöyle demektedir: "Eğer bir esir kendi sahibinden kaçır ve korunmak için size gelirse, onu geri göndermeyin, o sizin yerlerinizden birinde yaşayabilir ve siz ona kötü ve kaba davranmamalısınız." (Odman, 1995: 6-7)

Eski Yunan'da da çevreden, sitelere gelenlere sığınma hakkı tanınmış ve birçok sığınma yeri yapılmıştır. Sığınma konusu, Yunan edebiyatında olduğu kadar Yunan mitolojisinde de yer almıştır.

Roma'da ise özgür olan ancak vatandaşlık haklarına sahip olmayan yoksul kişiler, zengin ve nüfuzlu kişilerin himayesi altına girerek sığınma hakkını kullanmaktaydı. Eski Roma'da bu kişilere "client" yani "sığıntı" denmekteydi. (Şenel, 1982: 263)

Sığınma konusunda ilk hukuk düzenlemeleri yapan kişi Roma İmparatoru I. Jüstinyen'dir (M.S 527-565). Jüstinyen, hukuk bilginlerinden bir kurul oluşturmuş ve Roma Hukukunu derleyip düzenlemiştir. Bu düzenlemelerin içinde ciddi suçlarla suçlanmayan kişilere sığınma hakkı tanınması gerektiği de yer almaktadır. (Odman, 1995: 8)

İlk zamanlarda iltica olgusu daha çok dinsel boyutuyla karşımıza çıkmaktadır. Bu zamanlarda sığınmacılar için kutsal sığınma mekânları yapılmaktaydı. “İslam tarihinde ilk inananların üzerindeki baskıların zulüm boyutuna ulaştığı bir zamanda başta Habeşistan’a sığınmış olmaları, sonrasında ise Medine’ye hicret etmeleri, İslam tarihinde çok önemli ve hayati bir dönüm noktasını oluşturmaktadır.” (Kılıç, 2008: 208)

Monarşilerin güçlenmesi ile sığınma konusu artık devletin yetkileri arasına alınmaya başlanmıştır. Bu dönemde azınlık sorunları ortaya çıkmış, tehdit altında kalan azınlıklar kitleler halinde büyük iltica hareketleri başlatmışlardır.

Milattan sonra 711 yılında Araplar İspanya’yı işgal etmiş ve İspanya’da yaklaşık 700 yıl boyunca egemenliklerini sürdürmüşlerdir. Bu egemenlik sona erdikten sonra bölgedeki Araplar ve Yahudiler ülkeden kovulmuşlardır. İspanya’dan kaçan Yahudilerin 1492 yılında Osmanlı Devleti’ne sığınması olayı tarihteki en önemli ve büyük sığınma hareketlerinden biridir. Geri kalan Yahudiler Kıta Avrupasına, Araplar ise Kuzey Afrika’ya sığınmışlardır. Aynı dönemde İspanya’dan kaçan Yahudi bir aileye mensup olan Cristopher Columbus, Amerika kıtasını keşfederek milyonlarca insana yeni bir sığınma alanı oluşturmuştur. (Odman, 1995: 9)

1492 toplu göçünün ardından İspanya’da kalan bazı Müslüman ve Yahudiler ise 1570 yılında Cezayir Beylerbeyi Kılıç Ali Paşa’nın yardımlarıyla önce Afrika’ya oradan da Tarsus, Adana, Sis Sancakları’na yerleştirilmiştir. Bu sığınmacılar 5 yıl süreyle her türlü vergiden muaf tutularak yaralarını sarmaları sağlanmıştır. (Kaynak ve diğer., 1992: 12)

Orta Çağda Avrupa’da mezhep farklılıkları yüzünden çıkan çatışmalar nedeniyle ölüm tehdidiyle karşı karşıya kalanlar çeşitli ülkelere sığınmak zorunda kalmışlardır.

“...Toplu göç kaçış olaylarına çok eski tarihlerden de örnekler vardır. Fakat kitlesel zorunlu göçlerin gerçek tarihini modern dünyanın oluşum aşamasından ve özellikle modern milli devletlerin kuruluşundan başlatmak daha doğru olur. Çünkü belli bir toprak parçası üzerinde en üstün erk anlamında “egemenlik kavramının”; ihlal edilmesi savaş dâhil çeşitli türden çatışma ya da gerilimlere yol açan “ülke sınırı” olgusunun; homojen topluluklar oluşturma iddiasının ortaya çıkışı bu döneme rastlar ve bütün bu saydıklarımız, insanları “istenen” veya “istenmeyen”, “biz” ve “öteki” gibi kategorilere ayırmayı, daha önceki dönemlerle kıyaslanamayacak kapsam ve kolaylıkta imkân dâhiline sokmuştur.” (Sancar ve Peker, 2002: 3)

Mithat Sancar ve Bülent Peker’in bahsettiği modern dönemde bu tür olaylarla ilgili ilk örnekler dinsel nedenler gibi görünen ancak esasında siyasal egemenlik savaşından kaynaklanan “30 Yıl Savaşları” (1618-1648) ve Fransa’daki Huguenott katliamıyla yaşanmıştır. 30 Yıl Savaşları’nda 150 bine yakın Protestan, yurtları olan Avusturya ve Bohemya’yı terk etmek zorunda kalmıştır. Fransa’daki katliamda ise canını kurtarmak için yaklaşık 300 bin Huguenott’un ülkeyi terk etmek zorunda kaldığı tahmin edilmektedir. Hatta Amerika Birleşik Devletleri’nin kuruluşunda kendi ülkelerinde özgürlük ve güvenlik bulamayan Pürütenlerin ve diğer dinsel azınlıkların göçünün büyük rol oynadığı bilinmektedir. (Sancar ve Peker, 2002: 3)

Poltova Savaşı’nda Ruslara yenik düşen İsveç Kralı 12. Şarl da 1709 yılında yanında 1500-2000 kişilik grupta Osmanlı Devleti’ne iltica etmiştir. (Kaynak ve diğer., 1992: 14) Rusya, uzun süre ısrarla kralın iade edilmesini istemiş, ancak

Osmanlı Devleti bu isteği reddetmiştir. Uzun süre Osmanlı topraklarında yaşayan 12. Şarl, bu nedenle “Demirbaş Şarl” lakabını almıştır. Rusya, Şarl’ı ele geçirebilmek için Osmanlı topraklarına girmiş, iki ordu Prut Nehri yakınlarında karşılaşmış, savaş sonunda 1711 yılında Prut Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmada Osmanlı aleyhine hükümler bulunsa da İsveç Kralı’nın ülkesine sağ salim dönmesi ve Rusların buna engel olmaması için özel bir madde konmuştur. (Kılıç, 2008: 210)

1830 yılında Polonya ihtilal liderlerinden Adam Czartorski de Çarlık Rusyası’na karşı uzun süren mücadeleler vermiştir. Ancak bu mücadelesinde başarılı olamamış ve ülkesinden kaçarak Osmanlı Devleti’ne sığınmıştır. Polonya’dan kaçan mültecileri de yanına alarak İstanbul’da Polonezköy’ü kurmuş ve uzun yıllar burada, Osmanlı’nın himayesi altında yaşamıştır. Çarlık Rusyası ve Avusturya Devleti’nin ısrarla Leh ve Macar mültecileri istemelerine rağmen, dönemin padişahı Abdülmecit, mültecileri geri göndermemiştir. Bu mültecilerden bazıları kendi istekleri ile Müslüman olmuş ve Osmanlı ordusunda görev almışlardır. (Kaynak ve diğer., 1992: 14-15)

Osmanlı Devleti tarihinde görülen bir başka toplu sığınma olayı ise 1848 İhtilalleri ile gerçekleşmiştir. Avrupa’nın her tarafında statükonun yıkılması ile kıtada dengeler değişmiş, yeni bir ortam yaratılmış ve bu da ihtilallerin olmasına neden olmuştur. İhtilaller her ülkenin kendine özgü durumu içinde farklı şekillerde gelişmiştir. Hasburg İmparatorluğu ise çeşitli etnik grupları bünyesinde barındırdığı için bu ihtilallerden, Alman olmayan ırkların bağımsızlıklarını istemeleri şeklinde etkilenmiştir. Diğer yandan da mutlakiyetin kaldırılmasını isteyen halk ayaklanmıştır. Bağımsızlıklarını kazanmak için harekete geçen Macarlar birçok istekte bulunmuşlar ve sonunda Macaristan adıyla yeni bir devlet kurmayı başarmışlardır. Ancak çok geçmeden Macaristan, Avusturya ile girdiği çatışmaları kaybederek işgal edilmiştir. İşgal sonucunda zulüm, işkence ve ölüm gibi tehlikelerle karşı karşıya kalan Macarlar, başta Osmanlı Devleti olmak üzere Avrupa’ya dağılmışlardır. (Nazır, 2006: 20-26)

Bu tarihte Osmanlı'ya sığınan mültecilerin sayısı, 53 Macar, 833 Polonyalı, 464 İtalyan olmak üzere toplam 1350 kişiyi bulmuştur. (Gümüş, 2007: 23) Osmanlı Devleti'ne sığınan Macar ve Leh mülteciler, kendi uzmanlık alanlarında istihdam edilmişler ve Osmanlı Devleti'nin modernleşme sürecinde, batılı tekniklerin kullanımını sağlayarak, önemli katkılarda bulunmuşlardır. (Gümüş, 2007: 52)

Bir diğer önemli kitlesel göç ve sığınma hareketi ise 1859-1922 yılları arasında Kafkasya ve Kırım'dan kaçan, sayıları dört milyonu bulan Çerkez ve Tatar halklarının göçüdür. (Kılıç, 2008: 210) 1850'lerde Ruslar, batıya yani bugünkü Romanya'ya ilerlemeye başlamıştır. Yayılmacı ve istilacı politikası ile Rusya, Kafkasya'da bulunan halklar üzerinde baskı kurmaya başlamıştır. Rusya, Panslavizm politikası ile Kafkasya'yı da Slavlaştırmak istemiş ancak Kafkas halkı bu politikaya direnmiştir. Buradaki Müslüman halktan kurtulmak isteyen Rusya, milyonlarca insanı Osmanlı topraklarına göç etmeye zorlamıştır. Birçok Çerkez bu yolculuk sırasında can verirken tahminlere göre ancak 1 milyonu Osmanlı topraklarına gelerek yerleşmeyi başarmıştır. (Aslan, 2006: 3)

2.2 Yirminci Yüzyılda Mülteciler ve Mülteci Hukukunun Gelişimi

Dünya yirminci yüzyıla girerken, birçok devletin taraf olacağı ve dışında kalamayacağı büyük savaşların işaretleri baş göstermiştir. 1789 Fransız İhtilali'nden bu yana gelişerek yayılan milliyetçilik düşüncesi, ulusların ayaklanmalarına ve bağımsızlık mücadelelerine neden olmuş ve ulus devletlerin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Ulus devlet modeline geçilmesi ise birçok ulusun yerinden edilmesine ve buna bağlı olarak kitleler halinde farklı devletlere sığınmalarına neden olmuştur.

Benedict Anderson'un (1993: 17) da dediği gibi, *“Bir zamanlar birliklerini tamamen pekiştirmiş olduklarını düşünene nice eski millet, kendilerini, sınırları içinden doğan alt-milliyetçilikler tarafından meydan okunan bir konumda bulmuştur.”*

Yirminci yüzyıl öncesinde de dünya, yüzyıllar boyunca göç hareketlerine sahne olmuşsa da bu hareketler daha çok bölgesel hareketler olarak görölmüştür. Ancak yirminci yüzyıla gelindiğinde sorun uluslararası boyuta ulaşmıştır. Artık bu durum sadece göç edenleri değil, göç alan ve veren ölkeleri de etkiler hale gelmiştir. Bu nedenle Castles ve Miller yirminci yüzyılı *“göçler çağı”* olarak adlandırmaktadır. Yirminci yüzyılda göç hareketlerinde meydana gelen değişim bunla sınırlı kalmamaktadır. Göç artık küresel bir niteliğe bürünmüş, hemen hemen dünyanın bütün ölkelerini etkiler hale gelmiştir. Yine bu dönemde göç hızlanmış, çeşitlenmiştir. Artık göç tek tip olmaktan çıkmış, ekonomik göç, işgücü göcü, mülteci göcü gibi çeşitli nitelikler kazanmıştır. Son olarak da göç feminen bir özellik kazanmış, daha öncesinde çoğunlukla iş amaçlı erkek göçleri gerçekteşirken bu dönemde kadınlar da en az erkekler kadar göç etmeye başlamıştır. (Kırlı, 2009: 2818)

Odman'a göre, *“Bu dönemin en önemli özelliği, mülteci hareketlerinin uluslararası bir sorun olarak ele alınıp teşkilat çalışmaları yapılması ve bu konuda sosyal ve yasal bağlamda çözümler üretilmeye ve mültecilere uluslararası koruma sağlanmaya çalışılmasıdır.”* (Odman, 1995: 14)

Birinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan toplu nüfus hareketleri, mülteci konusunun Milletler Cemiyeti'nde ele alınmasına neden olmuşsa da; bu konunun devletlerin ikili görüşmeleri sonucunda çözülebileceği kanısına varılmıştır. Bu süre içinde de çözümlenemeyen konunun, İkinci Dünya Savaşı sonunda ortaya

çıkan “insan hakları” sorunlarıyla beraber çözüme kavuşturulması için çalışmalara başlanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, Milletler Cemiyeti devri kapanmış ve yerine bugün de varlığını sürdürmekte olan Birleşmiş Milletler dönemi başlamıştır. Dünya tarihinde önemli birer rolü olan bu örgütleri alt başlıklar halinde incelemeden önce yirminci yüzyıldaki başlıca mülteci hareketlerine kısaca göz atılacaktır.

Ekim 1917'de Rusya'da çarlık rejimini yıkan Bolşeviklerin iktidara geçmesi ile “Beyaz Ordu”nun komutanı olan Vrangel, Kızıl Ordu yenilgisi sonrası ordusuyla beraber Osmanlı'ya sığınmış ve Gelibolu'ya yerleştirilmiştir. (Kaynak ve diğer., 1992:15) Yine Rusya'daki Bolşevik Devrimi baskısından kaçan yüzlerce kişi İstanbul'a sığınmış, şehir baskıdan kaçan Rusların sığınma yeri haline gelmiştir. (Ümit, 2001: 20)

Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı yıllarda Osmanlı Devleti Balkan Harbi'nden yeni çıkmıştır ve halk yıllardır durmaksızın devam eden savaşların etkisiyle yerinden, yurdundan edilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile Osmanlı Avrupa'daki topraklarının yanı sıra Anadolu topraklarının da işgali ile karşı karşıya kalmıştır. Doğu Anadolu, Ruslar tarafından; Ege Bölgesi Yunanlılar tarafından; güneydeki toprakları ise Fransızlar tarafından işgal edilmiştir. Bu bölgelerdeki halk, düşman askerlerinin zulmünden kaçmak amacıyla Anadolu'nun iç bölgelerine akın etmeye başlamıştır. (Çulcu, 2007: 134) Bu insanlar tarihte “Milli Mücadele Mültecileri” olarak yerlerini almıştır. Osmanlı Devleti açısından bu kişilerle ilgilenmek, hepsinin yaralarını sarmak oldukça güç olmuştur. Hem resmi kuruluşlar hem de Anadolu'daki yardım kuruluşları, bu insanlar için seferber olmuşlar ancak yine de Anadolu'da büyük bir sefaletin önüne geçmeyi başaramamışlar, yüz binlerce insanın ölümünün önüne geçememişlerdir. (Kaya, 2007: 1-2) O dönemin “Dâhiliye Nezareti Muhacirin Müdür-i Umumisi” Hamdi Bey,

Kurtuluş Savaşı ulusal mültecileri için çalışmış, birçoğunun hayatını kurtararak tarihte dönemin önemli kahramanları arasında yer almıştır. (Çulcu, 2007: 137) Birinci Dünya Savaşı devam ederken, Osmanlı'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan eden ülke topraklarında yaşanan birçok Türk, bu dönemde kitleler halinde Anadolu'ya akın etmiştir. Osmanlı Devleti bu dönemde sığınmacıların kabulü ile ilgili sınırlamalar getirmeyerek “ulusal mültecilerin” özgürce Anadolu'ya sığınmalarına izin vermiştir. (Ümit, 2001: 20)

Birinci Dünya Savaşı sonunda ulus devletlerin kurulmaya başlaması ile birçok insan ülkesinden kovulmuş, sürgün edilmiş, göç edilmeye zorlanmış ya da vatansız kalmıştır. Buna en önemli örneklerden biri Lozan Antlaşması ile Yunanistan ve Türkiye arasında gerçekleştirilen “nüfus mübadelesi” dir. İki devlet arasında yapılan bir anlaşma ile gerçekleşmiş olmasına rağmen bu toplu nüfus hareketi de bir iltica sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. (Kılıç, 2008: 210)

1929 yılında ise Rus lider Stalin tarafından Sovyetler Birliği'nden kovulan Bolşevik İhtilali liderlerinden Troçki de Türkiye'ye sığınarak, 1929-1933 yılları arasında Büyükkada'da yaşamıştır. (Kaynak ve diğer., 1992:15)

1933 – 1945 yılları arasında Almanya'da Nazizm Akımının hızla yükselişe geçmesi, baskı ve zulüm görmeye başlayan birçok Musevi sanatçı, bilim adamı ve üniversite hocasının Türkiye'ye kaçarak sığınmalarına neden olmuştur. O dönemde yaklaşık 800.000 Almanca konuşan kişinin Türkiye'den iltica talep ettiği bilinmektedir. Aynı dönemlerde, aralarında Özbek, Uygur, Kırgız, Kazak ve Misket Türklerinin de bulunduğu Orta Asya ve Afganistan'daki Türk gruplarından birçok kişi ülkelerinden kaçarak Türkiye'ye yerleşmiştir. (Ümit, 2001: 20) Yine İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan İspanya'daki faşist rejimden kaçan yüz binlerce insan, birçok farklı dünya ülkesine sığınmak zorunda kalmıştır. (Sancar ve Peker, 2002: 4) İkinci Dünya Savaşı sırasında yayılan faşizm akımı kanlı kıyımlara neden olmuş,

milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine, milyonlarca insanınsa yerinden edilmesine neden olmuştur. Polonya’da savaş sırasında 1,5 milyon insan, faşist ideoloji nedeniyle yerinden edilmiştir. (Kılıç, 2008: 208)

İkinci Dünya Savaşı sırasında, işgal altındaki Yunanistan’dan Türkiye’ye 1941 yılında mülteci akınları başlamış, 1943 yılına kadar devam etmiştir. 1943 yılının Kasım ayında Türkiye sahil kentlerine sığınan Yunan mülteci sayısı 22.525’i bulmuştur. Ülkeye sığınan bu kişiler için İzmir’de Çeşme İlçesinin Ilıca kasabasına bir mülteci kampı kurulmuş ve hükümete ait binalar ile 120 çadıra mülteciler yerleştirilmiştir. (Sarısır, 2010: 509-514)

Savaş sonunda milyonlarca insan daha güvenli bir hayat umuduyla ülkelerini terk etmiştir. Savaş sırasında zulme uğrayan ve yerinden edilen insanlar, dünyadaki “insan hakları” ihlallerinin ne kadar büyük boyutlara geldiğini gözler önüne sermiştir. Bu konuyla ilgili eksiklerin giderilmesi ve hakların güvence altına alınması için 10 Aralık 1948 tarihinde “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi” (İHEB) ilan edilmiştir. Bu bildirgenin ilanından hemen sonra Birleşmiş Milletler (BM) bildirmede yer alan haklarla ilgili bağlayıcı sözleşmeler hazırlamıştır. Bu sözleşmelerde biri de İHEB madde 14’e konu olan “iltica hakkı” ile ilgili 1951 tarihli “Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi”dir. İsviçre’nin Cenevre kentinde kabul edilmiş olmasından dolayı “1951 Cenevre Sözleşmesi” olarak da anılmaktadır. Cenevre Sözleşmesi, günümüz mülteci hukukunun temel belgesi olmasından dolayı, mülteci hukukunun “Manga Carta”sı olarak kabul edilmektedir. (Kılıç, 2008: 209)

İkinci Dünya Savaşı’nın etkileri sürerken, dünyada toplu nüfus hareketleri, Avrupa’nın dışında da baş göstermiştir. Özellikle üçüncü dünya ülkelerinde görülen bu göçler, iltica hakkı konusunu tekrar gündeme getirmiştir. Özellikle Afrika ve

Asya'da görülen bu hareketlilik, dünyaya, 21. yüzyılda dahi insan hakları sorunlarının çözülemediğini göstermiştir.

Soğuk Savaş döneminde, Doğu Bloğu ülkelerindeki ideolojik baskılardan ötürü, tahminen sayıları on binlere yaklaşan, Macar, Bulgar, Romen, Çekoslovak ve Sovyet vatandaşı, boğazlarda gemilerden atlayarak, uçak kaçırarak Türkiye'ye girme yolları bulmuş ve Türkiye'den sığınma hakkı ve mülteci statüsü almışlardır. Ancak daha sonra birçoğunun üçüncü bir ülkeye yerleşmesi sağlanmıştır. Az sayıda da olsa Türkiye'de yerleşmesine izin verilmiş olan kişiler şu anda, İstanbul Uluslararası Katolik Muhaceret Komisyonu ve Kızılay'ın gözetimi altında yaşamaktadır. (Çakıroğlu, 1996: 11)

1980'li yıllarla birlikte Avrupa ülkelerinin mülteci sorunu farklı bir boyut kazanmaya başlamıştır. Bu yıllardan önce özellikle dünya savaşları nedeniyle mülteci sorunu Avrupa merkezli ve kaynaklı olduğu halde, 1980'lerden sonra mülteci sorunları Avrupa kıtası dışında görülmeye başlamıştır. Özellikle Soğuk Savaş'ın bitmesi ve Sovyet Bloğu'nun dağılmaya başlamasıyla buralardan Avrupa Topluluğu ülkelerine mülteci akınları başlamıştır. İlerleyen yıllarda patlak veren Bosna ve Kosova Savaşları nedeniyle Avrupa ülkelerine gelen kitleler, Avrupa Birliği ülkelerinin sığınma politikalarını tekrar gözden geçirip değiştirmelerine neden olmuştur. (Özcan, 2005: 1)

1980 yılında tüm dünyada yaklaşık 6 milyon mülteci ve 2 milyon zorunlu iç göç mağduru insan bulunmaktaydı. 1995 yılına gelindiğinde mülteci sayısı 13,2 milyona, zorunlu iç göç mağdurlarının sayısı ise 30 milyona ulaşmıştı. (Loesher, 1999: 233)

Türkiye, tarih boyunca çoğu kereler kitlesel göçlere ev sahipliği yapmış olsa da, Türkiye'den muhtelif ülkelere bireysel ya da kitlesel göçler de yaşanmıştır. Özellikle 12 Eylül 1980 askeri müdahalesinden sonra yaklaşık 100.000 siyasi mülteci, başta Avrupa ülkeleri olmak üzere dünyanın birçok ülkesine iltica etmiştir. (Kılıç, 2008: 211)

1988 yılında Irakta yapılan Halepçe Katliamı sonrası, oradan kaçan 51.000 Iraklı Kürt, Türkiye'ye sığınmak zorunda kalmıştır. (Deniz, 2009: 191) 1989 yılında Bulgar hükümetinin asimilasyon politikalarından kaçan 311.862 Türk, Türkiye'ye sığınmış, sonraki yıllarda bir kısmı Bulgaristan'a dönerken, 244.633 kişi Türkiye'ye yerleşmiştir. (Ümit, 2001: 21)

1990 yılında patlak veren Körfez Savaşı'nın ardından, 1991 yılında aralarında askeri personelin de bulunduğu 460.000 kişi, Irak'tan kaçarak Türkiye'ye sığınmış ve hükümet tarafından bu kişilerin ihtiyaçları karşılanmış ve bazı ülkeler ile uluslararası kuruluşlar tarafından bu kişilere yardımda bulunulmuştur. Bu sığınmacılarla mülakatlar yapılmış, askeri personel silahsızlandırılmıştır. Kuzey Irak güvenli bir hale geldikten sonra, bölgede 1200 yeni köy kurulmuş ve bu kişiler Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği yardımıyla ülkelerine geri gönderilerek bu köylere yerleştirilmiştir. (Ümit, 2001: 21)

1992 yılında başlayıp 1995 yılında sona eren Bosna Savaşı da birçok Boşnak'ın yerinden edilmesine neden olmuştur. O dönemde yaklaşık 20.000 Boşnak Türkiye'ye gelerek sığınma talebinde bulunmuş ve birçoğu öğrenci yurtlarında ve kamplarda misafir edilmiş, Kırklareli Kampı'nda "diplomatik dokunulmazlığa" sahip bir okulda Boşnak çocukların eğitimlerine devam etmeleri sağlanmıştır. Dayton Antlaşması'ndan sonra ülkelere dönmeye başlayan Boşnaklardan halen bir kısmı Türkiye'de yaşamaktadır. (Ümit, 2001: 21)

1990'lı yıllar ise Türkiye'deki Kürt sorunun tırmandığı dönem olması dolayısıyla bu dönemde birçok Kürt kökenli Türk vatandaşı Avrupa ülkelerine sığınmıştır.

“1980 – 1995 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan yaklaşık 350.000 kişinin siyasi sığınma amaçlı olarak Avrupa'ya gittiği tahmin edilmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) verilerine göre 1980 – 1999 yılları arasında 579.510 kişi Türkiye'den kaçarak başka ülkeler nezdinde sığınma aramış, bu hali ile dünyada hatırı sayılır mülteci nüfuslarından biri olmuştur.” (Kılıç, 2008: 211)

Türkiye'de sayıca fazla olan bir diğer sığınmacı grubunu ise Somalililer oluşturmaktadır. Özellikle son yıllarda ulusal basında deniz kazalarıyla adlarından sıkça söz edilen Somalili göçmenler, hayatta kalabilmek amacıyla ülkelerinden kaçarak Türkiye'ye sığınmaktadırlar.

8 Aralık 2007 cumartesi gecesi, İzmir-Seferihisar açıklarında, yaklaşık 85 sığınmacıyı Yunanistan'ın Sisam adasına götürdüğü iddia edilen teknenin batması sonucu sadece 6 kişi hayatta kalabilmeyi başarmıştır. 50 kişinin cesedi ertesi gün karaya vururken geri kalanların cesedine ulaşılamamıştır. Basında “Seferihisar Faciası” olarak bilinen bu olay denizlerde yaşanan onlarca faciadan sadece birisidir. (Mülteci-der, <http://multeci.org.tr/index.php/basn-acklamalar/58-basn-acklamas-06122008-seferihisar-kazasnn-yldoenuemue-mdba-062008->)

Bu göçmenlerin Somali'den kaçmalarının en önemli nedenleri coğrafi koşulların ve iklimin elverişsizliği nedeniyle yaşanan kıtlık, ekonomik yetersizlik ve ülkedeki iç karışıklık ve kaos ortamı olarak sıralanmaktadır. Waris Dirie, Somali'deki bu karışıklığın temel nedenin kabileler arası itibar ve iktidar mücadelesi olduğunu söylemektedir. Somalili mülteciler ülkeleri ile o derece küsler ki, yapılan

anketlerde ülke şartları iyileşirse Somali'ye tekrar döner misiniz sorusuna %100 oranıyla hayır cevabını vermişlerdir. (Gedik, 2009: 37) İşte bu karışık ortamdan kaçarak hayatta kalabilmek amacıyla ve kendine yeni bir hayat kurabilmek umuduyla yüzlerce Somalili ülkelerinden bindikleri teknelerle başta Türkiye olmak üzere birçok ülkeye kaçmaya çalışmaktadırlar.

Tarih boyunca dünya üzerinde sayısız toplu sığınma olayları yaşanmış, özellikle savaşlar yüzyılı olarak bilinen 20. yüzyıl, bu olayların en büyük ve en acılarına tanıklık etmiştir. Bu sorunlara çözüm olması, yaraları sarması amacıyla uluslararası örgütler kurulmuş, yaşanan bu dramın sonlanması umut edilmiştir. Ancak 20. yüzyılın son yıllarında dahi iltica vakalarına neden olan olaylar azalmak yerine çoğalmaya devam etmiştir. İltica konusuyla yakından ilgilenen ve Uluslararası Af Örgütü çalışanlarından olan avukat Taner Kılıç bir makalesinde son birkaç on yılın özetini şu cümlelerle çıkarmıştır:

“Raunda ve Tanzanya'daki Mozambikli mülteciler, Hindistan'daki sayıları 10 milyonu bulan Bengalli mülteciler, Vietnam ve Kamboçyalı mülteciler, İran Devrimi sonrası ülke dışına kaçan rejim muhalifi mülteciler, 1979 yılında yaşanan işgal girişiminden sonra Afganistan'dan kaçan 6 milyon mülteci, Körfez Savaşı'ndan sonra Irak'tan kaçarak İran'a sığınan 1,3 milyon, Türkiye'ye sığınan 460.000 Kürt mülteci, Bosna Hersek ve Kosova'nın birçok ülkeye sığınmış nüfusu ve son olarak geçen yıl (2007) içinde Sudan'ın Darfur Bölgesi'nde yaşanan insani krizden ötürü 1 milyonu, öncesinde ise güneyde 4 milyonu aşkın yerinden edilmiş insan ile kitlesel iltica hareketleri halen insanlık ailesinin belleğinde sıcak birer sorun olarak durmaktadır.” (Kılıç, 2008: 209)

İnsanlık tarihinin 21. yüzyıl olarak adlandırdığı bu günlerde hala iltica konusu, yüzlerce yıl öncesinde olduğu gibi büyük bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Özellikle Afrika ülkeleri ve Ortadoğu ülkelerinde yaşanan iç

karışıklıklar ve savaşlar nedeniyle, bugün hala milyonlarca insan yerlerinden edilerek bir başka ülkeye sığınmak zorunda bırakılmaktadır.

1979 yılındaki Rus işgalinden beri Afganistan, en çok mülteci veren ülkelerin başında gelmektedir. (The American University Foreign Area Studies, 1986: 211) 1990lı yıllardan itibaren nüfuzunu arttıran Taliban'ın baskısı ve 2001 yılında Taliban hükümetini devirmek amacıyla Amerika Birleşik Devletleri'nin işgali, ülkenin bitmek bilmeyen bir karışıklık ve savaş ortamına girmesine neden olmuştur. Ülke 2001 yılından bu yana savaş ortamındadır. BMMYK'nın yayınladığı bilgilere göre 31 Mayıs 2009 tarihi itibarıyla, 605'i 18 yaşından küçük olmak üzere 1391 kadın; 743'ü 18 yaşından küçük olmak üzere 1835 erkek; toplamda 3226 Afgan, Türkiye sınırları içinde bulunmaktadır. (BMMYK Türkiye Resmi İnternet Sitesi, <http://www.unhcr.org.tr/MEP/index.aspx?pageId=158>) Bu sayı, BMMYK'ya iltica talebi ile başvurmuş, kayıt altına alınmış kişilerin rakamlarıdır. Bu sayının çok daha fazlasının yasadışı yollarla ülkeye girerek, ülke sınırları içinde kayıt dışı yaşamlarını sürdürdükleri bilinmektedir.

2011 yılının başlarında patlak veren, Kuzey Afrika'da bulunan Arap ülkelerindeki isyanlar sonucu, binlerce insan ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır. 2011 yılı mart ayı itibarıyla, Libya halkının devlet başkanı Muammer Kaddafi'ye karşı ayaklanması sonucu iç karışıklık çıkmış ve ülke bir iç savaşa sürüklenmeye başlamıştır. Binlerce kişi Libya'dan kaçmak amacıyla Libya-Tunus sınırında beklemektedir. (CNN Resmi İnternet Sitesi, <http://edition.cnn.com/2011/WORLD/africa/03/05/libya.refugees/index.html?iref=allsearch>)

2.2.1 Milletler Cemiyeti Dönemi

Yirminci yüzyıl, özellikle ilk yarısında büyük savaflara sahne olmuştur. 1912 yılında Balkan Savaşı ile Balkanlarda yaşayan azınlıklar kitleler halinde göç etmişlerdir. 1914-1918 yılları arasındaki Birinci Dünya Savaşı, dünya tarihinde o tarihe kadar yaşanan en büyük ve milyonlarca insanı kapsayan kitlesel göç hareketlerine neden olmuştur. 1917 yılında meydana gelen Rus İhtilali sonucunda Avrupa ve Asya kıtasına büyük göç hareketleri yaşanmıştır. O dönemde, savaş yaralarını saracak, değişen siyasi rejimlerden etkilenen, devletlerin baskı ve zulümlerine maruz kalan insanlara yardım edecek tek kuruluş Kızılhaç'tır. Örgütlü sadece bir tek kurumun var olması, milyonlarca insanın içinde bulunduğu sefalet ve dramın artmasına neden olmuştur. Yaşanan bu vahim insanlık dramına bir son vermek ve vatanından edilmiş insanlara yardım edebilmek amacıyla yeni bir örgütlenmeye gerek duyulmaya başlanmıştır. (Odman, 1995: 15)

“Uluslararası işbirliğini geliştirmek ve barışı sağlamak” amacıyla 28 Nisan 1919 tarihinde, Milletler Cemiyeti Misakı'nın imzalanması ve 10 Ocak 1920 yılında yürürlüğe girmesiyle kurulmuş olan Milletler Cemiyeti, bu iş için ideal bir örgütlenme olarak görülmüştür. (Odman: 1995: 15) Türkiye Milletler Cemiyeti'ne 9 Temmuz 1932 tarihli ve 726 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) kararı ile resmen katılmıştır. (Ökçün, 1974: 23)

Milletler Cemiyeti, barışı sağlamak amacıyla çalışmalarını yürütürken, zamanın en büyük sorunlarından biri olan mülteciler meselesine de bir çözüm getirmek için çalışmalara başlamıştır. Böylelikle Milletler Cemiyeti'nin bünyesinde, mülteci sorunlarıyla ilgilenecek ve bu sorunlara çözümler getirebilecek bir teşkilatlanmaya gidilmesine karar verilmiştir. (Odman, 1995: 15) Ancak bu teşkilatlanma öncesinde, mültecilerle ilgili sorunları çözmek için yoğunluklu olarak bireysel çalışmaların olduğu görülmektedir. Bu çalışmalar birkaç isim tarafından

gerçekleştirilmiştir. Bu isimlerin başında Norveçli Frdtzof Nansen ve Amerikalı James McDonald gelmektedir. (Çiçekli, 2009: 20-21)

1921 yılında Milletler Cemiyeti, Kızıl Haç Milletlerarası Komitesi aracılığı ile mültecilerle ilgilenen bir yüksek komiser atamıştır. Bu kişi Kurtuluş Savaşı sonrası Lozan Görüşmeleri sırasında Türk - Yunan Mübadelesini ortaya atacak olan Norveçli Frdtzof Nansen'dir. Nansen 1930 yılındaki ölümüne kadar 9 yıl boyunca mültecilerle ilgilenmiş ve çeşitli düzenlemeler yapmıştır. Nansen'in ölümünden sonra Milletler Cemiyeti mülteci konularıyla ilgilenmesi için Milletler Cemiyeti Sekreterliği'ni görevlendirmiştir. Mali konularla ilgilenmek için ise Nansen Ofisi adıyla bağımsız bir örgüt kurulmuştur. Bu ofis, 1938 yılında mültecilere yaptığı yardımlardan dolayı Nobel Barış Ödülü'nü almıştır. (Altuğ, 1967: 24)

Yüksek Komiser Nansen, Birinci Dünya Savaşı tutsaklarının ülkelerine dönüşünü sağlayabilmek amacıyla "Nansen Pasaportu" adı verilen özel bir kimlik belgesi hazırlamıştır. Bu belge dünya çapında 52 ülke tarafından kabul edilmiştir. Türkiye de bu pasaportu yasal olarak tanıyan ülkeler arasında bulunmaktadır. (Odman, 1995: 16)

2.2.2 Yüksek Komiserlik

Bir yandan Nansen Ofisi mülteciler ile meşgul olurken Almanya'da kurulan nasyonal sosyalist hükümetin baskılarından kaçanlarla ilgilenmek için, Milletler Cemiyeti 26 Ekim 1933'te "Yüksek Komiserlik"i kurmuştur. Böylece Milletler Cemiyeti denetiminde mültecilerle ilgili işlerle ilgilenen Nansen Ofisi ve Yüksek Komiserlik olmak üzere iki ayrı örgüt kurulmuştur. (Altuğ, 1967: 24)

Yüksek Komiserlik, Hitler'in soykırımından kaçan Yahudileri ve rejim karşıtlarını, Avrupa ve dünyanın çeşitli ülkelerine yerleştirmek amacıyla çalışmalarına başlamıştır. Komiserliğin başına 1933 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nden James C. McDonald yüksek komiser olarak atanmıştır. Ancak 1935 yılına gelindiğinde McDonald, sorunları çözmek konusunda karşılaştığı güçlükleri neden göstererek yüksek komiserlikten istifa etmiştir. McDonald'ın istifasının ardından yerine Sir Neil Malcom atanmış ve 1938 yılına kadar görevine devam etmiştir. 1938 yılına gelindiğinde artan mülteci nüfusu nedeniyle Milletler Cemiyeti, Nansen Ofisi ve Yüksek Komiserliğin faaliyetlerini durdurarak ikisinin görevlerini yeni kurulan Milletler Cemiyeti Yeni Yüksek Komiserliği'ne vermiştir. (Odman, 1995: 17-18)

2.2.3 Birleşmiş Milletler Dönemi

“Dünyayı ülke adı altında parsellere ayıran ve her bir parselde yaşayan insanların korunmasını vatandaşlık bağıyla sıkı bir ilişki içine yerleştiren modern ulus devletler sisteminde, vatandaşı oldukları devletin ülkesini terk etmek zorunda kalanlar kolayca insanlık statüsünün de dışında kalabilirler. Bu durum, söz konusu insanların korunmasını, mensubu oldukları devletin veya diğer ulus devletlerin insafına bırakmak düşünülemeyeceğinden, bu görevi insanlığın daha teknik ve mesafeli deyişle uluslararası topluluğun üstlenmesinden başka yol yoktur.”(Sancar ve Peker, 2002: 11)

Mithat Sancar ve Bülent Peker'in yukarıdaki paragrafta anlattığı gibi mülteci konusu tek tek devletlerin kendi inisiyatiflerine bırakılamayacak kadar önemli bir konu olmuştur. Bu yüzden özellikle büyük savaşlar sonrası yaşanan dramların biraz olsun hafifletilebilmesi için, uluslararası anlaşmalar yapılmaya başlanmış ve tüm dünya ülkelerini çatısı altında toplayabilecek bir barış örgütü kurulması yoluna gidilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın hemen hemen tüm dünyaya yayıldığı, Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) de savaşa dâhil olduğu dönemde, 1942 yılında, ABD'de Birleşmiş Milletler (BM) İttifakı kurulmuştur. Ancak savaş içinde kurulan bu ittifak bugünkü BM teşkilatından daha farklı bir yapıda kurulmuştur. İlk aşamada ABD ve İngiltere arasında kurulmuş ve sonradan Sovyetler Birliği ve ardından da 22 devlet katılmıştır. Anlaşmaya göre bu devletler Mihver Devletlere karşı birlikte savaşacaklar ve zafere kadar ayrı barış antlaşmaları imzalamayacaklardı. (Sander, 2008: 169) Bugün hala varlığını aktif bir şekilde sürdüren Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın kuruluşu, 1942 yılında bu amaçla olmuştur.

1 Ocak 1942 tarihli "Birleşmiş Milletler Bildirisi" örgütün kurucu belgesi olma özelliğini taşımaktadır. Birleşmiş Milletler Antlaşması, 26 Haziran 1945 tarihinde ABD'nin San Francisco kentinde imzalanarak kabul edilmiştir. (Toprak, 2003: 56) Kurucu devletler İkinci Dünya Savaşı'nın galip devletleridir. (Çelik, 1975: 415)

Türkiye'nin BM bünyesine katılması ise savaşın sonlarına doğru Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmesi ile gerçekleşmiştir. Çünkü savaş sonrası düzenlenecek barış konferansına katılabilmek ve BM'nin kurucu üyesi olabilmek için Mihver Devletlere savaş açmak şart koşulmuştu. Böylece Türkiye, 1945 yılında San Francisco'da imzalanan Birleşmiş Milletler Anlaşması'na dâhil olmuş ve 15 Ağustos 1945 tarihli ve 4801 sayılı kanun uyarınca 28 Eylül 1945 yılında antlaşmayı onaylamıştır. (Ökçün, 1974: 23-24) BM Antlaşması'nda teşkilatın milletlerarası kişiliği konusunda açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak Milletlerarası Adalet Divanı, teşkilatın niteliğini göz önünde bulundurarak milletlerarası kişiliği bulunduğu sonucuna varmıştır. (Çelik, 1975: 434)

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 1. maddesi örgütün amaçlarını şöyle sıralamaktadır:

“Gelecek kuşakları savaş felaketinden korumak, temel insan haklarına ve ulusların haklarının eşitliğine, adaletin korunması, özgürlüğün sağlanması amaçları için hoşgörülü olmak, iyi komşuluk ilişkileri içinde birlikte yaşamak, barış ve güvenliği korumak için güçleri birleştirmek, tüm halkların ekonomik ve toplumsal gelişmesini hızlandırmak üzere uluslararası yollara başvurmak.”
(Toprak, 2003: 56)

BM'nin 1945 yılında resmen kuruluşunda önce, 1943 yılında, İkinci Dünya Savaşı henüz sona ermeden, savaş mağdurlarına yardım edebilmek amacıyla, Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon Kuruluşu (UNRRA) kurulmuştur. Bu kuruluş sadece bir mülteci örgütü niteliği taşımayıp, savaş boyunca yerlerinden edilmiş herkese yardım ve rehabilitasyon desteği sağlamıştır. Yaklaşık 7 milyon kişinin ülkelerine geri dönüşünü sağlamış olsa da özellikle Sovyetler Birliği'ne gönderilen kişilerin dönüşünün gönüllü olmaması tepkilere neden olmuş ve kuruluş güvenilirliğini yitirmiştir. (HYD, Mülteci Destek El Kitabı, <http://www.carim.org/public/polsoc texts/PS2TUR015 TU.pdf>)

BM kurulduğunda, gündemindeki en önemli konulardan biri, savaş yüzünden yerlerinden edilmiş mültecilerin, zorunlu iç göç mağdurlarının ve vatansızların durumu olmuştur. (BM İnsan Hakları Komiserliği, İnsan Hakları Bilgi Kitapçığı, <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet20en.pdf>) Bu kişilerin durumlarıyla ilgilenmek üzere, BM Genel Kurulu tarafından alınan kararlar 12 Şubat 1946'da Uluslararası Mülteci Örgütü (IRO) kurulmuştur. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) kuruluşuna kadar olan dönemde mültecilerle ilgilenmek amacıyla Uluslararası Mülteci Örgütü (IRO) görev yapmıştır. (Goldman, http://avalon.law.yale.edu/20th_century/decad053.asp) IRO, Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon Kuruluşu'nun (UNRRA) sorumluluklarını devralarak, mültecileri kayıt altına almak, yeniden yerleştirmek ve geri dönüşlerini

sağlamak amacıyla yetkilendirilmiştir. (BM İnsan Hakları Komiserliği, İnsan Hakları Bilgi Kitapçığı)

Uluslararası Mülteci Örgütü'nün kuruluş amacı, ülkelerini terk etmek zorunda kalmış kişilere hızlı, acil, etkili ve kesin çözümler sunabilmektir. Örgütün anayasasında mülteci şöyle tanımlanmaktadır: “*Haklı bir nedene dayanan baskı ve zulüm dâhil olmak üzere ülkesine dönmek için geçerli nedeni olan kişi.*” Bu tanım daha sonra hazırlanacak olan Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme'nin (1951 Cenevre Sözleşmesi) mülteci tanımına kaynak olacaktır. (Odman, 1995:27-28)

Uluslararası Mülteci Örgütü, görev yaptığı 3 yıllık süre içinde mültecilerin kendi ülkelerine ya da daha önce ikamet etmekte oldukları ülkelere geri dönüşlerini teşvik etmek ve mültecilere yardım sağlamak için çalışmıştır. Ana hedefleri, mültecileri kendi ülkelerine geri göndermek olmayıp, bu kişileri üçüncü bir ülkeye yerleştirmek olmuştur. Aktif olduğu dönemde 73.000 mülteciyi ülkelere geri göndermiş, yaklaşık 1 milyon kişiyi ise üçüncü bir ülkeye yerleştirmiştir. Ancak 1951 yılına gelindiğinde hala 400.000 kişinin ülkelerinden uzakta olması örgütün yeterli olmadığını göstermiştir. (Öner, 2010: 19-20) IRO'nun faaliyetleri, savaş sonrası ortamda politik gerilimlerin neticesinde tartışmalı bir hale gelmiştir. Aynı zamanda örgütün çalışmaları ekonomik anlamda yeterince desteklenmemiştir. Birleşmiş Milletlere üye olan 54 ülkeden yalnızca 18 tanesi IRO'ya maddi destek sağlamıştır. Böylelikle mültecilere ilişkin konuların BM çatısı altında daha fazla uluslararası desteğe ihtiyaç duyulduğu kanısına varılmıştır. Bu düşünceyle yeni bir oluşumun çalışmaları içine girilmiştir. (BM İnsan Hakları Komiserliği, İnsan Hakları Bilgi Kitapçığı)

Örgütün faaliyetleri 1951 yılında resmen sona erdirilmiştir. Bu da yeni bir örgüt kurulması ihtiyacını doğurmuş ve çalışma alanı daha geniş olacak, her milletten mülteciye yardımda bulunacak bir örgütün kurulmasına karar verilmiştir.

Birleşmiş Milletler çatısı altında mülteciler için kurulmuş bir diğer örgüt ise, 1948 yılında kurulan Birleşmiş Milletler Yakın Doğudaki Filistinli Mültecilere Yardım ve Çalışma Kuruluşudur (UNRWA). UNRWA, İsrail'in Filistin topraklarını işgalinden sonra yerlerinden edilen ve başka ülkelere sığınmak zorunda kalan Filistinli mültecilere yardım amacıyla kurulmuştur. Örgüt halen faaliyetlerine sürdürmekte ve günümüzde yaklaşık 3 milyon Filistinli mülteciye yardım sağlamaktadır. (HYD, Mülteci Destek El Kitabı)

2.2.4 Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)

Kısa bir süre faaliyet göstermesine rağmen IRO, birçok mülteciye yardım eli uzatabilmiş, birçoğunu yeni ülkelere yerleştirdiği gibi birçoğunu da güvenle kendi ülkelerine geri döndürmeyi başarmıştır. Ancak Avrupa'da Soğuk Savaş'tan kaynaklanan gerginlikler ve Doğu Avrupa'da yaşanan politik değişimler nedeniyle konunun daha geniş kapsamlı olarak ele alınmasına gereksinim duyulmuştur. Böylece BM, yeni bir oluşum yoluna gitmeyi tercih etmiştir. (Odman, 1995: 30)

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 3 Aralık 1949 tarihli ve 319 (IV) sayılı kararı ile 1 Ocak 1951'den itibaren Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ni kurmaya karar vermiştir. (BMMYK, 1998: 60) Komiserlik, 14 Aralık 1950 tarihinde resmen kurulmuştur. (BMMYK Türkiye, <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c2.html>) Komiserlik görevine ise avukat Gerrit Jan van Heuven Goedhart atanmıştır. (Odman, 1995: 31) BMMYK, ilk yıllarında, 3 yıllık bir süre için Genel Kurul'un bir yan organı olarak düşünülmüştür. Ancak daha sonraları rutin olarak 5 yıllık dönemler şeklinde uzatılmaya başlanmıştır. Merkezi, İsviçre'nin Cenevre kentinde bulunan komiserliğin 100'ü aşkın ülkede temsilciliği bulunmaktadır. (BM İnsan Hakları Komiserliği, İnsan Hakları Bilgi Kitapçığı)

BMMYK'nın sınırlı bir faaliyet sorumluluğu bulunmaktadır. Bu sorumluluklarını hükümetlerin ve hükümet dışı örgütlerin aracılığıyla yapmaktadır. Yapılanması ve çalışmaları siyaset dışıdır ve sosyal bir karakter taşımaktadır. (Altuğ, 1967: 25) 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin taraf devletler tarafından uygulanmasını izlemek, Sözleşme'nin 35. maddesine göre BMMYK'nın sorumluluğunda bulunmaktadır. (Çiçekli,2003: 139)

BMMYK'nın faaliyetleri, beş ana başlık altında toplanmıştır. Birincisi “hazırlıklı olma”dır. Beklenmedik bir anda yaşanan olağanüstü bir durum sonucu, insanların kitleler halinde ülkelerinden kaçarak başka ülkelere sığınmaları durumunda, acil olarak yardımda bulunmak gerektiğinde, nasıl davranılması gerektiği konusunda, örgütün tüm çalışanlarına eğitimler verilmektedir. Bu gibi durumlar için BMMYK, bir “acil durum ekibi” kurmuştur. İkinci başlık ise, “koruma”dır. İltica eden kişilerin sayılarının fazla olduğu durumlarda Avrupa ülkeleri, onlara koruma sağlamaktan kaçınmaktadır. BMMYK, böyle durumlarda, kaçış nedenleri zulüm ve şiddet olanlardan, kaçış nedenleri yoksulluk olanların ayırt edilmesi gerektiğini; şiddetten kaçan insanların durumlarında korumadan kaçınılamayacağı ve bu kişilerin iltica hakkına sahip olduklarını belirtmektedir. Üçüncü başlık olan “yardım” konusu, mültecilerin bu statüyü kazandıktan sonra en çok ihtiyaç duydukları, barınma, su, gıda, giyecek gibi konuları kapsamaktadır. BMMYK'ya göre bu yardımların yeterli miktarlarda ve düzenli olarak mültecilere ulaşabilmesinin, üye devletlerin örgüte yaptıkları bağışlarla mümkün olmaktadır. “Çözümler” başlığı, ülkelere geri dönmüş mültecilerin yaşadıkları sorunlarla ilgilidir. BMMYK, ülkelerindeki tehlike sona ermiş olsa bile, geri dönen mültecilerin orada birçok zorlukla karşılaştıklarını, bunların giderilmesi için geniş kapsamlı sosyal ve ekonomik kalkınma programlarının yapılması gerektiğini düşünmektedir. Son başlık ise “önleme”dir. İnsanların ülkelerinden kaçmalarına neden olan sorunların iyi analiz edilmesi ile ileride bu gibi konuların ortaya çıkmasının önlenebileceği düşüncesi ile çalışmalar yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Devletlerin üzerlerine düşen politik görevleri yerlerine getirmeleri sayesinde iltica olaylarının azalacağı düşünülmektedir. (Çakıroğlu, 1996: 32-33)

BMMYK, hükümetleri, mültecilerle ilgili antlaşmalara taraf olarak, bu antlaşmaların hükümlerini yerine getirerek; mültecilerin durumlarını iyileştirmek ve sayılarını azaltmak için komiserlikle özel antlaşmalar yaparak; mültecilere kendi topraklarına girme izni vererek; mültecilerin gönüllü geri dönüşlerini teşvik etmek amacıyla yüksek komiserin çabalarını destekleyerek; mültecilerin sığındıkları ülkenin vatandaşlığını almasını sağlayarak halk tarafından kabullenmelerini sağlayarak işbirliği yapmaya davet etmektedir. (BMMYK, 1998: 61)

BMMYK Tüzüğü genel hükümler başlığı altında yüksek komiserin görevinin kesinlikle siyasi olmayan nitelikte, insancıl, sosyal ve kural olarak mülteci grupları ve kategorileriyle ilgili olacağını düzenlemektedir. (BMMYK, 1998: 62) Yüksek Komiserlik Statüsü'nde Yüksek Komiserin yetkisinin kapsamı yer almaktadır. Buna göre,

“Savaş öncesi kabul edilen uluslararası düzenlemeler kapsamına giren kişilerle, IRO Anayasası uyarınca mülteci olarak kabul edilen kişileri, 1 Ocak 1951 tarihinden önce meydana gelen olaylar sonucunda ülkesi dışında kalan ve ırk, din, milliyet ve politik görüşleri nedeniyle tehlike korkusu içinde olan kişileri kapsamaktadır.” (Odman, 1995: 32)

BMMYK'nın eski komiserlerinden Sadako Ogata, BMMYK'nın görevlerinden bahsederken, dünyanın içinde bulunduğu şartlar nedeniyle, örgütün görevlerinin sadece mülteciler olarak dar bir çerçevede sınırlandırılmayacağını belirtmektedir. Yüksek Komiser Ogata bunu şu sözlerle açıklamaktadır:

“Örgütüm mültecileri korumakla görevlendirilmiş olmasına rağmen, mülteci benzeri durumların sivil kurbanları olan daha farklı insan grupları ile de giderek daha çok ilgilenmek zorunda kalıyor. Eğer insani krizlere çözüm bulacaksak söz konusu grupların kaçış sorununa da eğilmemiz gerekir.”(BMMYK, 1997: 38)

BMMYK Türkiye’de ilk şubelerini 1961 yılında açmıştır. Bu tarihten 1980’lerin sonlarına kadar faaliyetleri, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerinden gelenlerin başvurularıyla ilgilenmek ve bu kişilerin mülteci olarak üçüncü bir ülkeye yerleştirilmelerini sağlamak olarak devam etmiştir. Ancak 1980’li yılların sonuna doğru özellikle 1988, 1989 ve 1991 yıllarında Türkiye’ye, İran ve Irak’tan yaklaşık olarak 900,000 kişinin sığınması sonucu bu durum değişmeye başlamıştır. Bu tarihten itibaren Afrika ve Asya ülkelerinden de sığınmacılar gelmeye başlamıştır. Bu durum Türk makamlarının 1951 Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde “coğrafi sınırlamalar” konusunu uygulamaya geçirmeye itmiştir. Böylelikle Türkiye, artık Avrupa dışından gelen kişilere koruma sağlamaktan kaçınmış, bu durumda da devreye BMMYK girmiştir. Türk makamlarıyla anlaşma sağlayarak Avrupa dışından gelen kişilere üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar sığınmacı statüsünde koruma verilmesini sağlamış ve bu kişilerin durumlarıyla ilgilenmeyi üstlenmiştir. (Kirişçi, 2001: 154)

BMMYK, 60 yıldır mülteciler için çalışmakta, yerlerinden edilmiş kişileri güvenli bir şekilde ülkelerine geri göndermekte ya da yeni ülkelerine yerleştirilmelerini sağlamaktadır. Örgüt 50 milyondan fazla kişiye yardım sağlamış ve bu çalışmalarında dolaylı iki kez Nobel Barış ödülünü kazanmıştır. (HYD, Mülteci Destek El Kitabı)

BMMYK’nın verilerine göre, 2010 yılında 44 ülkeye, BMMYK aracılığıyla 358.800 sığınma başvurusu yapılmıştır. Bu rakam 2009 yılı rakamları ile karşılaştırıldığında yaklaşık 20.000 kişilik bir düşüş gözlenmektedir. 55.500 sığınma başvurusu alması ile Amerika Birleşik Devletleri ilk sırada yer alırken, 47,800

başvuru ile Fransa ikinci sırada, 41.300 başvuru ile Almanya ise üçüncü sırada yer almaktadır. Göç veren ülkelere bakıldığında ise Kosova dâhil edilerek Sırbistan, 28.900 sığınma arayan kişi ile birinci sırada yer alırken, Afganistan, 24.800 kişi ile ikinci, 21.600 kişi ile Çin üçüncü sırada yer almaktadır. (BMMYK Resmin İnternet Sitesi, <http://www.unhcr.org/4d8c5b109.html>)

3. Mültecilere İlişkin Uluslararası Belgeler

Dünya devletleri bir yandan savaşın milyonlarca insanı yurtsuz bırakırken, bir yandan da yurtsuz kalan bu insanların statülerini belirlemek, onları yeni vatanlarına yerleştirmek amacıyla hukuki düzenlemeler yapma gereği duymuştur. Bu amaçla hem uluslararası hükümet dışı örgütler hem de bölgesel birlikler aracılığıyla mültecilerle ilgili sözleşmeler düzenlemiş, imzaya açmış ve yürürlüğe koymuştur.

Bu sözleşmelerin temeli olarak kabul edilen 1951 Cenevre Sözleşmesi, evrensel bir nitelik taşımaktadır. Dünya üzerindeki tüm mültecileri kapsayan bu sözleşmenin yanı sıra birçok bölgesel sözleşme de hazırlanmıştır. Bölgesel sözleşmelere ihtiyaç duyulmasının ana sebebi, birçok bölgede farklı siyasal, ekonomik ya da doğal olayların yaşanması ve bu olayların her bölge insanı üzerinde farklı sonuçlar doğurmasıdır. Kimi bölge coğrafyaları, iklim olayları, doğal afetler gibi olguların sonucu yaşadıkları sorunlar nedeniyle göç vermekte ve bu bölge insanların sığınma aramaları doğal olaylara dayanmaktadır. Ancak 1951 Cenevre Sözleşmesi bu gibi durumlarda ülkesini terk eden insanları mülteci saymamakta, bu durum da bölgesel düzenlemeler gerektirmektedir.

Bu başlık altında öncelikle “mültecilerin anayasası” olarak da kabul edebileceğimiz “1951 Cenevre Sözleşmesi” ve onun devamı niteliğinde olan “1967

Protokolü” ile çeşitli bölgesel kuruluşların imzaladığı mültecilerin hukuki statüleri ile ilgili sözleşmeler incelenecektir.

3.1 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi

Birinci Dünya Savaşı sonrası mülteci sorununa çözüm bulma çabaları, uluslararası örgütlerin bu büyük sorun karşısında yetersiz kalmaları nedeniyle insanların büyük acılar çekmelerine neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda birçok insanın yerinden edilmesi, kendilerine yaşayacak daha güvenli yerler bulabilmek için yollara düşmeleri, yani kısaca vatansız ya da mülteci olmaları, Birleşmiş Milletler'i bu konu hakkında bir düzenleme yapmaya zorunlu kılmıştır. (Özcan, 2005: 1) Bu konunun araştırılması amacıyla bir komite kurulmuştur. Bu komite yaptığı toplantılar sonucunda 1951 yılında bir sözleşme hazırlamıştır. Böylece “Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme” 22 Nisan 1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir. (Odman 1995: 35) Türkiye bu sözleşmeyi 1961 yılında onaylamış, sözleşme bu tarihten itibaren iç hukukun bir parçası olarak yürürlüğe girmiştir. (Kirişçi, 2001: 154)

Bu sözleşmenin hazırlık aşamasında en çok üzerinde durulan konu mülteci kavramının tanımı olmuştur. Tanımın Fransa, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri temsilcilerinden oluşan bir komite tarafından hazırlanmasına karar verilmiştir. Bu komite, gelecek yıllarda dünyada meydana gelecek olayları öngöremediğinden dolayı tanımda sözleşmenin hazırlandığı 1951 yılını baz almış ve bu tarihten önce olan olaylar sonucunda yerinden edilmiş insanların mülteci sayılmasına karar vermiştir. Bu sınırlamalara bir de “Avrupa’da meydana gelen olaylar” cümlesi eklenerek coğrafi yönden de sınırlamalar yapılmıştır. (Odman, 1995: 36)

Sözleşmenin 1. maddesi mülteciyi tanımlamakta, kimlerin mülteci sayılacağını, kimlerin sayılmayacağını, bu sözleşmenin maddelerinin kimlere uygulanacağını, kimlere uygulanamayacağını ve hangi durumlarda bu statünün kaybedileceğini saymaktadır. Bu tanım birinci bölümde “Uluslararası Belgelerde Mülteci Kavramı” adlı birinci başlıkta verilmiştir.

1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1. maddesinin c fıkrasına göre; vatandaşı olduğu ülkenin korumasından tekrar yararlanan, vatandaşlığını kendi isteği ile tekrar kazanan, başka bir ülkenin vatandaşlığını kazanıp kendi isteği ile yararlanan, terk ettiği ülkeye kendi isteği ile tekrar dönen, mülteci olmasını sağlayan koşullar ortadan kalkan kişiler için bu sözleşmenin uygulanması sona ermektedir. (Cenevre Sözleşmesi mad. 1.c, <http://www.multeci.org.tr/index.php/mevzuat/88-muelteclern-hukuk-statuesuene-lkn-1951-cenevre-soezlemes>)

Sözleşmenin 1. maddesinin d fıkrası, BMMYK dışında diğer bir Birleşmiş Milletler organı veya örgütünden halen koruma ve yardım gören kişilere sözleşmenin uygulanmayacağını düzenlemektedir. (Cenevre Sözleşmesi mad. 1.d)

Sözleşme'nin maddeleri, madde 1 - f'ye göre; savaş suçu, barışa karşı suç, insanlığa karşı suç işleyen; sığınmadan önce siyasi olmayan ağır bir suç işleyen, Birleşmiş Milletler'in amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden suçlu olduğu konusunda ciddi kanaat bulunan kişilere uygulanmamaktadır. (Cenevre Sözleşmesi mad. 1.f)

Sözleşme taraf devletlere, ülkelerine sığınan kişilere ırk, din, dil ayrımı yapmadan eşit şekilde muamele yükü verirken, sığınmacı ve mültecilere de bulunduğu ülkenin kanunlarına, yönetmeliklerine ve kamu düzeni için alınmış önlemlere uyma yükümlülüğünü vermektedir. Yine taraf devletler, mültecilerin dini

ibadetlerini yerine getirme özgürlüklerini en az kendi vatandaşlarına uyguladığı muamele kadar uygulamakla yükümlüdürler. (Cenevre Sözleşmesi, mad. 2-3-4)

Mülteciler, sığındıkları ülkelerde, bir takım haklara sığındıkları ülkenin vatandaşları gibi sahip olabilmektedirler. Bu haklardan bazıları, hukuk mahkemelerine serbestçe ve kolayca başvurabilmek, ülkenin korumasından yararlanabilmek, temel eğitim hakkı, sosyal güvenlik konusundaki kazanılmış ya da kazanılmak üzere olan haklar, sınaî mülkiyet hakkı ve sanat ve bilim alanında verdikleri eserlerin haklarını elinde bulundurabilme, kişinin kazandığı bireysel statü ve evliliğe bağlı haklar gibidir. (Cenevre Sözleşmesi, <http://www.multeci.org.tr/index.php/mevzuat/88-muelteclern-hukuk-statusuene-lkn-1951-cenevre-soezlemes>)

Mülteciler bazı haklar bakımından da, o ülkedeki yabancı kişilere uygulandığı şekliyle sahip olabilmektedirler. Bunların başında mülkiyet hakkı, menkul ve gayrimenkuller için kira ve diğer sözleşmelerle ilgili haklar, siyasi amaç ve kar amacı taşımayan dernekler ve meslek sendikaları ile ilgili haklar, gelir getiren bir işte çalışma hakkı, tarım, sanayi, ticaret alanlarında kendi küçük işletmelerini açma hakkı, ülke içinde ikamet edeceği yeri seçme ve özgürce seyahat edebilme hakkı gelmektedir. (Cenevre Sözleşmesi, <http://www.multeci.org.tr/index.php/mevzuat/88-muelteclern-hukuk-statusuene-lkn-1951-cenevre-soezlemes>)

Sözleşme, bir ülkeye yasal olmayan yollardan izinsiz giren sığınmacıların; kaçtıkları ülkede hayatlarının tehdit altında olması durumunda, en kısa zamanda yetkili makamlara başvurup durumu anlatması halinde yasadışı girişleri nedeniyle ceza verilmeyeceğini de düzenlemektedir. Ayrıca taraf devlet, kendisine sığınmış olanların hareketlerine gerekli olanlar dışında sınırlama getirmeyecektir. Bir ülkede yasal olarak bulunan mülteci, kamu düzeni ve ulusal güvenlik ile ilgili tehditler

dışında taraf devletler tarafından sınır dışı edilemeyecektir. (Cenevre Sözleşmesi, <http://www.multeci.org.tr/index.php/mevzuat/88-muelteclern-hukuk-statusuene-lkn-1951-cenevre-soezlemes>)

Cenevre Sözleşmesi madde 33/1, mülteci hukukunda var olan en önemli ilke olan “geri göndermeme” (non-refoulement) ilkesini düzenlemektedir. Bu maddeye göre “hiçbir taraf devlet bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek ya da iade etmeyecektir.”

Aynı maddenin 2. fıkrası ise 1. fıkranın istisnasıdır. Buna göre, “bulunduğu ülkenin güvenliği için tehlikeli sayılması yönünde ciddi sebepler bulunan veya özellikle ciddi bir adi suçtan dolayı kesinleşmiş bir hükümle mahkûm olduğu için söz konusu ülkenin halkı açısından bir tehlike oluşturmaya devam eden bir mülteci bu hükümden yararlanmayı talep edemez.” (Cenevre Sözleşmesi, <http://www.multeci.org.tr/index.php/mevzuat/88-muelteclern-hukuk-statusuene-lkn-1951-cenevre-soezlemes>)

1951 Cenevre Sözleşmesi'nin Türk Mevzuatındaki yerine bakıldığında, sözleşme Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 90. maddesine göre kanun hükmü taşımaktadır. Madde 90 “Usulüne göre yürürlüğe konmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.” demektedir. Anayasanın bu maddesi, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin hükümlerinin kanun değerinde olduğunu ve maddelere karşı Anayasa Mahkemesi'ne itiraz edilemeyeceğini göstermektedir. Türkiye'deki iltica mevzuatı

içinde bu konu ile ilgili bir kanun bulunmaması, düzenlemelerin yönetmelik düzeyinde yapılmış olması, otomatik olarak Sözleşme'nin hiyerarşik üstünlüğünü doğurmaktadır.

Her ne kadar konunun başında 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni mültecilerin anayasası olarak tanımlasak da anlaşma, zaman içinde bir takım değişikliklere ve eklemelere ihtiyaç duymuştur. İlk olarak mülteci tanımında sayılan kriterlerde eksiklikler bulunmaktadır. Ülkesini terk etme nedenleri arasında doğal afetlerin ve ekonomik durumların yer almaması birçok kişinin mülteci kabul edilmemesine ve evsiz, vatansız kalmasına neden olmaktadır. Diğer yandan tarihi ve coğrafi alanda konan sınırlamaların, bir süre sonra kaldırılması zorunlu hale gelmiştir. Bu yüzden 1967 yılında Birleşmiş Milletler 1951 Sözleşmesi'nde bir takım değişiklikler yapmak amacıyla 1967 Protokolünü hazırlamış ve imzaya açmıştır.

3.2 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü (kısaca 1967 Protokolü) 16 Aralık 1966 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilmiş ve protokole katılımın sağlanması amacıyla devletlere gönderilmiştir. Söz konusu protokol 2 Ekim 1967 tarihinde yürürlüğe girmiştir. (Odman, 1995: 41) Protokolün düzenlenmesindeki asıl amaç, sözleşmenin de başında belirtildiği gibi 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan "1951 yılından önce meydana gelen olaylar" cümlesinin, sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarihten sonra da mülteci olaylarının görülmesi nedeniyle kaldırılmasıdır. Protokolü imzalayan devletler, tarih sınırlamasının kaldırıldığını onaylamış olmaktadır. Ancak protokol, çekinceler konulu 7. maddesinde, coğrafi sınırlamalar konusunda devletlerin koydukları çekincelerle "Avrupa'da" ya da "Avrupa ve Avrupa dışında" meydana gelen olaylar olarak tercih yapabileceklerini belirtmektedir. (BMMYK, 1998: 88) Türkiye de bu maddeye dayanarak, "Avrupa'da meydana gelen olaylar" cümlesini kaldırmayarak coğrafi çekince koymuştur.

Tarih ve coğrafya sorunlarına çözüm getiren protokol maalesef ekonomik ya da doğal afet nedeniyle yerinden edilmiş kişilerin durumlarına açıklık getirmemiş ve bu konu yine çözümsüz kalmıştır.

3.3 1967 Birleşmiş Milletler Ülkesel Sığınma Bildirisi

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 14 Aralık 1967 tarihinde kabul edilmiştir. (BMMYK, 1998: 92) Bu bildiri, sığınma hakkının tanınmasını barışçıl ve insancıl bir temele oturtmaktadır. Bunun için de uluslararası düzenlemelere aykırı olmamak koşuluyla birtakım ilkeler getirmektedir. Bu ilkeler şöyledir:

- *“Bir devletin, egemenliğini kullanarak, sömürgeciliğe karşı savaşanlar dâhil İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nin 14. maddesine giren kişilere tanıdığı sığınma hakkı tüm öteki devletlerce saygı görecektir.*
- *Sığınma isteme ve bulma hakkı, barışa karşı bir suç, bir savaş suçu ya da insanlığa karşı bir suç gibi uluslararası metinlerde tanımlanan suçları işlediğine ilişkin ciddi belirtiler olan kimseler tarafından ileri sürülemez.*
- *Sığınma hakkı tanımının koşulları, sığınma hakkı tanıyan devlet tarafından saptanacaktır.*
- *Devletlerin egemenliğine ve Birleşmiş Milletler’in ilkelerine ve amaçlarına zarar vermemek üzere 1. maddede sözü edilen kişilerin durumu uluslararası topluluk için önem taşır.*
- *Sığınma, tanıma ya da tanımaya devam etme konularında bir devlet güçlüklerle karşılaşarsa, devletler teker teker ya da birlik olarak ya da Birleşmiş Milletler aracılığıyla uluslararası dayanışma esprisi içinde bu devletin yükünü azaltmak için gerekli tedbirleri alacaklardır.*

- *1. maddede sözü edilen hiçbir kimse sınırda reddedilme ya da sığınmak istediği toprağa daha önce girmiş ise sınır dışı edilme ya da aranmakta olduğu ülkeye zorla döndürülme gibi tedbirlerle karşı karşıya getirilmeyecektir.*
- *Bu ilkeye ancak ulusal birliğin söz konusu olması ya da kitleler halinde sığınma olduğu zaman ülkenin nüfusunun korunması gibi olağanüstü hallerde ayrıcalık yapılabilir.*
- *Bir devlet herhangi bir durumda 6. maddedeki ayrıcalığın geçerli olduğuna karar verirse ilgili kimseye uygun görülecek koşullarda geçici sığınma ya da başka bir ülkeye gitme olanağı tanıma durumunu göz önünde tutacaktır.*
- *Sığınmayı tanıyan devletler, sığınmış olan kimselere Birleşmiş Milletler'in amaç ve ilkelerine karşıt çalışmada bulunma izni vermeyecektir.”*
(Odman 1995: 55-56)

Bu bildiri, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolünde yer verilmeyen konuları içermesi bakımından önemli bir belge olma özelliğini taşımaktadır.

3.4 Afrika Birliği Teşkilatı Tarafından Hazırlanan 1969 Tarihli Bölgesel Sözleşme

“Sömürgecilik ve kolonileştirmeye bağlantılı olarak ortaya çıkan savaşlar, ırkçılık, ayrımcılık, etnik çatışmalar, politik mücadelelerin neden olduğu iç savaşlar, ülkelerarası çeşitli anlaşmazlıklar, doğadan kaynaklanan kuraklık sonucu baş gösteren kıtlık ve açlık gibi doğal afetler, Afrika Kıtası'nda yer alan ülkelerin hemen hemen hepsini kapsayan büyük mülteci hareketlerine neden olmuştur.” (Odman, 1995: 49)

Afrika'nın bu zor şartlarıyla mücadele etmek ve Afrika ülkeleri arasında işbirliği ve dayanışma sağlamak amacıyla 1963 yılında merkezi Etiyopya'nın Addis Ababa kenti olan Afrika Birliği Örgütü kurulmuştur. Bu örgüt tarafından 1969 yılında imzalanan Afrika Birliği Sözleşmesi ise Afrika'daki mültecilerle ilgili

hükümler içeren ilk sözleşmedir. Bu sözleşmenin hareket noktası 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolüdür. (Odman, 1995: 49) Ancak bu sözleşmelerden farklı olarak Afrika Birliği Sözleşmesi, mülteci tanımını daha kapsamlı olarak ele almış, coğrafi sınırlamalar yapmamıştır. Bunun yanı sıra tanımda, sadece doğal afetler dolayısıyla değil aynı zamanda insandan kaynaklanan afetler, savaşlar, dış ülkelerden gelen saldırılar, bir başka ülkenin egemenliği, kamu düzenini bozacak olaylar ve genel tehlike sebebiyle yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalan, başka bir ülkeye ya da kendi ülkesinde daha güvenli bir yere yerleşmek isteyen herkese yer verilmektedir. (Odman, 2008a: 56)

Bu sözleşmedeki mülteci tanımının kapsamının bu kadar geniş tutulmasının nedenini Afrika ülkelerinin içinde bulunduğu coğrafi, sosyal, ekonomik ve siyasal durumları oluşturmaktadır. Afrika ülkelerinin maruz kaldığı sömürgecilik, devlet yetkilerinin sıklıkla el değiştirmesi, kabilelere bağlı yaşam tarzı, ülkelerin geri kalmışlık düzeyleri, coğrafi koşulların elverişsizliği gibi nedenler dikkate alındığında, anlaşmada yer alan bu geniş tanımın aslında kıta koşulları için son derece gerekli olduğu anlaşılmaktadır. Böylece ortaya uygulanması daha kolay ve oldukça gerçekçi kıstaslar çıkmaktadır. (Çiçekli, 2009: 45)

Sözleşmenin “sığınma” başlıklı 2. maddesi, bir ülkeye sığınan mültecinin kendi isteği dışında geldiği ülkeye geri gönderilmemesini de garanti altına alarak, mültecilerle ilgili en önemli ilke olan “geri göndermeme” ilkesini de benimsemektedir. (BMMYK, 1998: 316-317)

Anlaşma diğer maddelerinde, din, dil, etnik ayırım yapmadan tüm mültecilere eşit muamele yapmayı, mülteciler için seyahat belgeleri düzenlemeyi ve BMMYK ile işbirliği içinde faaliyetlerini sürdürmeyi taahhüt etmektedir. (BMMYK, 1998: 317-319)

3.5 1977 Tarihli Avrupa Konseyi Ülkesel Sığınma Bildirisi

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 18 Ekim 1977 tarihinde, sığınma ile ilgili yaptığı çalışmaları “Ülkesel Sığınma Bildirisi” başlığı altında yayınlanmasını kabul etmiştir. Bildiride kendinden önce yayınlanmış olan Avrupa İnsan Hakları Bildirisi, Avrupa Konseyi Statüsü, 1967 Birleşmiş Milletler Ülkesel Sığınma Bildirisi, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi gibi uluslararası belgelere gönderme yapılmış ve burada yer alan sığınma ilkeleri kabul edilmiştir. Bunun yanı sıra 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin belirlediği din, dil, ırk, belli bir toplumsal gruba mensubiyet, siyasal görüş nedeniyle zulüm ve baskıya uğrayanların yanı sıra “insani nedenlerle” sığınma arayan kişilere de sığınma hakkı verilmesi eklenmiştir. Cenevre Sözleşmesi’ne yapılan bu ek ile bildiri uluslararası alanda iltica konusunda büyük bir öneme sahip olmuştur. (Odman 1995: 56-57)

3.6 1986 Tarihli Cartagena Bildirisi

Güney Amerika ülkeleri başta olmak üzere Amerika kıtasında meydana gelen olaylar, siyasi istikrarsızlıklar, sosyo-ekonomik hayatın getirdiği sıkıntılar, bunalımlar, iç karışıklıklar ve iç savaşlar tüm kıtayı etkileyen büyük mülteci hareketlerine neden olmuştur. 1980’lerde Latin Amerika’da patlak veren iç karışıklıkların neden olduğu, hızla artan sayıdaki mülteci hareketlerine bir çözüm bulmak ve mültecilerin sorunlarıyla ilgilenmek elzem hale gelmiştir. Ancak 1951 Cenevre Sözleşmesi yaptığı mülteci tanımı ve belirlediği mülteci olma şartları sosyo-ekonomik sorunlar, genel baskı ve şiddet sonucu meydana gelen göçleri kapsamamaktadır. Bu durumda Amerikalı mülteciler için yeni bir düzenleme yapılması gereği duyulmuştur. (BM İnsan Hakları Komiserliği, İnsan Hakları Bilgi Kitapçığı)

Böylelikle BMMYK başta olmak üzere birçok ülke bu konuyla ilgili akademik çalışmalara başlamış ve BMMYK'nın önderliğinde 19-22 Kasım 1984 tarihleri arasında Kolombiya'nın Cartagena kentinde bir bilimsel toplantı düzenlenmiştir. Bu bildiri, "Orta Amerika, Meksika ve Panama'daki Mültecilerin Yasal ve İnsancıl Problemlerden Korunması Hakkında Uluslararası Konferans Dizisi"nden uyarlanmıştır. (BMMYK, 1998: 328)

Bu bildiri de mülteci kavramı 1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki tanımdan daha farklı bir şekilde ele alınmıştır. Bildiri, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolündeki mülteci tanımını kabul etmenin yanı sıra, tanımın kapsamının genişletilmesi gerektiğini öne sürmüştür. Bu tanıma göre mülteci 1951 Cenevre Sözleşmesinde sayılanların yanı sıra, hayatları, güvenlikleri ve özgürlüklerinin, yaygın şiddet hareketleri, dış saldırı, iç çatışmalar, yaygın insan hakları ihlalleri ve kamu düzenini bozan olaylar nedeniyle tehlike altında bulunan kişilerdir. (Loesher, 1999: 235) Aynı zamanda bu bildiri Afrika Birliği Örgütü'nün 1969 tarihli bildirisine de atıfta bulunmaktadır.

1951 Cenevre Sözleşmesi'nden sonra hazırlanan mültecilerle ilgili birçok belgede, "yaygın insan hakları ihlalleri" ibaresinin yer alması, özellikle Latin Amerika, Afrika ülkelerinde hüküm süren askeri diktatoryal rejimlerden kaynaklanmaktadır. Bu bildirimlerde bu gibi yeni kavramlara yer verilmesi, Cenevre Sözleşmesindeki eski ve geleneksel tanımın geçerliliğini kaybettiği yorumlarına neden olmaktadır. Nitekim yeni dünya düzeninde ortaya çıkan sorunların özellikleri de bunu doğrular niteliktedir.

3.7 1994 Tarihli Arap Ülkelerindeki Mültecilerin Durumunu Düzenleyen Arap Sözleşmesi

Arap Birliği Konseyi tarafından, 27 Mart 1994 tarihinde sözleşme kabul edilmiştir. Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn Devleti, Suudi Arabistan Krallığı, Irak Cumhuriyeti, Umman Devleti, Katar Devleti, Kuveyt Devleti ve Fas'ın aralarında buldukları Arap Devletleri tarafından imzalanmıştır. Bu sözleşmede mülteci tanımı, 1951 Cenevre Sözleşmesine göre daha geniş tutulmuş ve doğal afetler, işgal, yabancı devletlerin egemenliği nedeniyle sığınma arayanlar da tanıma eklenmiştir. Sözleşmenin 11. maddesi, mültecinin ev sahibi ülkenin yasalarına, sistemlerine, geleneklerine ve düzenlemelerine saygı göstermesi gerektiğini düzenleyerek olası bir kamu düzenini bozacak davranışı engellemeyi amaçlamaktadır. (BMMYK, 1998: 333-335-337)

4. Mültecilerin Hakları ve Yükümlülükleri

Dünya üzerinde kendi vatanında yaşayan tüm insanların olduğu gibi, vatanlarından koparılmış, çeşitli nedenlerle başka ülkelere sığınmış olan insanların da insan onuruna yakışır şekilde yaşamaya hakları vardır. Kendi ülkelerinden koparılmış, yurtsuz ve evsiz olan bu insanların yani sığınmacı ve mültecilerin temel insan haklarından yararlanmaya, bulunduğu zor koşulların etkisinin biraz olsun hafifleyebilmesi için daha çok ihtiyaçları vardır. İşte bu yüzden uluslararası alanda mülteci hakları düzenlenmiş ve kayıt altına alınmıştır. Ancak yine de dünyanın her yerinde bu konuyla ilgili sorunlar yaşanmaktadır.

Uluslararası hukukta, yabancı ile vatandaşın eşitliği prensibine göre, yabancı, vatandaşlara uygulanan hukuka tabi olmaktadır. (Çelikel, 1983: 31) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na göre, temel hak ve özgürlükler, yabancılar için,

milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir. (TC Anayasası madde 16)
Bu durumda ülkede bulunan mültecilerin sahip oldukları haklar kanun yolu dışında hiçbir surette sınırlandırılmamaktadır.

Mülteci hakları, çok iyi tanımlanmamış olması nedeniyle çok iyi korunmamaktadır. Bu haklar genellikle devletlerin inisiyatifinde bulunmaktadır. Ancak küresel olarak kabul görmüş olan bazı sözleşmeler mülteciler için de geçerli sayılmaktadır. Bu sözleşmelerin başında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi gelmektedir. Çünkü bu belgedeki hakların, taraf devletlerin toprakları üzerinde bulunan tüm insanlar için, ırk, renk, dil, din gibi özellikleri gözetmeden, her türlü ayrımcılıktan uzak olarak geçerli olması gerekmektedir. Bu da mültecilerin, o devletin vatandaşlarının sahip olduğu tüm insan haklarına sahip oldukları anlamına gelmektedir. (Mathieu, 1994: 68)

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin yanı sıra, mültecilerin haklarını düzenleyen bir diğer belge ise Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1951 Cenevre Sözleşmesidir. Bu sözleşmeye taraf devletler, toprakları üzerinde bulunan mültecilere asgari bir statü güvencesini garantilemektedirler. (Mathieu, 1994: 69)
Yaşama hakkı, beden bütünlüğü hakkı, kişisel güvenlik hakkı, bir kimliğe sahip olma hakkı gibi temel insan haklarının yanı sıra sözleşmede sıralanmış bazı haklara da sahip bulunmaktadırlar.

Sözleşmenin 12. maddesine göre, mülteciler buldukları ülkenin yasalarına tabidirler. Mültecinin önceden kazandığı ve bireysel statüye ilişkin hakları ve evlilik sözleşmesinden doğan haklarına saygı gösterilecektir. 13. madde, taşınır ve taşınmaz mülklerin mülkiyet hakkını, kira, satış sözleşmesi yapma hakkını, devletlerin yabancılara sağladığı ölçülerle vereceğini düzenlemiştir. 14. madde, sınıfların mülkiyet hakkı, edebi, artistik, ilmi çalışmalarla ilgili hakları düzenlemekte, bu konularda ülke vatandaşlarıyla mültecilerin eşit hakları sahip olduğunu

söylemektedir. 15. madde dernek ve sendika hakkını düzenlemektedir. Mülteciler, siyasi amaç ve kar amacı taşımayan dernekler ve meslek sendikalarına üye olma konusunda ülkenin yabancılara uyguladığı haklara sahiptirler. Madde 16, mültecilerin buldukları ülke mahkemelerine kolayca ve serbestçe ulaşabilecekleri ve ülke vatandaşlarıyla aynı muameleye tabi olacakları konusunu düzenlemektedir. Mülteciler, ücretli bir işte çalışma hakkı bakımından madde 17'ye göre, ülkedeki diğer yabancılarla aynı haklara sahiptirler. Madde 18 ve 19 ücretli olmayan işler konusunu düzenlemekte ve devletlerin, kendi işyerlerini açma ve diplomasına sahip olduğu ihtisas mesleğini yapma konusunda yabancılara tanıdığı hakların aynısını tanınması gerektiğini belirtmektedir. Mültecilerin eğitimleri ile ilgili 22. maddeye göre, devletler vatandaşlarına sağladıkları imkânları temel eğitim konusunda mültecilere de sağlamakla yükümlüdürler. Temel eğitim dışındaki konularda, yabancı ülkelere alınan diplomalar, harç, burs, çalışmalardan yararlanma gibi konularda yabancılara tanınan kolaylıkları göstermekle yükümlüdürler. Mültecilere sosyal yardım konusunda vatandaşlara sağlanan hakların uygulanacağı konusu madde 23'te, mültecilerin sosyal güvenlik, kazanılmış hakların korunması gibi konularda vatandaşlarla aynı koşullara sahip oldukları ise madde 24'te düzenlenmektedir. Madde 26 mültecilere, devletin sınırları içindeki topraklarda özgürce seyahat etme ve ikamet edeceği yeri seçme hakkını tanımaktadır. Madde 28 ise, herhangi bir ulusal güvenlik problemi olmadıkça, devletlerin mültecilere kendi toprakları dışında seyahat etmeleri için gerekli belgeleri vereceğini, önceden yapılmış anlaşmalar dâhilinde diğer devletlerin bu belgeleri tanıyacağını belirtmektedir.

Yukarıda sayılan haklar, yasal olarak mülteci statüsünü kazanmış olan tüm yabancılara uygulanmaktadır. Ancak bu statüyü almamış kişiler, yasal olarak bu haklardan yararlanamamaktadırlar. Bu da birçok yabancının, ülke toprakları içinde kaçak olarak yaşamak, çalışmak, barınmak zorunda kalmalarına neden olmaktadır. Bu kaçaklık durumu mültecileri, ihtiyaçlarını karşılamak, can güvenliklerini sağlamak amacıyla suça itmektir. Bu durum yabancılardan toplum tarafından potansiyel tehlike olarak görülmesine neden olmakta, toplum dışına itilmesine

böylelikle suçta yaklaşmasına ve bir tür kısır döngünün içinde kalmasına neden olmaktadır.

Yukarıda bahsi geçen hakların yanında mültecilerin de buldukları devletlere karşı yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu yükümlülükler Cenevre Sözleşmesi'nin 2. maddesinde yer verilmiştir. Buna göre, her mülteci bulunduğu ülkenin yasalarına, yönetmeliklerine, tüm hukuki düzenlemelerine ve kamu düzeni ve güvenliği için alınan tüm önlemlere uymak zorundadır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE MÜLTECİLERİN HUKUKİ DURUMU

1980'li yıllarda dünyanın dört bir yanında, özellikle Türkiye'nin yakın çevresinde yaşanan siyasal olaylar, ülkenin kitlesel göç hareketlerinin merkezi haline gelmesine neden olmuştur. Başta İran Devrimi'nden kaçan siyasi mülteciler, Afganistan'da yaşanan savaştan kaçanlar, Sovyetler Birliği'nin ve ardından Yugoslavya'nın dağılma sürecinde ülkelerini terk edenler, İran-İrak Savaşı'ndan kaçanlar toplu halde Türkiye'ye akın etmişlerdir. Diğer yandan Bulgaristan'daki Türk soylu kişilere uygulanan asimilasyon politikaları nedeniyle, Bulgaristan'dan Türkiye'ye kitlesel göçler başlamıştır. (Toplumsal Araştırmalar Kültür ve Sanat İçin Vakıf, 2002: 13) Bu akınların kimi yasa dışı yollardan, kimi ise Türkiye hükümetinin izni ile gerçekleşmiştir. Bu dönemde, mültecilerin topluma entegrasyonu ülke için hem ekonomik yönden hem de sosyal yönden büyük zorluklara neden olmuştur.

Türkiye'de mülteciler, “Yabancılar Hukuku” kapsamında ele alınmaktadır. Ancak mülteciler ve sığınmacılar, diğer yabancılardan farklı bir rejime tabi olduklarından dolayı farklı bir statüde bulunmaktadırlar. Bu yüzden yabancılar hukukunda, mülteci ve sığınmacılar, özel statüdeki yabancılar olarak değerlendirilmektedirler. (Çiçekli, 2007: 211) Türkiye'de uygulanan Yabancılar Hukuku'nda “yeryüzünde herhangi bir devletin vatandaşlığını taşımayan yabancılara, vatansız”; “bir devletin vatandaşı olduğu halde o devletin vatandaşına sağladığı haklardan çeşitli nedenlerle yararlanamayanlara, mülteci” denmektedir. Bu kişilerin Yabancılar Hukukunda özel yerleri bulunmaktadır. (Tekinalp, 2003: 3)

Bu bölümde, Türkiye'de mültecilerle ilgili ne gibi yasal düzenlemeler olduğu, bu düzenlemelerin nasıl yürüdüğü, eksik ve aksayan yanlarının neler olduğu, Türkiye'ye sığınan kişilerin mülteci statüsü alabilmek için ne gibi koşullar taşıması gerektiği ve onları nasıl bir sürecin beklediği anlatılacaktır.

1. Türkiye’de Mültecilere İlişkin Mevzuat

Türkiye’deki yabancıların durumları, İskân Kanunu (1934 – 2006), Pasaport Kanunu (1950), Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun (1950), Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun (2003) gibi çeşitli kanunlarla düzenlenmiştir. Ancak Türkiye’de şu anda mülteci ya da sığınmacılara yönelik bir kanun bulunmamaktadır. Bu eksiklikten dolayı, görevliler bu konudaki işlemleri 1994 yılında çıkarılan İltica Yönetmeliği gibi ikincil yasal düzenlemelerle yapmaktadır. (UAÖ, 2009: 9)

1.1 Mülteci Tanımı

Prof. Dr. Gülören Tekinalp’in (2003: 7) verdiği tanıma göre mülteci, vatandaşı bulunduğu ülkeyi din veya ırk ayrımına dayanan sebeplerle ya da ekonomik veya politik görüşleri veya siyasi olaylar sonucu, iradesi ile yahut iradesi dışında terk etmek zorunda kalmış ve o ülkenin diplomatik korumasından yararlanamayan kişidir.

Türkiye, taraf olduğu Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi’ndeki tanımı, coğrafi alan çekincesini bünyesinde barındırarak kabul etmektedir. Mevzuatta halen yürürlükte olan “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” (Kısaca İltica Yönetmeliği olarak da geçmektedir) mülteciyi şöyle tanımlar: “Avrupa’da meydana

gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı.”

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne ek protokol olan 1967 Protokolüne de taraf olan Türkiye, “1 Ocak 1951'den önce” ibaresinin kaldırılmasını onaylamıştır.

1.2 Coğrafi Sınırlamalar

Türkiye Mülteci Hukukunda önemli noktalardan biri coğrafi sınırlamalar konusudur. Cenevre Sözleşmesi madde 1. B'de taraf devletlere iki seçim hakkı tanınmaktadır. Bunlardan biri, “Avrupa'da meydana gelen olaylar” cümlesini kabul ederek coğrafi sınırlamalar getirilmesi imkânını sağlamaktadır. Diğerisi ise “Avrupa'da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar” cümlesiyle kapsamı geniş tutma imkânını sağlamaktadır.

Türkiye ise mülteci statüsü vereceği kişilerde Avrupa'dan gelmiş olmak şartını aramaktadır. Bu sınırlama, kimilerine göre önemli bir hukuki eksiklik, kimilerine göre ise Türkiye'nin bulunduğu coğrafi konum nedeniyle önemli bir güvenlik önlemi niteliği taşımaktadır.

Türkiye'nin sözleşmeye coğrafi çekince koymasının temelinde iki nedeni olduğu ileri sürülmektedir. Birinci neden, sözleşmenin hazırlandığı yıllardaki siyasi ortam olarak gösterilmektedir. O yıllarda Orta Doğu ülkelerinin içinde bulunduğu siyasi istikrarsızlık ortamı, Türkiye için bir tehdit olarak görülmüş ve gelecekte

meydana gelebilecek sığınmacı akınlarına önlem alınmak istenmiştir. İkinci neden ise, batı ülkelerinin doğudan gelecek sığınmacı akımlara karşı Türkiye'yi tampon bölge olarak kullanmasından korkulması olarak gösterilmektedir. (Çiçekli, 2003: 132)

Özellikle Emniyet Teşkilatı Yabancılar Şubelerinin ortak görüşüne göre, bu coğrafi çekincenin nedeni, Türkiye'nin bulunduğu konum nedeniyle doğudan ülkeye gelebilecek göç dalgalarını önlemektir. Türkiye'nin doğusunda kalan ülkelerin siyasal istikrarsızlıkları, ihtilal ve savaflara açık konumu nedeniyle, coğrafi çekincenin kaldırılması, o ülkelerdeki binlerce insanın Türkiye'ye mülteci olarak gelmesi anlamına gelmektedir. Ayrıca sınırlarımız içinde koruma altına alınan, 3. bir ülkeye iltica başvurusunda bulunmuş ve bekleme sürecinde olan yaklaşık yüz bin sığınmacının da bu şartlar altında 3. bir ülkeye gitmek yerine Türkiye'de kalmayı tercih edeceği düşünülmektedir. Bu da Türkiye'nin kaldıramayacağı bir ekonomik ve sosyal yük demektir. Bu nedenle Türkiye Emniyet Teşkilatı yöneticileri 1951 Cenevre Sözleşmesi ile getirilen coğrafi çekincenin kaldırılmasının ülke için büyük bir güvenlik tehdidi olacağını düşünmektedir. (İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi Mülteci ve Sığınma Hakları Çalışma Grubu – İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi. 2004: 71)

Türkiye otoriteleri, ülkeyi bir göç merkezi olarak görmemekte, göçmenlerin “transit ülke” olarak kullandıklarını savunmaktadırlar. Buna rağmen ülkede bir milyonu aşkın “kayıt dışı göçmen” olduğu bilinmektedir. Bu göçmenler, Avrupa dışından geldikleri için mülteci statüsü alamamakta, bunu bildiklerinden dolayı herhangi bir başvuruda bulunmamaktadırlar. Ancak bu şekilde yıllarca Türkiye'de kayıtsız olarak yaşayan çok sayıda göçmen olduğu bilinmektedir. Bu da bazı göçmenler için Türkiye'nin bir “transit ülke” olmadığını göstermektedir. Aynı zamanda bu kişilerin, Türkiye'yi bir “transit ülke” olarak görüp görmedikleri sağlıklı bir şekilde tespit edilmemektedir. Türkiye'de belirsizlikler içinde yaşadıkları için, kendilerini ülkeyi terk etmek zorunda hissetmektedirler. (Toplumsal Araştırmalar

Kültür ve Sanat İçin Vakıf, 2002: 54-55) Türkiye, insan hakları konusunda büyük krizler yaşayan ülkelere komşu olması nedeniyle, çok fazla sayıda göç almaktadır. 1994 İltica Yönetmeliğinde, sığınmacılara verilen geçici ikamet izninde katı kurallar bulunmasından dolayı birçok göçmen prosedür dışında kalmaktadır. BMMYK'nın yıl bazlı verilerine bakıldığında, Türkiye'deki kayıt altında bulunan mülteci ve sığınmacıların sayısının sürekli bir düşüşte olduğu görülmektedir. (Toplumsal Araştırmalar Kültür ve Sanat İçin Vakıf, 2002: 50) Elbette ki bu durum gerçekleri yansıtmamaktadır. Çünkü kaçak yollardan ülkeye girerek, ikamet izni olmadan ve valilik ya da BMMYK'ya kayıt yaptırmadan Türkiye'de yaşayan kişilerin sayısı her geçen yıl artmaktadır.

Sivil toplum örgütlerinin (STK) ise bu konu hakkındaki düşünceleri resmi makamlarinkinden çok farklıdır. STK'lar bu konuya insan hakları yönünden bakmakta ve tüm insanların eşit bir şekilde sığınma ve iltica haklarının olması gerektiğini, bu yüzden de geldikleri coğrafya bakımından ayrımcılığa uğramalarının insan hakları ihlali olduğunu savunmaktadırlar.

Tüm tartışmalar neticesinde şu bir gerçektir ki, Türkiye mülteciler ve sığınmacılar konusundaki tavrını dönemin siyasal yapısı içinde belirlemiştir.

1950'li yıllardan itibaren Türkiye'nin komünizmi büyük bir tehdit olarak görmesi, o dönemdeki sığınmacılara olan tavrını belirlemiştir. Soğuk Savaş sırasında Sovyetler Birliği ve komünizmle yönetilen diğer Doğu Avrupa ülkelerinden, komünizm nedeniyle kaçan kişilere karşı ılımlı bir politika izlemiştir. Birçoğuna mülteci statüsü vermiştir. (Eriş, 2007: 167)

Doğu Avrupa'daki komünizm sisteminin çökmesinin ardından buradan gelen mültecilerin sayısı azalsa da Sovyetler Birliği'nin dağılması ile Çeçen, Azeri,

Özbek mültecilerin sığınma başvuruları başlamıştır. Ancak Türkiye, Avrupa asıllı sayıldıkları halde Sovyetler Birliği'nin bu eski üyelerine mülteci statüsü vermemiş, yalnızca sığınmacı olarak ikamet etmelerine izin vermiştir. (Kirişçi, 2001: 157)

Türkiye'nin sığınma politikasına bir diğer örnek ise 1992 yılındaki Bosna-Hersek Savaşı sonuncu ülkesini terk etmek zorunda kalan Bosnalı sığınmacılara verdiği geçici korumadır. Yine bir Avrupa Devleti'nden kaçıp topraklarımıza sığınan Bosnalı mülteciler, Cenevre Sözleşmesi gereğince mülteci statüsü alma hakkına sahip olmalarına rağmen, dönemin stratejisi gereği bu statüyü alamamıştır. O dönemde Avrupa Topluluğu savaştan kaçan herkese koruma sağlayabilmek amacıyla yeni hukuki düzenlemeler yapmıştır. 25 Eylül 1995 tarihinde "Yerinden Edilmiş Kişilerin Geçici Olarak Kabul Edilme ve İkametleri Hakkında Yük Paylaşımıyla İlgili Konsey İlke Kararı" kabul edilmiştir. Bu kararın amacı mültecilerin belli ülkelere akınını engellemek ve yükü birçok ülke arasında paylaştırmaktır. Bu karara göre savaştan kaçanlara savaş sona erip ülkeleri güvenli hale gelinceye kadar koruma sağlanacaktır. Türkiye de bu karara göre hareket etmiş ve gelen sığınmacılara geçici koruma sağlamıştır. (Eriş, 2007: 168)

Son dönemde coğrafi sınırlamalar konusunda yaşanan gelişmelerden biri, 2005 yılında yayınlanan, İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı'nda yer almaktadır. Avrupa Birliği, mevzuatı gereği, adaylık sürecinde Türkiye'nin mülteciler için koyduğu coğrafi sınırlamalar çekincesini kaldırmasını istemiştir. Türkiye bu isteğe, ülkenin doğrudan mülteci akınlarına teşvik edilmemesi ve AB ülkeleri ile külfetin paylaşılması konularında garanti alması durumunda kaldırılacağı şeklinde yanıt vermiştir. Bu konu planda, AB ile üyelik müzakereleri ile doğrudan bağlantılı şekilde ele alınmış olduğu için henüz belirsiz bir konumda bulunmaktadır.

2. Mültecilerin Statüsüne İlişkin Belgeler

Mülteciler için hazırlanmış bir yasası bulunmayan Türkiye, iltica ile ilgili işlemleri, içinde mültecileri de ilgilendiren maddeler bulunduran farklı konular için düzenlenmiş kanunlar aracılığıyla ve bunun yanında İltica Yönetmeliği ve uluslararası sözleşmeler aracılığıyla yürütmektedir. Bu eksikliğin giderilmesi için yeni bir yasa tasarısı hazırlanmış, bu yasanın taslağı 2011 yılının başında yayınlanmış, ancak henüz taslak kanunlaşarak yürürlüğe girmemiştir. “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı Taslağı” henüz yayınlanmamış olsa da, Türkiye’deki mülteci mevzuatının gelişme sürecinin bir göstergesi olması nedeniyle kanunlar başlığı altında incelenecektir.

2.1 Kanunlar

Türkiye’de mültecilerle ilgili bir kanun bulunmamaktadır. Yabancıların durumunu belirlemek amacıyla çıkarılan kanunlarda da mülteciler için özel düzenlemelere fazla rastlanmamaktadır. Ancak yabancı oldukları için bu kanunlardaki hükümler onlar için de geçerlidir.

Bu başlık altında, yabancıların hukuki durumlarını düzenleyen İskân Kanunu, Pasaport Kanunu, Türk Vatandaşlığı Kanunu, Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun ve Askerlik Kanunu mültecilerle ilişkilendirilerek incelenecektir.

2.1.1 İskân Kanunu

2510 sayılı 1934 tarihli İskân Kanunu, Türkiye'ye göç edenlerle ilgili düzenlemeler içermektedir. Ancak bu kanun aynı zamanda mültecilerle ilgili hükümlere de yer vererek bu konuda az da olsa bir düzenleme içermektedir. Alanında ilk düzenleme olmakla da önem taşımaktadır. (Odman, 2008b: 6)

2510 sayılı İskân Kanunu madde 3'e göre: "Türkiye'de yerleşmek maksadıyla olmayıp bir zaruret ilticasıyla muvakkat oturmak üzere sığınanlara mülteci denir." (Resmi Gazete, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/554.html>)

Bu tanıma göre mülteci sayılabilmek için kişinin, Türk vatandaşı olmaması, bulunduğu ülkeyi terk edip Türkiye sınırlarından içeri girmiş olması, bulunduğu ülkeyi terk etmesi kendi isteğinden çok zorlanmaya dayanması ve kişinin sığınma duygusuyla Türkiye'ye gelmiş olması, Türkiye'de sürekli yerleşmek amacıyla değil geçici olarak oturmak niyetinde olması gerekmektedir. (Aybay, 2003: 165)

Yine bu kanuna göre, Türkiye'de geçici olarak oturmak amacıyla gelip, mülteci statüsü kazanan yabancılardan Türkiye'de yerleşmek isteyenler olursa, mülteci kategorisinden, göçmen kategorisine geçmelerine imkân tanınmaktadır. İskân Kanunu'nun 4. maddesine göre "Türk kültürüne bağlı olmayanlar, anarşistler, casuslar, göçebe Çingeneler, memleket dışına çıkarılmış olanlar" göçmen olamazlar. (Aybay, 2003: 165)

2510 sayılı İskân Kanunu uluslararası hukuka ve dolayısıyla ulusal hukukumuzda uygun olmayan bir mülteci tanımını uzun yıllar bünyesinde bulundurmakla da dikkate değer bir özellik taşımaktadır. Bu sebeplerden dolayı günümüz koşullarına uygun bir kanun hazırlanmış ve 26.09.2006 tarih ve 26301

sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 5543 sayılı İskân Kanunu yürürlüğe konmuş ve 2510 sayılı 1934 tarihli İskân Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. (Resmi Gazete, <http://rega.basbakanlik.gov.tr/main.aspx?home=http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2006/09/20060926.htm&main=http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2006/09/20060926.htm>) 5543 sayılı yeni İskân Kanunu’nda bir mülteci tanımı yapılmamış ve mültecilerin durumlarını düzenleyen maddeler kanun kapsamından çıkarılmıştır. Bu yüzden yeni kanunun mülteciler için uygulanamayacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

2.1.2 Pasaport Kanunu

5682 sayılı 15.07.1950 tarihli Pasaport Kanunu Türk vatandaşları ve yabancıların Türkiye’ye giriş çıkışlarını kontrol etmek ve düzenlemek amacıyla hazırlanmıştır. Bu kanunun mültecilerle ilgili tek düzenlemesi 4. maddede bulunmaktadır: “Umumiyetle mültecilerin ve iskân hakkındaki mevzuat dışında olarak yurt tutma maksadıyla gelen yabancıların, pasaportları olsun olmasın Türkiye’ye kabulleri İçişleri Bakanlığı’nın kararına bağlıdır.” (Resmi Gazete, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.3.5682&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=>)

Adı geçen kanun, Türkiye’de yurt tutmak için pasaportlu veya pasaportsuz olarak ülkeye giriş yapan kişilerin kabullerini düzenlemektedir. Pasaportsuz olarak ülkeye girenlere ceza verilmemekte, hareketleri sınırlanmamakta, durumları düzelinceye ya da başka bir ülkeye kabul edilinceye kadar belli sınırlandırmalarla ülkede kalmalarına izin verilmektedir. Ayrıca bu kişilere Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra yabancı ülkelere girebilmeleri ve sınır dışı edilmelerini önlemek amacıyla Milletler Cemiyeti döneminde “Nansen Pasaportu” verilmiştir. 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne göre sözleşmeye taraf devletler, ülkelerinde düzenli olarak oturan mültecilere ülke dışına seyahatlerini sağlayacak seyahat belgeleri verilmesini teminat

altına almıştır. (Odman, 1995: 173) Bu belgelerin Türkiye’de de geçerli olduğu Pasaport Kanunu’nun 26. maddesinde belirtilmiştir:

“Aşağıda yazılı şahıslara Türkiye için giriş vizesi verilmesi, İçişleri Bakanlığı’nın iznine bağlıdır: Tabiiyetsizler(Haymatloslar), Nansen Pasaportu hamilleri, seyahat belgeleri (Afidavit, Lese-pase ve saire) ve benzeri vesika hamilleri. Bu gibi belgeleri hamil bulunanlara Türkiye’den sonra gidecekleri veya geldikleri memleketlerin giriş vizesini hamil buldukları takdirde İçişleri Bakanlığı’nın müsaadesi olmaksızın transit vize verilebilir.” (Resmi Gazete, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=1.3.5682&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=>)

2.1.3 Türk Vatandaşlığı Kanunu

5901 sayılı ve 29.05.2009 tarihli Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun çıkarılış amacı “Türk vatandaşlığının kazanılması ve kaybına dair iş ve işlemlerin yürütülmesine ilişkin usul ve esasları belirlemektir.” (Resmi Gazete, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=1.5.5901&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=> türk vatandaşlığı kanunu) Kanun, Türk vatandaşlığının hangi hallerde kazanılıp, hangi hallerde kaybedileceğini, vatandaşlığı kazanmak için gerekli olan şartların neler olduğunu düzenlemektedir. Kanunun 12. maddesi “Türk vatandaşlığının kazanılmasında istisnai haller” başlığını taşımaktadır. Bu maddeye göre “göçmen olarak kabul edilen kişiler” milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir durumu bulunmamak şartıyla İçişleri Bakanlığı’nın teklifi ve Bakanlar Kurulu’nun kararı ile Türk vatandaşlığını kazanabilmektedirler. Mülteciler her ne kadar göçmenden farklı bir konumda olsalar da “göçmen olarak kabul edilen kişiler” ibaresi yoruma açık olup mültecileri de kapsayabilmektedir. Bu da gerekli şartları taşıdıkları takdirde mültecilerin de Türk vatandaşı olabilme hakkını kazanabileceğini göstermektedir. Kanuna göre yabancıların Türk vatandaşlığını kazanabilmeleri için sahip olmaları gereken şartlar şunlardır:

“a) Kendi milli kanununa, vatansız ise Türk kanunlarına göre ergin ve ayırt etme gücüne sahip olmak,

b) Başvuru tarihinden geriye doğru Türkiye’de kesintisiz beş yıl ikamet etmek,

c) Türkiye’de yerleşmeye karar verdiğini davranışlarıyla teyit etmek,

d) İyi ahlak sahibi olmak,

e) Yeteri kadar Türkçe konuşabilmek,

f) Türkiye’de kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağlayacak gelire veya mesleğe sahip olmak,

g) Milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak”

(Resmi

Gazete,

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.5901&MevzuatIliski=0>

&sourceXmlSearch= türk vatandaşlığı kanunu)

2.1.4 Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun

Türkiye’deki mültecilerle ilgili maddeler içeren bir diğer kanun da 5683 sayılı 15.07.1950 tarihli Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanundur. Madde 1, “Türkiye’ye girmesi kanunlarla memnu bulunmayan ve Pasaport Kanunu’nun hükümlerine uygun şekilde gelen yabancılar, kanunlarla tayin olunan kayıt ve şartlar dairesinde Türkiye’de ikamet ve seyahat etmek hakkına haizdirler” diyerek yasal yollarla ülkeye giren mültecilerin istedikleri yerde ikamet edip, istedikleri gibi seyahat edebileceklerini söylemektedir. Ancak siyasi mülteciler başlıklı 17. madde, siyasi sebeplerle ülkeye sığınan mülteciler için İçişleri Bakanlığı’nın uygun göreceği yerlerde ikamet etme şartı getirmektedir. (Resmi Gazete,

[http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.3.5683&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch= \)](http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.3.5683&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=))

2.1.5 Askerlik Kanunu

İçinde dolaylı da olsa mültecilerle ilgili hükümler içeren son kanun, 1111 sayılı 21.06.1927 tarihli Askerlik Kanunu'dur. Askerlik Kanunu'nun 2. maddesine göre "Kanunen muhacir tanınmayan mülteciler ve ecnebilere Türk vatandaşlığına girenler vatandaşlığa alındıkları tarihte hangi yaşta iseler o yaştaki yerli erbaş ve er gibi askerliklerini yaparlar." (Resmi Gazete, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.3.1111&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=>)

Askerlik Kanunu'nun 2. maddesi uyarınca, bir mültecinin Bakanlar Kurulu tarafından Türk vatandaşlığına kabul kararı alındığı tarihte aynı durumdaki ve yaştaki Türk vatandaşları nasıl askerlik yapıyorsa vatandaşlığı kazanan mülteci de aynı şekilde askerlik yapmaktadır. Eğer vatandaşlığa kabul edilen mültecinin yaşı muvazzaf askerlik yapmaya uygun değil ise yedeğe alınmaktadır. (Odman, 2008b: 10)

2.1.6 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı Taslağı

Kanunlar bölümü altındaki son başlık ise henüz bir taslak halinde olan ve resmi gazetede yayınlanmamış "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" Tasarısı Taslağıdır. 2009 yılında İçişleri Bakanlığı bünyesinde kurulmuş olan "İltica ve Göç Bürosu" tarafından hazırlanan kanun taslağı, 2011 yılının ocak ayında kamuoyuna açıklanmıştır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde hazırladığı "Ulusal Eylem Planı"nın öngördüğü yeniliklerden biri olan kanun 138 maddeden oluşmaktadır. Tasarının kanunlaşması halinde Türkiye, yıllardır eksikliği hissedilen bir iltica kanununa sahip olacaktır. (UAÖ Türkiye Şubesi, <http://www.amnesty.org.tr/ai/node/1614>)

Taslak metninin birinci kısım birinci bölümünde kanunun amacı, kapsamı ve tanımlar yer almaktadır.

“Bu Kanunun amacı; yabancıların Türkiye’ye girişleri, Türkiye’de kalışları ve Türkiye’den çıkışları ile Türkiye’den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları, İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün kuruluş, teşkilat, görev, yetki ve sorumluluklarını belirlemektir.” (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Taslağı madde 1)

Kanun, tek başına ya da toplu olarak ülke sınırlarına gelen kişiler için uluslararası korumayı, terk ettikleri ülkeye dönemeyen kişiler için geçici korumayı ve kurulması tasarlanan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün görev ve yetkilerini kapsamaktadır.

Birinci kısmın ikinci bölümü ayrımcılık yasağı ve geri gönderme yasağını açıklamakta, kanunun uygulanmasında, din, dil, ırk, renk, cinsiyet, sosyal köken, siyasi düşünce, medeni hal, servet, engelli olma ya da yaş gibi özelliklere bakılmaksızın herkese eşit davranılacağını taahhüt etmekte ve hiç kimsenin işkence, zulüm, baskı, insanlık dışı muamele göreceği, hayatının ve özgürlüğünün tehdit altında olduğu yere geri gönderilmeyeceğini garanti etmektedir. (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Taslağı madde 4-5)

İkinci kısım birinci bölüm, “Türkiye’ye giriş ve vize” başlığı altında, Türkiye’ye yasal yollarla girişi, ülkeye girmesine izin verilmeyecek olanları, uluslararası koruma talebinde bulunanlara uygulanacak prosedürü, vize işlemlerini açıklamaktadır. (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Taslağı madde 6-18) İkinci bölüm “İkamet” başlığını taşımakta olup, ikamet izninin kimlere, hangi

koşullarda verileceğini, izin için başvuruların nasıl yapılacağını, bu süreçte izlenecek yolu, izinlerin uzatılması, başvuruların reddini, ikamet izni çeşitlerini düzenlemektedir. (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Taslağı madde 19-49)

İkinci kısım üçüncü bölüm ise vatansız kişilerle ilgili düzenlemelere ayrılmıştır. Vatansız kişilerin tespiti, bu kişilere verilecek kimlik belgesi, vatansızlara tanınan haklar ve güvencelerin neler olduğu düzenlenmektedir. Dördüncü bölüm sınır dışı etme konusunda düzenlemeleri içermektedir. Madde 53'e göre, Türkiye'deki yabancılar İçişleri Bakanlığı'nın kararı ile resen ya da valilikler tarafından sınır dışı edilmektedir. Kararın kişiye tebliğinden itibaren 15 gün içinde kişinin itiraz hakkı bulunmaktadır. Yine bu bölümde kimler hakkında sınır dışı kararı alınabileceği ya da alınamayacağı sıralanmaktadır. (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Taslağı madde 54-55) Hakkında sınır dışı kararı alınmış kişilere, ülkeyi terk etmeleri için 7 ila 30 gün arasında süre verilmektedir. Kolluk kuvvetleri tarafından yakalanan kişilerin sınır dışı edilip edilmeyecekleri hakkında karar en geç 48 saat içinde verilmek zorundadır. Bu tasarının getirdiği yeniliklerden biri de "Geri Gönderme Merkezleri"dir. İdare tarafından gözetim altına alınan yabancıların "Geri Gönderme Merkezleri"nde tutulacağı, bu merkezlerin İçişleri Bakanlığı tarafından işletileceği, bu merkezlerin görevleri taslakta düzenlenmiştir. Geri Gönderme Merkezleri sınır dışı edilecek yabancıları sınır kapılarına sevk etmekle de görevlendirilmişlerdir. (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Taslağı madde 56-60) Yasadışı yollarla ülkeye girdiği ve seyahat evrakları bulunmadığı için idari gözetim altına alınan sığınmacıların iltica prosedürüne başvurup başvuramayacağı taslakta açık olarak düzenlenmemiştir. İdari gözetim altındaki kişinin iltica prosedürüne erişiminin sağlanması, isteyenlerin iltica başvurusu yapabilmesi için gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu konunun taslakta açık olarak düzenlenmemiş olması, bu konuda sorunlar yaşanabileceğini göstermektedir. İdari gözetim altındayken sığınma başvurusunda bulunmuş kişilerin gözetiminin sonlandırılması gerekmektedir.

Kanun taslağının “Uluslararası Koruma” başlıklı üçüncü kısmın birinci bölümünde uluslararası koruma çeşitleri, uluslararası korumanın dışında tutulma ve dâhili koruma kavramları açıklanmaktadır. Coğrafi sınırlama şartı nedeniyle Avrupa’dan gelen yabancılara mülteci statüsü verilirken, Avrupa dışından gelen yabancılara üçüncü bir ülkeye yerleştirilmelerine kadar şartlı mülteci statüsü verileceği söylenerek, Cenevre Sözleşmesi’nde bulunan coğrafi çekince bu kanun taslağında da korunmaktadır. (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Taslağı madde 61- 63)

İkinci bölüm ise genel usulleri düzenlemektedir. Uluslararası koruma başvurusunun bizzat yapılabileceği ve bu başvurunun kolluk kuvvetlerine yapılması gerektiği düzenlenmiştir. Madde 65, idari gözetim altına alınacak kişileri, bu sürenin 30 günü geçemeyeceğini, bu süre içinde avukat, noter ya da BMMYK temsilcileri ile görüşebileceklerini belirtilmiştir. Yine bu bölüm başlığı altında, kayıt, kontrol, yabancının bilgilendirilmesi, tercümanlık hizmetleri, hangi başvuruların kabul edilemeyeceği, mülakat süreci, değerlendirme ve karar süreci, sonuca itiraz hakkı düzenlenmektedir. (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Taslağı madde 64-84) 84. madde, uluslararası koruma sahibi kişi ya da bu koruma için başvuruda bulunmuş kişinin kendi isteği durumunda aynı ve nakdi destek sağlanacağını belirtmektedir. Üçüncü bölüm haklar ve yükümlülükleri düzenlemektedir. 85. madde “Uluslararası korumadan yararlanan kişilerden mütakabiliyet şartı aranmaz.” diyerek başvuru sahiplerine eşitlik hakkını tanımaktadır. 86. maddeye göre, başvuru sahipleri, Türk vatandaşları gibi ilk ve orta dereceli okulların eğitim ve öğretim hizmetlerinden yararlanabilmektedirler. Yine aynı şekilde bu kişiler sosyal yardım ve hizmetlerden faydalanabilmektedirler. (madde 87) Sağlık hizmetlerinden yararlanacak kişiler sağlık güvencesi olanlar ve olmayanlar şeklinde ayrılmış olup, bu hizmetlerin Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından yürütüleceği belirtilmiştir. (madde 88) Başvuru sahibi yabancılar ve şartlı mülteciler, uluslararası koruma başvurusundan 6 ay sonra çalışma izni için başvuruda bulunma hakkını elde etmektedirler. (madde 89) Mülteciler ya da ikincil koruma statüsüne haiz kişiler ise bu statüyü elde ettikten sonra çalışma hakkını elde etmiş olmaktadır. (madde 90)

Madde 94 refakatsiz çocukların durumunu düzenlemektedir. Buna göre, “*Refakatsiz çocuk, uluslararası koruma başvurusunda bulunduğu andan itibaren, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından çocuklara uygun konaklama yerlerine, yetişkin akrabalarının veya koruyucu bir ailenin yanına yerleştirilir.*” Eğer bu çocuklar 16 yaşından büyük iseler, kabul ve barınma merkezlerine kabul edilmektedirler.

Taslağı dördüncü kısmına gelindiğinde, burada “Göç İdaresi Genel Müdürlüğü” hakkında düzenlemelerin yer aldığı görülmektedir.

“Göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili bakanlık, kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye’ye giriş ve Türkiye’de kalışları, Türkiye’den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek, düzensiz göçle mücadelede koordinasyonu sağlamak üzere Bakanlığa bağlı genel bütçeli Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur.” (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Taslağı, madde 101)

101. maddede kuruluş amacı açıklanan genel müdürlüğün görev ve yetkileri, 102. maddede düzenlenmektedir. İkinci bölüm ise “Göç Politikaları Kurulu”nun kurulmasını öngörmektedir. Taslağa göre, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Genel Müdürlüklerinden sorumlu devlet bakanları, İçişleri, Dışişleri, Bayındırlık ve İskân, Milli Eğitim, Turizm ve Kültür, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlarından oluşmaktadır. Bu kurula başbakan ya da onun görevlendireceği bir başbakan yardımcısı başkanlık etmektedir. (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Taslağı, madde 103) Üçüncü bölüm, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün merkez, taşra ve yurtdışı teşkilatı, hizmet birimleri ve görevlerini düzenlemektedir. Genel müdürlüğün ana hizmet birimleri, Yabancılar Dairesi Başkanlığı, Uluslararası Koruma Dairesi Başkanlığı, İnsan Ticareti

Mağdurlarını Koruma Dairesi Başkanlığı, Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı, Entegrasyon ve İletişim dairesi Başkanlığı, Bilgi Teknolojileri Dairesi Başkanlığı ve Dış İlişkiler Dairesi başkanlığından oluşmaktadır. Bunların görevleri taslakta düzenlenmektedir. (madde 107)

Dördüncü bölüm sürekli kurullar ve geçici komisyonları içermektedir. Göç Danışma Kurulu, Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu, Düzensiz Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu, Genel Müdürlüğe bağlı sürekli kurullar olarak sayılmakta, genel müdürlük gerekli gördüğünde ise geçici komisyonların kurulabileceği belirtilmektedir. (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Taslağı madde 116- 120) Beşinci bölümde Genel Müdürlük personeli hakkında düzenlemeleri içermektedir.

Yukarıda içeriği incelenen “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” henüz kabul edilip resmi gazetede yayınlanmadığından dolayı, sadece taslak halindedir. Ancak bu kanunun kabulü ve yürürlüğe girmesi itibariyle Türkiye, tarihindeki ilk mülteci kanununa sahip olacaktır. Kanun içeriği incelendiğinde, şu anda yönetmeliklerle yürütülen konuların bir kanun başlığı altında toplanmış olduğu görülmektedir. Böylelikle dağınık ve ikincil olan hukuki metinler bir araya toplanmış, mülteciler ve sığınmacılarla ilgili yapılması gerekli olan düzenlemeler yapılmış ve Türkiye’deki Mülteci Mevzuatının büyük bir boşluğu kapatılmış olacaktır. Ancak coğrafi sınır çekincesinin hala korunduğu ve gereken en önemli adımın yine atılmamış olduğu görülmektedir. Bu da çoğunluğu Avrupa dışından gelen kişilerin durumlarında bir değişiklik olmayacağı izlenimini doğurmaktadır.

2.2 Yönetmelikler

1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 36. maddesi, “Akit devletler iş bu sözleşmenin tatbikini temin maksadıyla yayınlayabilecekleri kanun ve tüzükleri Birleşmiş Milletler Genel Kâtibine bildirirler” demektedir. Bu maddeye göre sözleşmeye taraf olan devletler, hazırlayacakları kanun ya da tüzüklerle iç mevzuatlarını, sözleşmeye uygun hale getirmek zorundadırlar. Ancak Türkiye, 1994 yılına kadar, kamuya açık olmayan ve yasal yollarla ilan edilmeyen idari tasarruflarla iltica konusunu yürütmeye çalışmıştır. 1990'lı yılların başında artan iltica olayları sebebiyle bir kanuni düzenleme yapma gereği duymuş ancak bu düzenleme yönetmelik düzeyinde kalmıştır. Böylece 30 Kasım 1994 günü “1994 İltica Yönetmeliği” olarak da bilinen “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. (Odman, 1995: 180,181)

1994 yılından itibaren Türkiye’de iltica ile ilgili işlemler esas olarak “1994 İltica Yönetmeliği” ile yürütülmeye başlanmıştır. İltica ile ilgili bir diğer yönetmelik ise “Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği”dir. Bu başlık altında bu iki yönetmeliğin amaçları, içeriği ve uygulanma şekli incelenecektir.

2.2.1 1994 İltica Yönetmeliği

Yönetmelik 14 Eylül 1994 tarihli 94/6169 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile kabul edilmiş, 30 Kasım 1994 tarihli 22127 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. (Resmi Gazete, 1994 İltica Yönetmeliği <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=3.5.946169&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=iltica#>)

1994 İltica Yönetmeliği madde 1’de yönetmeliğin amacı, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü gereğince, ülkeye iltica eden ya da başka ülkelere iltica etmek amacıyla Türkiye’den ikamet izni isteyen yabancılara ve olabilecek nüfus hareketlerine uygulanacak esasların tespiti ile görevli kuruluşların belirlenmesidir. (1994 İltica Yönetmeliği, madde 1)

Yönetmeliğin 2. maddesi ise kapsamını açıklamaktadır. Buna göre, yasal ya da yasal olmayan yollardan ülkeye gelerek iltica etmek isteyen ya da başka bir ülkeye iltica etmek amacıyla geçici süre sığınmak isteyen yabancılar ve topluca sığınma ya da iltica amacıyla gelen yabancılara ve olabilecek nüfus hareketlerine karşı alınacak tedbirleri, yapılacak işlemleri, müracaat edilecek, karar verecek makamlar ile bunların görevlerini ve yabancıların tabi olacakları esasları kapsamaktadır.

İltica Yönetmeliği’nin ikinci bölümü münferit mültecilere uygulanacak usul ve esasları içermektedir. Madde 4’e göre, Türkiye’ye yasal yollardan giren yabancılar, buldukları il valiliklerine, yasal olmayan yollardan gelenler ise giriş yaptıkları yer valiliklerine gecikmeden müracaat ederler. 2006 yılından önce aynı madde “en geç 10 gün içinde müracaat ederler” diyerek zaman sınırlaması getirmekteydi. Ancak müracaat için “10 gün”ün çok kısa bir süre olması nedeniyle gelen eleştiriler ve tepkiler sonucu zaman sınırlaması kaldırılarak “gecikmeden” ibaresi eklenmiştir. Yine eski maddeye göre 10 gün içinde başvurmayanlar hakkında 5682 sayılı Pasaport Kanunu ile 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun hükümlerine göre işlem yapılırken, 2006 değişikliğine göre, makul olan en kısa süre içerisinde müracaat etmeyenler, gecikme nedenlerini açıklamak ve bu konuda yetkili makamlarla işbirliği yapmak zorundadır.

Türkiye’ye iltica eden yabancıların taleplerinin karar makamını düzenleyen 6. maddeye göre, 1951 Cenevre Sözleşmesi gereğince karar makamı İçişleri

Bakanlığı'dır. Ancak bu yetkinin, gerektiği hallerde valiliklere bırakılmasının da önu açılmıştır.

Yönetmeliğin üçüncü ve dördüncü bölümleri ise ikinci bölümün aksine sınırlara topluca gelen sığınmacılar için alınacak önlemler ve uygulanacak esasları düzenlemektedir. Madde 8, sığınma hareketinin başlaması ve yabancıların sınıra gelmesi durumunda uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülüklerin saklı kalması koşuluyla ve aksine bir siyasi karar alınmadıkça, nüfus hareketinin sınırda durdurulması ve sığınmacıların sınırı geçmesinin önlenmesinin esas olduğunu söylemektedir.

Dördüncü bölümde ise sınırlara topluca gelen sığınmacıların ülkeye kabulü halinde yapılacak işlemler ve alınacak önlemler açıklanmaktadır. Öncelikle sığınmacıların silahtan arındırılmaları öngörülmektedir. Daha sonra jandarma veya polise teslim edilen sığınmacılar, kurulan kamplara sevk edilerek, bu süre içinde devlet himayesinde koruma altına alınırlar.

Dördüncü bölümün ilk maddesi olan 9. maddenin ikinci fıkrasında, muharip yabancı ordu mensupları hakkında 4104 sayılı Muharip Yabancı Ordu Mensuplarından Türkiye'ye İltica Edenler Hakkında Kanun hükümlerinin uygulanacağı açıklanmaktadır. Tefik Odman'a göre (Odman,1995: 184-185), söz konusu kişiler hakkında 4104 sayılı kanun ile bir düzenleme yapıldığına göre, anayasal hiyerarşide daha alt seviyede olan ve ayrı bir kanun dayanağı olan bu yönetmeliğin, başka bir kanuna göndermede bulunması hukuken uygun değildir.

Dördüncü bölümde kampların kurulması, sığınmacıların yerleştirilmesi ve mülakat süreçleri de yer almaktadır. Sığınmacıların yerleştirilecekleri kamplar, mümkün olduğunca sınıra yakın olacak şekilde Genel Kurmay Başkanlığı'nın

koordinesinde, İçişleri Bakanlığı'nca tespit edilerek valilik tarafından kurulmaktadır. Bu kamplara gönderilen yabancılarla kendi dillerinde mülakat yapılmaktadır. Bu mülakatlarda yabancınn adı, soyadı, doğum yeri ve tarihi, ülkelerinde buldukları statüleri, Türkiye'ye geliş sebepleri ve varsa Türkiye'de ya da yurt dışında bulunan akrabalarının adresleri öğrenilmektedir. Bu sırada fotoğrafları çekilip parmak izleri alınan yabancılar arasından terörist, casus, sabotör gibi düzen ve huzur bozucu kişilerin ayrımı yapılmaktadır.

Yönetmeliğe göre, toplama bölgelerinde görevlendirilecek personel, İçişleri Bakanlığı'nın koordinatörlüğünde ilgili bakanlık tarafından görevlendirilmektedir. Bu kampların yönetimi il valiliklerince yapılmaktadır.

Mültecilerin kamplara yerleştirilmelerinin mümkün olduğunca kendi örf ve adetlerine uygun şekilde yapılacağını düzenleyen yönetmelik ayrıca din konusuna da yer vermektedir. Madde 18'e göre sığınmacılar ve mülteciler, valilik tarafından düzenlenen disiplin tedbirlerine uymak şartıyla özgürce dinlerini gereklerini yerine getirebilmektedirler. Bu amaçla yine valilik tarafından ibadet ve ayinlerin gerçekleştirilebilmesi için uygun yerler tesis edilmektedir.

Mültecilerin sağlık durumları, tedavi masrafları, defin işlemleri, haberleşmeleri, mali muafiyetleri yine bu yönetmeliğin dördüncü bölümünde düzenlenmektedir. Bölümün son maddesi olan 25. madde ise "Türkiye Kızılay Derneği"nin görevlerini sıralamaktadır.

Yönetmeliğin 5. ve son bölümü ise ülkeye iltica amacıyla gelen münferit yabancılar ile sınırlara gelen toplu sığınmacılara uygulanacak ortak hükümleri düzenlemektedir. İlk başlık olan "iade" başlığı mülteciler için büyük önem taşımaktadır. Uluslararası mülteci hukukunda "geri göndermeme" ilkesi

benimsenmiştir. 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin 33. maddesi, ikinci fıkradakiler ayrı tutulmak şartıyla, taraf devletlerin, ülkelerine sığınan kişileri, ırk, din, siyasi görüş gibi nedenlerden dolayı hayatı ve özgürlüğü tehdit altında olan ülkeye geri göndermesini yasaklamaktadır. Bu kuralın istisnası, aynı maddenin ikinci fıkrasında sayılmıştır; buna göre, bulunduğu ülkenin güvenliği için tehlikeli sayılması yolunda ciddi sebepler bulunan ya da ciddi bir adi suçtan dolayı kesinleşmiş bir hükümle mahkûm olduğu için söz konusu ülke halkı için tehlike oluşturmaya devam eden mülteciler, bu ilkedan yararlanamazlar. Ancak 1994 İltica Yönetmeliği, mültecilerin krizin, savaşın ya da tehlikenin sona ermesi durumunda uyruğunda buldukları ülkeye iade edilmelerinin İçişleri Bakanlığı tarafından sağlanacağını düzenlemektedir. Dolayısıyla Cenevre Sözleşmesi madde 33'e aykırı bir hüküm içermektedir. (Odman, 1995: 185)

Yönetmeliğin 29. maddesi ise, Türkiye'de düzenli şekilde ikamet eden mültecinin ancak milli emniyet ve kamu düzeni sebebi ile 1951 Cenevre Sözleşmesi hükümleri kapsamında İçişleri Bakanlığı tarafından sınır dışı edilebileceği yazmaktadır. Tefik Odman, "mülteci hukuku" adlı kitabında bu maddeyi şöyle eleştirmektedir:

"...29. maddenin sınır dışı etmeyi milli emniyet ve kamu düzeni sebebine dayandırması ve 1951 Sözleşmesi'nin 33. maddesinin 2 numaralı fıkrasında yer verilen, vahim bir cürümden dolayı katileşmiş bir hükümle mahkûm olma ve bu nedenle ülke toplumu için bir tehlike oluşturma hususuna yer vermeyişi de önemli bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır." (Odman, 1995: 186-187)

Bütün bu eksikliklerinin yanında yönetmelik, mültecilere itiraz hakkı tanımaktadır. Sınır dışı edilmeyi düzenleyen 29. maddenin 2. fıkrasına göre, sınır dışı edilme kararına karşı on beş gün içinde İçişleri Bakanlığı'na müracaat edilerek itiraz edilebilmesi mümkündür. Bu itiraz daha önce sınır dışı kararını veren yetkilinin bir

üstü tarafından incelenerek karara bağlanmakta ve valiliklerce ilgiliye tebliğ edilmektedir.

2.2.2 Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği

Mültecilerle ilgili hukuki düzenlemelerin biri de 29 Nisan 1983 tarihli “Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği”dir. Bu yönetmeliğin amacı, ülkelerinden kaçak ya da pasaportlarıyla Türkiye sınırlarına giren, Türkiye’de yaşamak ya da bir başka ülkeye gönderilmek isteği ile iltica hakkı talep eden yabancıların haklarındaki resmi işlemler tamamlanıncaya kadar geçici olarak misafirhanelere yerleştirilmesi ve ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin konuları düzenlemektir. (Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği madde 1, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/21589.html>)

Yönetmeliğin 2. maddesi kapsamını içermektedir. Buna göre, bu yönetmeliğin maddeleri, Emniyet Genel Müdürlük Merkez Teşkilatında Yabancılar-Pasaport-Hudut-İltica-Göç-Vatandaşlık Daire Başkanlığı ile misafirhane bulunan il emniyet müdürlüklerinin, misafirhanelerin yönetim ve denetlenmesine ilişkin görev ve yetkilerine ait usulleri kapsar.

Yönetmelikte, İltica Daire Başkanlığı’nın görevleri; misafirhaneler için gerekli arsa ya da binanın kiralanması, mültecilerin ihtiyaçlarının karşılanması için ödeneklerin sağlanması, personel alımının sağlanması, misafirhanelerin iç hizmet yönergesinin hazırlanması ve gerekli dillere çevrilmesi, misafirhanelere alınacak mültecilerin belirlenmesi ve ilgili valiliğe bildirilmesi, mültecilerin vizelerinin sağlanması için gerekli kuruluşlarla işbirliği yapılması, vizesi sağlanan mültecilerin seyahat belgelerinin hazırlanması ve çıkışlarının sağlanması için ilgili yerlere talimat verilmesi, misafirhanelerin denetlenmesi olarak sıralanmaktadır.

Madde 6'da, İl Emniyet Müdürlüklerinin misafirhanelerle ilgili görevleri sayılmıştır. Bu görevler şunlardır: Misafirhanenin ve içindeki mültecilerle sığınmacıların güvenliklerinin sağlanması, binanın ihtiyaçları için harcamaların yapılması, misafirhanenin yönetimine ilişkin hizmetlerin sağlanması, misafirhaneye kabul edilen mültecilerin yerleşmelerinin sağlanması, mültecilerin ihtiyaçlarının sağlanması, mültecilerin sağlık kontrollerinin ve tedavilerinin yapılmasının sağlanması, başka ülkelere gidecek olan mültecilerin ülke içindeki dış temsilciliklerle temaslarının sağlanması, vize alan mültecilerin seyahat belgelerinin hazırlanması ve yurt dışına çıkışlarının sağlanması.

Yönetmeliğin 7. maddesine göre mülteci misafirhaneleri, Emniyet Genel Müdürünün teklifi ve İçişleri Bakanı'nın onayı ile gerekli illerde kurulabilmektedir. Misafirhaneler, misafirhane amiri tarafından yönetilmektedir. Misafirhanelere mültecilerin kabulü İçişleri Bakanlığı'nın onayı ile gerçekleşmektedir. Misafirhaneler mülteci ve sığınmacılar için geçici bir barınma yeridir. Resmi işlemleri tamamlanan sığınmacılar, gidecekleri ülkeye gönderilmek üzere misafirhaneyi terk etmektedirler. İşlemleri tamamlanan ve Türkiye'de mülteci olarak kalmasına izin verilen kişiler ise yerleşecekleri yeni ikametlerine gitmek üzere misafirhaneden ayrılmaktadırlar.

İçişleri Bakanlığı tarafından 2010 yılında yayınlanan, Yasadışı Göçle Mücadele konulu genelge (bkz. başlık 2.3 Genelgeler) ile ülke sınırları içinde kaçak bulunan göçmenlerin yakalandıkları zamandan, sınır dışı edilinceye kadar geçen süre içinde, idari gözü altında tutulmaları için "geri gönderme merkezleri" kurulmasına karar verilmiştir. Mülteci misafirhaneleri olarak adlandırılan yerler, bu genelge ile geri gönderme merkezi adını almıştır. (İçişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, 2010 tarihli Yasadışı Göçle Mücadele Konulu Genelge, http://www.icisleri.gov.tr/default.icisleri_2.aspx?id=4536)

2.3 Genelgeler

İçişleri Bakanlığı, mülteciler, sığınmacılar ve yasadışı göçmenlerle ilgili biri 2006 yılında, diğer ikisi 2010 yılında olmak üzere üç genelge yayınlamıştır. Bu başlık altında bu genelgelerin içerikleri, getirdikleri yenilikler incelenecektir.

İlki 2006 yılında, İçişleri Bakanlığı'nca yayımlanmış olan genelgede, öncelikle 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin mülteci tanımının günümüz şartlarında yetersiz kaldığı belirtilmektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi gibi birçok Avrupa devletinde kabul gören hukuk araçlarının, insan hakları konusunda gelişme sağlanmasına yardımcı olduğu belirtilmektedir. Yine Avrupa Birliği ülkelerince 2001 yılında benimsenen iltica ve göç alanındaki müktesebatın öneminden bahsedilmektedir. Avrupa Birliği ülkelerinin yasalarını bu müktesebatla uyumlaştırma çalışmalarından bahsedilmektedir. İltica eden yabancılara AB vatandaşlarının sahip olduğu tek tip hakların verilmesi, ülkelere geri gönderilmemelerinin sağlanması, onların topluma entegrasyonlarının sağlanması, ırkçılık, ayrımcılık gibi kötü muamelelere karşı korunmaları başta gelen ilkeler arasında bulunmaktadır. Türkiye'nin AB'ye aday ülke olması nedeniyle, AB'ye uyum çalışmaları çerçevesinde İçişleri Bakanlığı tarafından yürütüldüğü açıklanmaktadır. (Mültecilerle Dayanışma Derneği, İçişleri Bakanlığı 2006 tarihli Genelge, <http://www.multeci.org.tr/index.php/mevzuat/91-turkiyecumhuriyetiicisleribakanligi2006genelgesi>)

AB'ye uyum çalışmaları içerisinde, 2004-2005 yıllarında Danimarka-İngiltere konsorsiyumu ile "Türkiye'nin Göç ve İltica Stratejisinin Uygulanması İçin Bir Eylem Planı Geliştirilmesine Destek Sağlamak" adlı eşleştirme projesi gerçekleştirilmiştir. Bu projenin sonunda "İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı" hazırlanarak Başbakanlık tarafından onaylanarak 25 Mart 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

(İçişleri Bakanlığı 2006 tarihli Genelge) Kısaca “İltica ve Göç Eylem Planı” olarak geçen bu plan, “planlar” başlığı altında incelenecektir.

Avrupa Birliği’ne üyelik sürecinde, Türkiye’nin iltica mevzuatının AB Müktesebatına uyumlu hale gelmesi için bir takım değişiklikler yapılmaktadır. Bu değişikliklerin ilki, 1994 İltica Yönetmeliği’nde 2006 yılında yapılan madde değişiklikleri ile gerçekleşmiştir. Bu değişiklikler, 26 Ocak 2006 tarihli, 2006/9938 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Avrupa Birliği’ne tam üyelik gerçekleşene kadar bir yandan müzakereler yapılırken diğer yandan da AB İltica Müktesebatına uyum çalışmaları içinde Ulusal Eylem Planında yer alan taahhütlerin yerine getirilmesi için çalışılmaktadır. (İçişleri Bakanlığı 2006 tarihli Genelge)

Bu genelgede, ileride iltica alanında oluşturulması öngörülen idari yapılanmanın alt zemininin oluşturulması amacıyla bir takım düzenlemelere gerek duyulduğu ve bu düzenlemelerin neler olacağı ve nasıl yapılacağı üzerinde durulmuştur. Bunun için “Uygulama Talimatı” başlığı altında açıklamalara yer verilmiştir. Amaç, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1994 İltica Yönetmeliği çerçevesinde, Türkiye’ye iltica ya da sığınma başvurusunda bulunan yabancılara ya da vatansız kişilere uygulanacak usul ve esasların belirlenmesi olarak açıklanmaktadır. Tanımlar başlığı altında ise, mülteci, sığınmacı gibi kavramların açıklaması yapılmıştır. Uygulama talimatının kapsamı ise, Avrupa ülkeleri ya da Avrupa dışındaki ülkelerden Türkiye’ye gelen yabancılar ya da vatansız kişiler olarak belirtilmiştir.

İçişleri Bakanlığı tarafından iltica ve göç ile ilgili ikinci genelge, 19 Mart 2010 tarihinde yayımlanan, 2010/19 sayılı, “Mülteci ve Sığınmacılar” konulu genelgedir. Bu genelge, Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde, yürürlükteki iltica ve göç mevzuatının değiştirilmesi amacıyla yapılan çalışmalar sürecinde, uygulamada

karşılaşılan sorunların çözülmesi amacıyla yayınlanmıştır. (2010 Tarihli Mülteci ve Sığınmacılar ile İlgili Genelge, <http://www.multeci.org.tr/index.php/mevzuat/161-tc-cileri-bakanlın-muelteci-ve-snmulteclar-konu-201019-say-ve-19032010-tarihli-genelgesi>)

492 sayılı Harçlar Kanunu çerçevesinde, mülteci ve sığınmacıların ikamet tezkereleri, ikamet harcına tabi iken, bu genelge ödeme gücü bulunmayan mülteci ve sığınmacılardan ikamet harcı alınmayacağını düzenlemiştir. Yasadışı göçmenlere, yakalanmalarından itibaren, sınır dışı edilmelerine kadar geçen sürede iltica başvurusu yapmak isteyenlerin bu başvuruları kabul edilmesi karara bağlanmıştır. Uygulamada yaşanan bir diğer sorun, Türkiye’de bulunan yabancılara verilen yabancılar numarasının, mülteci ve sığınmacılar tarafından alınmasında zorluklar yaşamalarıdır. Bunun giderilmesi için, bu genelge ile yabancılar numarasının, ikamet tezkeresi ile verilmesine karar verilmiştir. Genelgede düzenlenen bir diğer konu ise, güvenlik konusudur. Mülteci ve sığınmacılara ait bilgilerin, yapılan mülakatların korunması konusunda önlemler alınacağı ve üçüncü kişilerin eline geçmesinin önleneceği belirtilmiştir. (2010 Tarihli Mülteci ve Sığınmacılar ile İlgili Genelge)

İçişleri Bakanlığı tarafından 2010 yılında yayınlanan ikinci genelge, 19 Mart 2010 tarihli, 2010/18 sayılı, “Yasadışı Göçle Mücadele” konulu genelgedir. Genelgenin amacı, Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde yasadışı göçle mücadele konusunda alınması gereken tedbirlerin açıklanmasıdır. Bu tedbirler, sınır kapılarında güvenliğin artırılması, bu alanda çalışan personelin eğitilmesi, istihbarat çalışmalarına ağırlık verilmesi şeklinde özetlenebilir. Yasadışı yollardan ülkeye giren göçmenler yakalandıktan sonra yapılacak olan işlemlere de bu genelgede yer verilmiştir. Genelgeye göre, yakalanan göçmenler, sınır dışı edilinceye kadar, geri gönderme merkezlerinde barındırılacaktır. Genelgede yer alan en önemli nokta, yakalanan göçmenlerin nezarethanelere gönderilmelerinin yasaklanmasıdır. Ayrıca, geri gönderme merkezleri ile ilgili düzenlemeler yapılmış ve bu merkezlerin finansmanı ve denetlenmeleri konularına yer verilmiştir. Yakalanan göçmenlerin sınır dışı edilme işlemleri de genelgede yer alan düzenlemeler arasında

bulunmaktadır. İçişleri Bakanlığı'nın 24 Şubat 2010 tarihli kararı ile "Yasadışı Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu" oluşturulmuş, bu genelge ile kurulun aldığı kararların titizlikle uygulanacağı belirtilmiştir. (2010 Tarihli Yasadışı Göçle Mücadele Konulu Genelge)

2.4 Planlar

Türkiye mülteci hukukunda, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan tarafından 25 Mart 2005 tarihinde uygun bulunarak imzalanan "İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı" (kısaca Ulusal Eylem Planı) tek plan olarak yer almaktadır. AB'nin iltica ve göç konularına verdiği önemin artması ve iltica mevzuatını uyumlaştırma sürecine girilmesi nedeniyle, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği sürecinde iltica ve göç konusundaki eksiklerinin giderilmesi amacıyla yapacakları bu planda ele alınmıştır. Bu planın amacı, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılım müzakereleri sürecinde, Türkiye iltica, göçmen ve yabancılar mevzuatının AB İltica Müktesebatına uyumlu hale getirilmesidir. (İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı, 2005 <http://www.hyd.org.tr/?pid=297>)

Ulusal Eylem Planı, öncelikle Türkiye'deki mevcut iltica mevzuatını ve bu mevzuatta yer alan kanun ve yönetmeliklerin hangilerinde değişiklik yapılması gerektiğini ve şu anda mevcut olan ve gelecekte yapılacak olan iltica ve göç AB müktesebatını sıralamaktadır. Ardından, Türkiye'de yapılan iltica, göç ve yabancılar konusundaki hukuki düzenlemelere yer vermektedir. Bu düzenlemeler 1951 Cenevre Sözleşmesi, 1967 Protokolü, 1994 İltica Yönetmeliği olarak sayılmaktadır. (İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı, 2005)

Bu plan kapsamında, hükümet tarafından iltica konusunda eğitim faaliyetleri yapılmaktadır. BMMYK'nın "Türkiye'de Bir Sığınma Sisteminin

Geliştirilmesi Projesi” ile 1997 yılından bu yana İçişleri Bakanlığı ile ortak düzenlenen bir dizi seminer, konferans, atölye çalışması gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda 527 emniyet personeli ve 276 jandarma personeline eğitim verilmiştir. Aynı zamanda bu eğitimler hâkimler, savcılar ve kaymakamlar için de verilmektedir. Bu eğitim çalışmalarından bir diğeri de “Göçten Sorumlu Türk Makamlarına İltica Alanında Destek Sağlama Projesi”dir. Bu proje İçişleri Bakanlığı ile Almanya Federal Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı’nın ortak çalışmasıyla yapılmaktadır. “TR02-JH-03 İltica Göç Eşleştirme Projesi” ise bir diğere eğitim programıdır. Bu proje kapsamında da birçok seminer ve konferans yer almaktadır. Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde yer alan, iltica ve göç alanlarında çalışan personelin bu konularda bilgilendirilmesini amaçlayan “Mülteci ve Sığınmacılarla İlgili Alanlarda Polis Kapasitesinin Geliştirilmesine Yönelik Eğitim Projesi” ise 2004 yılından bugüne devam ettirilmektedir. “Menşee Ülke ve İltica Bilgi Sistemi Projesi” ile menşee ülke bilgi sistemi oluşturmak, mülteci statüsü belirleme usulüne tam olarak hâkimiyet ve ilerdeki iltica kamu personeli için kendi eğitim programını oluşturmak amaçlanmaktadır. (İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı, 2005)

Ulusal Eylem Planı çerçevesinde, ilticaya yönelik yasa tasarısının hazırlanmasına başlanmıştır. İngiltere, Almanya, Hollanda, Danimarka, İsveç ve Türkiye’den oluşan bir uzman ekip, Türkiye iltica mevzuatındaki boşlukların araştırılması için oluşturulmuş ve bu boşluk analizlerinden elde edilen bulgularla bir yasa tasarısı çalışmasına başlamışlardır. Taslak İltica Kanunu yayımlanmadan önce, yeni kanunla yürürlükte olan yönetmelik arasında köprü olması amacıyla İçişleri Bakanlığı bir yetki devri genelgesi yayınlamıştır. (İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı, 2005) Ulusal Eylem Planında bahsedilen kanun taslağı 2011 yılının ocak ayında kamuoyuna sunulmuştur. (Bkz. İkinci bölüm 2.1.6 numaralı başlık)

Bu süreçte, Türkiye için büyük sorunlardan biri olan yasa dışı göçle mücadele çalışmaları da yapılmaktadır. Bu çalışmalar neticesinde elde edilen verilere göre 2000 yılında 94.514; 2001 yılında 92.362; 2002 yılında 82.825 kişi; 2003

yılında 56.219 kişi; 2004 yılında 50.529 kişi yasadışı yollardan Türkiye sınırlarına girmek isterken yakalanmıştır. (İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı, 2005) Maalesef Türkiye'ye illegal yollardan girmek ya da yine bu yollarla Türkiye'den çıkmak isterken özellikle deniz kazaları neticesinde birçok yasa dışı göçmen hayatını kaybetmektedir.

Yabancıların Türkiye'de çalışmaları ve Türk Vatandaşlığı Yasasında değişiklikler yapılmış, bunun yanı sıra 12 Aralık 2000 tarihinde Palermo'da imzalanan "Sınır Aşan Organize Suçlarla Mücadele Sözleşmesi" Türkiye tarafından 13 Aralık 2000 tarihinde imzalanmıştır. Bununla birlikte göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti konularını düzenleyen iki adet protokol de imzalanmış ve sözleşmeyle birlikte 18 Mart 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 11 Aralık 2002 tarihinde Tiran'da düzenlenen "İstikrar Paktı Görev Gücü" Balkanlar 3. toplantısı sonunda imzalanan bildirge ile Balkan ülkelerinde insan ticaretine maruz kalan kişilerin hakları ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Bu kişilerin mağduriyetlerinin giderilmesi için bir takım önlemler alınmıştır. (İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı, 2005)

Türkiye, 43 ülke ile organize suçlar ve terör suçlarıyla mücadele alanında işbirliğini öngören 67 anlaşma imzalamıştır. Tüm bu anlaşmalar dâhilinde insan ticareti ve yasadışı göçle ilgili düzenlemeler bulunmaktadır. Rusya, Belarus, Ukrayna, Gürcistan, Özbekistan, Romanya, Bulgaristan, Moldova ve Azerbaycan'a insan ticareti ile mücadele alanında işbirliği teklifleri götürülmüş ve 28 Temmuz 2004 tarihinde Belarus ile "İnsan Ticareti ve Yasadışı Göçle Mücadele Alanında İşbirliği Mutabakatı" imzalanmıştır. (İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı, 2005)

İltica alanındaki en büyük eksikliklerden biri de bu konuda eğitimli personel konusudur. Bu amaçla Ulusal Eylem Planında iltica ve göç alanında istihdam edilecek personelin eğitimi konusu da ele alınmıştır. Bu alanda çalışan

personelin branşlaşması sağlanarak, sürekli istihdam edilmelerinin sağlanması planlanmaktadır. (İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı, 2005)

Ülkeye iltica eden kişilerin topluma entegrasyonu için devletin yasa ile bir kurumu görevlendirmesi gerektiği belirtilmiş, buna paralel olarak bir entegrasyon politikası belirlenmesinin gerekliliği vurgulanmıştır. Mülteciler için sağlık, eğitim hizmetleri ve sosyal hizmetlerin ulaşılabilir olması için STK'larla işbirliğine gidilmesi gereği belirtilmiştir. (İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı, 2005)

Ulusal Eylem Planında, coğrafi sınırlamalar konusu da ele alınmıştır. Plana göre coğrafi sınırlamalar, Türkiye'nin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısını bozmayacak şekilde çözümlenmelidir. Türkiye'nin 1980li yıllarda aldığı dış göçler rakamlarla verilmiş ve ülkenin bu toplu nüfus hareketlerinden etkilendiği, coğrafi sınırlamaların bu durumların göz önünde bulundurulmasıyla çözülmesi gerektiği belirtilmiştir. Buna göre 1988 yılında İran-İrak savaşında 51.542 kişi, 1992-1997 yılları arasında eski Yugoslavya'dan 20.000 kişi, 1989 yılında Bulgaristan'dan 345.000 kişi, 1990-1991 yıllarında Körfez Savaşı'ndan sonra 460.000 kişi, 1999 yılında Kosova'dan 17.746 kişi Türkiye'ye gelerek ikamet ve çalışma izni almışlardır. Ülkenin bulunduğu konum nedeniyle coğrafi sınırlamaların ancak Avrupa Birliği'ne katılım sürecinin tamamlanmasıyla kaldırılabilceği belirtilmiştir. (İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı, 2005) Bu durum, coğrafi sınırlamaların Avrupa Birliği ile pazarlık konusu yapıldığını, göstermektedir. Bu da mülteciler meselesinin ülkelerin dış politikalarını etkilediğinin, aynı zamanda da ülkelerin dış politikalarının mültecilerin geleceklerini etkilediğinin göstergesi olmaktadır.

Ulusal Eylem Planı, hazırlanması sırasında uzman akademisyenler ve sivil toplum kuruluşlarının bilgi ve tecrübesinden yararlanılmadan ve katkıları olmadan hazırlandığı için eleştirilmektedir. (Güner, 2007: 87)

3. Mültecilerin Statüsünün Belirlenmesine İlişkin Prosedür

Mülteci Statüsü Belirleme (MSB) prosedürü, BMMYK tarafından hazırlanan ya da devletlerin kendilerinin hazırladıkları, sığınmacıların 1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki mülteci olabilme kriterlerini taşıyıp taşımadıklarının incelendiği ve bu doğrultuda başvurularının değerlendirilip karara bağlandığı mekanizmadır. (UAÖ, 2009: 17)

3.1 Koşullar

1951 Cenevre Sözleşmesi, bir kişinin mülteci statüsü kazanabilmesi için gerekli olan koşulları sıralamıştır. Bu koşullar genel olarak iki başlıkta toplanmaktadır: 1. Yabancı olma koşulu, 2. Korku, baskı-zulüm ve bunlara temel teşkil eden nedenler.

1. Yabancı Olma Koşulu:

Yabancı olma koşulu, mülteci statüsü kazanmak için gerekli olan temel koşuldur. Kişilerin mülteci statüsünü kazanabilmeleri için vatandaş oldukları ülkenin dışında olmaları gerekmektedir. (Altınışık ve Yıldırım, 2002: 18) “*Ülke sınırları dışında bulunma koşulu mülteci statüsünün ülkesellik ilkesine bağlanması olarak nitelenmektedir.*” (Sancar ve Peker, 2002: 16) Ancak kişinin kendi ülkesinden başka bir ülkede olması mülteci olabilmesi için yeterli değildir, bunun yanında baskı ve zulümün oluşturduğu haklı nedenlerle ülkesini terk etmiş olması gerekmektedir. (Loescher, 1999: 234)

Sancar ve Peker'e göre, ülkesellik koşulu iç savaş ya da iç karışıklık durumlarından doğan zorunlu iç göç durumlarında önemli sıkıntılara neden olmaktadır. Çeşitli nedenlerle ülkesinin dışına çıkamayan kişiler bu korumadan yararlanamamaktadır. Sancar ve Peker, 1990'lı yıllardan itibaren yaygınlaşan,

çatışma bölgelerine çok uluslu askeri güçlerin gönderilmesiyle oluşturulan “güvenli bölge” stratejilerini eleştirmekte, amacı zorunlu iç göçe maruz kalan insanlara daha güvenli bir bölge oluşturmak olan ancak uygulamada amacının tam tersine oradaki insanların katledilmesine neden olan bu uygulamanın verdiği zararları anlatmaktadır. Güvenli bölgelerden özgürce ayrılabilme hakları ellerinden alınan göçmenler, başka bir ülkeye sığınarak iltica talebinde bulunamadıkları gibi, bu bölgelerde herhangi bir ülkenin korumasından ya da uluslararası korumadan yararlanamamaktadırlar. Çünkü ülke içi koruma, mülteci statüsündeki bir kişinin yararlandığı korumanın yerini tutamamakta daha çok geçici bir önlem olarak kalmaktadır. (Sancar ve Peker, 2002: 16-17-18)

Yabancı olma koşulu, birkaç farklı duruma göre düzenlenmiştir. Bunların ilki, iki veya çok vatandaşlığa sahip olmaktır. Cenevre Sözleşmesine göre birden çok ülkenin vatandaşlığına sahip olan kişinin mülteci olabilmesi için, vatandaşı olduğu ülkelerin her birinin korumasından mahrum bırakılmış olmalıdır. Eğer vatandaşlığına sahip olduğu ülkelerden birinin korumasından keyfi olarak yararlanmıyorsa, o ülkenin korumasından mahrum sayılmamakta ve mülteci olma hakkına sahip olamamaktadır. (1951 Cenevre Sözleşmesi, md. 1/A)

Yabancı olma koşulunda vatansız kişilerin durumları da ayrıca incelenmektedir. Vatansızların kim olduğu, kimlere vatansız dendiğinin tanımı çalışmanın birinci bölümünde açıklanmıştır.

Vatansızlık ya da uyruksuzluk birçok farklı nedene dayalı olarak ortaya çıkabilmektedir. Bunu yasal nedenleri arasında vatandaşlığın kazanılması düzenlemelerinin ülkeden ülkeye değişiklik göstermesi bulunmaktadır. Örneğin, vatandaşlık hakkını doğum yeri ilkesine göre veren bir devletin vatandaşının çocuğu, vatandaşlık hakkını kan bağı ilkesine göre veren bir ülkenin sınırları içinde doğduğunda ilke olarak vatansız olmaktadır. Burada kişinin vatansızlığı, kendi iradesi dışında, devletlerin düzenlemeleri arasındaki çatışmadan doğmaktadır. Ancak

devletler genellikle bu gibi durumları geniş perspektif içinde değerlendirerek kişileri vatansız bırakmamaktadırlar. Bu gibi durumların engellenmesi için, 13 Eylül 1973'te Bern'de imzalanan "Vatansızlık Hallerinin Sayısının Azaltılmasına Dair Sözleşme" hazırlanmış ve yukarıdaki örnekte olduğu gibi doğan bir çocuğun annesinin sahip olduğu devletin vatandaşlığını alması kabul edilmiştir. (Odman, 1995: 89) Yurtdışında belirli bir süreden daha fazla kalmak da vatandaşlığı kaybederek vatansız kalma nedenleri arasında görünmektedir. Farklı milletten biriyle evlenerek eşinin vatandaşlığına geçen, daha sonra boşandığı için vatansız kalan kadınların sayısı dünya üzerinde azımsanmayacak boyutlardadır. Mülteci ya da vatansız anne-babadan veya evlilik dışı ilişkiden doğan çocuklar da vatansız kalabilmektedirler. (BMMYK, 1997: 226)

Vatansızlığın bir diğer nedeni de siyasaldır. Irk, dil, din, belli bir grup ya da siyasi düşünceye sahip olunması gibi nedenlerle genellikle savaş, iç karışıklık, ihtilal dönemlerinde belli kişilerin vatandaşlıktan çıkarılması sonucu vatansız kalmasıdır. Bu tür uygulamalar kural olarak uluslararası hukukta yasak olmasına rağmen pratikte uygulanmaktadır. (Odman, 1995: 89-90) 12 Eylül 1980 İhtilali'nden sonra Türkiye'de bu gibi durumlara rastlanmıştır. Yine Nazi Almanyası'nda Yahudilerin vatandaşlıktan çıkarılmaları ve Bolşevik İhtilalinden sonra Rusya'dan kaçan Rusların vatandaşlık haklarının ellerinden alınması buna örnek teşkil etmektedir.

Vatansızların mülteci olması durumu ise belli bir ülkenin vatandaşı olan ve onun korumasından yararlanamayan kişinin mülteci olması durumundan daha farklıdır. Vatansız bir kişi için "vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanamayan" ya da "baskı, zulüm, korku gibi haklı sebeplerle ülkesinden kaçan ve korktuğu için geri dönemeyen" tanımları anlamsız kalacağından ayrı bir düzenleme yapılmıştır. Vatansız kişiler için "uyrukluğunu taşıdığı ülke" ifadesi yerine "önceki ikamet ülkesi", "himayeden yararlanma isteği taşımayan" ifadesi yerine ise "dönmeye isteksiz" ifadesi kullanılmaktadır. (Odman, 1995: 90-91)

1951 Cenevre Sözleşmesi'nde ilke olarak kendi ülkesi dışında olan kişiler için mülteci olma hakkı tanınmıştır. Ancak “mahallinde mülteciler” bunun istisnasını oluşturmaktadır. Ülkesinden seyahat, eğitim gibi nedenlerle yasal yollardan ayrılan, daha sonra gittiği ülkede iltica talebinde bulunan kişiler için mahallinde mülteci ifadesi kullanılmaktadır. Ülkesinden ayrıldığı sırada mülteci olma koşullarına sahip olmayan bu kişiler, yurt dışında iken ülkesinde meydana gelen olaylar neticesinde mülteci olma koşullarına sahip olabilmektedirler. Sözleşmede bu durum teritoryal ilkeye uygun kabul edilmektedir. (Çiçekli, 2007: 219)

2. Korku, baskı, zulüm ve bunlara temel teşkil eden nedenler:

Uluslararası mülteci hukukuna göre, mülteci olabilmek için, bulunduğu yerde azınlık olarak ifade edilen dini, milli, etnik, siyasal gruplara mensup olmak tek başına yeterli olmamaktadır. Bu özelliklerin herhangi birinden dolayı baskı ya da zulüm görmüş olmalı ya da baskı ve zulüm korkusu içinde olmalıdır. (Helton, 1994: 51)

1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre bir kişinin mülteci olarak kabul edilebilmesi için baskı ya da zulüm görmüş olması veya haklı nedene dayalı zulüm korkusu içinde olması gerekmektedir. Ancak öncelikle Sözleşme'nin kabul ettiği korku, baskı ve zulüm tanımlarından bahsetmek gerekmektedir.

Korku, Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde “bir tehlike veya tehlike düşüncesi karşısında duyulan kaygı, üzüntü” veya “kötülük gelme ihtimali, tehlike, muhatara” şeklinde tanımlanmaktadır. (TDK Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>)

Korku, kişiden kişiye göre değişen bir duygu olduğu için sözleşmede bahsedilen kişinin ruhsal durumu değil, tehdit ve tehlike durumudur. Kişide korku yaratan durum gerçekten var olan bir tehlike durumu mudur yoksa kişinin iç dünyası

ile ilgili bir sorun mudur, öncelikle bunun araştırılıp gerçek durumun ortaya konması gerekmektedir. Korku olgusunun niteliği araştırılırken, kişinin yaşadığı ülkedeki ırk, din, geçmiş yaşam tecrübeleri, tarihsel birikimler göz önünde bulundurularak korkuya neden olan durumlar değerlendirilmektedir. Sözleşmede, kişinin zorlayıcı bir neden olmadan ülkesini terk etmek istemeyeceği, keyfi olarak mülteci statüsü başvurusunda bulunmayacağı öngörülmüştür. Zorlayıcı neden, “haklı nedenlere dayanan zulme uğrama korkusu” olarak açıklanmıştır. Ancak bu tanım dünya şartlarına bakıldığında dar kalmış ve doğal afetler, kıtlık, coğrafi şartların elverişsizliği gibi nedenler göz ardı edilmiştir. Bu nedenlerle ülkelerini terk etmek zorunda kalan insanlara mülteci olma yolu tamamen kapatılmıştır. (Odman, 1995: 95-96)

Sözleşmedeki bir diğer koşul ise, baskı ve zulüme uğramış olmaktır. Zulüm kelimesi sözlükte şu şekilde tanımlanmaktadır: “Güçlü bir kimsenin yasaya veya vicdana aykırı olarak başkasını uğrattığı kötü durum, kıyğı, eziyet, cefa.” (TDK Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>) Mithat Sancar ve Bülent Peker, Mülteciler ve İltica Hakkı (2002) adlı kitaplarında, zulümü, “kişilerin temel haklarının uluslararası korumaya ihtiyaç duyacağı şekilde ihlal edilmesi” şeklinde tanımlamaktadır. Bu haklar, kişinin bedensel ve zihinsel bütünlüğü, düşünce, ifade ve inanç özgürlüğü, adil yargılanma hakkı, suçu ispat edilinceye kadar masum sayılma hakkı olarak sayılmıştır. (Sancar ve Peker, 2002: 19-20) Sözleşmede zulüm kelimesinin tanımı yapılmamış ve hangi uygulamaların zulüm kabul edileceği sayılmamıştır. Ancak “insan onuruyla bağdaşmayacak bütün eylemler” zulüm teriminin kapsamında sayılmaktadır. Literatürde zulüm, “Devlet korumasının zafiyete uğraması durumunda temel insan haklarının devamlı ve sistemli bir şekilde ihlal edilmesi” olarak tanımlanmaktadır. Buna göre, devlet ya da bazı gruplar tarafından kişi hak ve hürriyetlerinin ihlal edilmesi, yine bu ihlale devlet tarafından göz yumulması, bu durum sonucunda kişinin devlet korumasından mahrum kalması durumları, zulüm koşulunu sağlayan durumlar olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, BMMYK tarafından hazırlanan elkitabında ırk, din, milliyet, siyasal düşünce gibi nedenlerden dolayı kişi hayatı ve özgürlüğünün tehdit altında olması durumunun zulüm olarak kabul

edileceği belirtilmiştir. (Odman, 1995: 98-99-100) Kişinin hayatına ya da özgürlüğüne yönelik ciddi bir tehdit almış olması, katlanılamayacak düzeyde karşı karşıya kalınan ayrımcılık da zulüm olarak kabul edilmektedir. (HYD, Mülteci Destek El Kitabı, http://www.carim.org/public/polsocetexts/PS2TUR015_TU.pdf) Zulüm sıklıkla, ülkelerde ihtilaller, ayaklanmalar, rejim değişiklikleri gibi durumlarda yaşanan siyasi çatışmalar sırasında görülmekte ve artmaktadır. (Loesher, 1999: 234)

Baskının sözlük anlamı, “hak ve özgürlükleri kısıtlayarak zor altında bulundurma durumu, tahakküm”dür. (TDK Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bt>) Sözleşmede zulüm terimi gibi baskı terimi de açıklanmamıştır. Ancak baskı da yine zulüm gibi insan onuruna yakışmayacak muamele, insan hakları ihlallerini kapsamaktadır. Zulüm, devletler tarafından uygulanabileceği gibi halk tarafından da uygulanabilir. Ancak baskı daha çok devlet kurumları, hükümet gibi hâkim güç tarafından uygulanmaktadır.

Sözleşmenin 1. maddesinde baskı ve zulme temel teşkil eden nedenler ırk, milliyet gibi doğuştan gelen veya din, belirli bir gruba mensubiyet, siyasi düşünce gibi sonradan benimsenen konular olup kişiye sıkı sıkıya bağlı ve temel insan hakları ile ilgili özelliklerdir. (Kılıç, 2008: 216) Bunlar kişisel ve siyasal nedenler başlığı altında toplanmaktadır. Ancak uygulamada kişinin suç oluşturan eylemleri, askeri görevleri nedeniyle de zulme uğrayabileceği göz önünde bulundurularak bu gibi nedenlerle mültecilik statüsü isteyen kişilere de bu hakkın tanındığı görülmektedir. (Odman, 1995: 102)

İrk ayrımcılığı, zulüm görme nedenlerinin en başında gelmektedir. Yüzyıllardır farklı ırklardan insanlar birbirleriyle savaşmış, kendi ırklarının üstünlüklerini kabul ettirmek amacıyla diğer ırklara mensup kişilere zulmetmişlerdir. Kimi zaman ise bu ayrımcılığı ve zulmü uygulayan bizzat devletin kendisi olmuştur.

Birçok devlet, hâkimiyeti altında yaşayan farklı etnik kökene mensup insanlara sırf bu farklılıklarından dolayı kimi zaman sürgün, kimi zaman asimilasyon yoluyla zulmetmiş, kimi zaman da soykırım politikası uygulamıştır. Etnik kökeni nedeniyle zulüm gören ya da haklı nedenlere dayanarak zulüm korkusu taşıyan ve bu yüzden ülkelerinden kaçan insanlar, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci statüsü alma hakkına sahiptirler.

Irk, aynı fizyolojik ve irsi nitelikler taşıyan, aynı etnik kökene sahip insanların oluşturduğu bir grubu tanımlamaktadır. Ancak aynı zamanda bir yerdeki nüfus içinde azınlık oluşturan ortak bir soyun belirli bir sosyal grubuna üyeliği de kapsamaktadır. Toplum içinde “ırkçılık” olarak da geçen ırk ayrımcılığını önlemek amacıyla 1969 yılında “Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesine Dair Uluslararası Sözleşme” ve 1973 tarihinde ise “Kurumsallaşmış Irk Ayrımcılığının Önlenmesi ve Cezalandırılması Konusunda Uluslararası Sözleşme” hazırlanmıştır. (Kılıç, 2008: 216-217)

James Hathaway, 21 Aralık 1965 BM Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması ile İlgili Sözleşme'de yer alan ırk ayrımcılığı anlayışına bağlı olarak bu konuyu açıklamakta ve “ırk, renk, soy, milli ve etnik köken” kavramlarını ele alarak yorumlanması gerektiğini savunmaktadır. (Odman, 1995:104)

Milliyet kavramı, ırk kavramıyla benzerlik göstermesine rağmen, ırkta olduğu gibi sosyal anlayıştan ziyade, hukuki bir anlayışla, vatandaşlık bağı ile açıklanmaktadır. Ancak durum böyle olduğunda bir kişinin vatandaşlık bağıyla bağlı olduğu bir ülkeden, sırf bu ülkenin vatandaşı olduğu için baskı ya da zulüm görmesi nedeniyle kaçmış olması durumu ortaya çıkmaktadır. Bu da doğal olarak mantıksız bir durum oluşturmaktadır. (Çiçekli, 2009: 56) Bu yüzden bu konu hakkında yazarlar bir takım yorumlarda bulunmuşlardır. Örneğin, Atle Grahl Madsen, milliyet nedeniyle var olan baskı ya da zulümün aslında milliyetsizlik nedeniyle ya da diğer

bir değişle vatansızlık nedeniyle ileri sürülebileceğini savunmaktadır. Hathaway ise bu konuyla ilgili İsrail’de yaşayan Filistinlileri, Güney Afrika Cumhuriyetinde yaşayan siyahî kişileri örnek vererek duruma açıklık getirmeye çalışmaktadır. Hathaway’e göre, bu durum düşük politik statü taşıyan vatandaşlar için geçerli olmaktadır. (Odman, 1995: 106) Ancak Hathaway’in verdiği örneklere bakıldığında, örneğin İsrail’deki Filistinliler, yine etnik köken farkı nedeniyle, Güney Afrika’daki siyahîler ise renk ayrımı nedeniyle zulüm görmekte ve bu da ırk ayrımcılığı başlığıyla aynı anlamı içermektedir.

Ulusal azınlıklara farklı etnik kökenden gelmeleri, farklı bir dili konuşmaları ya da farklı bir kültüre sahip olmaları gibi nedenlerden dolayı yapılan ayrımcılık, kötü muamele, ötekileştirme gibi tutumlar da milliyet nedeniyle baskı ve zulüm görme kapsamında incelenmektedir. (Kılıç, 2008: 217)

Din konusu da yine ırk konusu gibi tarih boyunca ayrımcılığa ve zulme neden teşkil etmiştir. Farklı dinlere ya da aynı dinin farklı mezheplerine mensup kişilere uygulanan baskı ve zulüm tarihin çok eski yıllarına kadar uzanmaktadır. En iyi bilinen örneklerin başında semavi dinlerin doğuşunda yaşanan olaylar gelmektedir. Hıristiyanlığın doğuşunda İsa’nın gördüğü eziyet ve onun havarilerine yapılan zulüm, Müslümanlığın doğuşunda Muhammed’in ve ilk Müslümanların baskı ve zulüm nedeniyle Mekke’den Medine’ye göç etmek zorunda kalmaları din ayrımcılığının en açık örneklerini teşkil etmektedir. Yine Hıristiyanlık ve İslam dinlerinde mezheplerin ortaya çıkışıyla da büyük çatışmalar çıktığı görülmektedir. Bütün bu ayrımcılık örnekleri, dünya 21. yüzyıla geldiğinde de devam etmekte ve birçok insan farklı bir dine mensup olduğu için gördüğü baskı ve zulümden kaçarak başka ülkelere sığınmaktadır.

Sözleşmede din konusunda, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’ne atıf yapılarak herkesin din ve vicdan özgürlüğüne sahip olduğu, dinin gereklerini

serbestçe yerine getirebileceği, din eğitimi, ibadet konularında özgür olduğu, herkesin dinini değiştirebileceği, kimsenin dini inancını açıklamaya zorlanamayacağı konularına yer verilmiştir. Din konusu devletin ya da resmi kuruluşların müdahalesinden uzak, kişisel özgürlük alanı içinde yaşanacak bir konu olarak görülmekte, insanların istediği dini seçmekte ya da herhangi bir dine inanmama özgürlüğüne sahip olduğu kesin bir şekilde düzenlenmektedir. Ancak uygulamada kimi ülkelerde bu özgürlüklere saygı gösterilmemektedir. İşte iltica konusunda din, burada devreye girmektedir. Bir insanın din nedeniyle mülteci statüsüne başvurması için, ancak o kişinin ülkesinde dini inancı ya da inançsızlığı nedeniyle baskı ya da zulüm görmüş olması ya da baskı ve zulüm görmekten haklı nedenlerle korkuyor olması gerekmektedir. Bulunduğu ülkenin ateist olması nedeniyle inandığı dinin gereklerini yerine getiremeyen, ülkesinde çoğunluğun inandığından farklı bir dine inandığı için baskı gören, ülkesinin siyasal rejiminin totaliter bir yapıda olması nedeniyle baskı altında olan kişiler bunlara örnek olarak gösterilmektedir. (Odman, 2008a: 40-41) 1981 tarihli “Din veya İnanca Dayalı Her Türlü Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılığın Kaldırılması Bildirisi” bu alanda detaylı düzenlemeler içermekte ve taraf devletlere sorumluluklar yüklemektedir. (Kılıç, 2008: 217) Türkiye’ye göç ederek sığınma talebinde bulunan İranlıların kaçış nedenlerinin başında totaliter rejimin din konusundaki baskısı yer almakta ve din konusundaki baskılara en iyi örneği oluşturmaktadır.

1951 Cenevre Sözleşmesi’nde ele alınan bir diğer neden siyasal düşüncedir. Sözleşmeye göre, mülteci statüsü başvurusunda bulunacak kişinin ülkesinin kabul ettiği siyasal ideolojiden farklı görüşlere sahip olması, resmi makamların farklı ideolojilere hoşgörülü davranmaması, bu nedenlerle kişinin zulüm ya da baskı korkusu içinde olması ya da bu nedenlerden dolayı zulüm görmüş olması gerekmektedir. Bir siyasi suçlunun mülteci olabilmesi konusunda “*başvuranın kişiliği, siyasi düşüncesi, eyleminin ardında yatan saik, işlediği fiilin niteliği, hakkında yapılan kovuşturmanın kapsamı ve nedenleri ile yasal durumu*” ile ilgili konuların değerlendirilmesi sonucunda karara varılması gerekmektedir. Eğer kişi işlediği suç nedeniyle yasalarda öngörülen cezadan farklı olarak orantısız bir şekilde cezalandırılıyorsa ve zulme uğruyorsa mülteci statüsünü kazanabilmektedir. Aynı

zamanda kişinin insan hak ve özgürlüklerine dayanarak gerçekleştirdiği ve normalde suç teşkil etmemesi gereken eylemler ülkesi tarafından suç sayılıyor ve cezalandırılıyorsa bu kişinin de mülteci statüsü kazanma hakkı bulunmaktadır. Ancak kişinin yaptığı eylemler yasada gerektiği gibi cezalandırılıyorsa bu kişi mülteci statüsü kazanmamaktadır. (Çiçekli, 2009: 61) Türkiye’de 1980 ihtilali öncesi ve sonrası siyasal düşüncesi ve eylemleri nedeniyle işkenceye uğramış ya da işkenceye uğrayacağı korkusu taşıyan, suç teşkil etmeyen eylemleri nedeniyle adli ceza almış ya da ceza alma korkusu taşıyan onlarca insan yurt dışına kaçarak iltica başvurusunda bulunmuş ve bir kısmı mülteci statüsü kazanarak ülkelerine geri dönmemişlerdir. Bu kişiler, Türkiye açısından siyasal düşünce nedeniyle iltica edenlere en yakın örneği oluşturmaktadırlar.

Kişisel ve siyasal nedenlerin sonuncusu ise belli bir sosyal gruba mensup olmaktır. Aynı sosyal statüye sahip olan, aynı kökenden gelen ya da benzer yaşam biçimlerini sürdüren kişiler aynı sosyal gruba mensup kişileri oluşturmaktadır. Aynı dinden, ırktan, milliyetten ya da siyasal görüşten olan kişilerin bu ortak özellikleri nedeniyle oluşturdukları sosyal gruplar nedeniyle baskı ve zulme uğramış olmaları aslında diğer nedenlerle bir çakışma olarak görülmektedir. Ancak, sözleşmeye bu başlığın da eklenmesinin nedeni, ırk, din, milliyet, siyasal görüş gibi özelliklerin dışında farklı ortak özellikleri nedeniyle oluşturdukları bir sosyal gruba mensup olan kişilerin dışlanmasını engellemek ve onların da mülteci statüsü kazanmasının önünü açmaktır. Çünkü baskı ve zulümün sadece din, ırk, milliyet ya da siyasal düşünce nedeniyle gerçekleşmeyeceği, farklı nedenlere dayanarak da gerçekleşeceği göz ardı edilmemesi gereken bir konu olmaktadır. Literatürde belirli bir sosyal gruba mensubiyet üç başlık altında toplanmaktadır. Bunların ilki cinsiyet, renk gibi doğuştan gelen ve değiştirilemeyen özelliklere sahip kişileri kapsamaktadır. İkincisi, kendi iradesi ile geçmişte sahip olduğu ve sonradan değiştiremeyeceği ya da terk edemeyeceği özelliklere sahip olan kişileri kapsamaktadır. Üçüncü başlık altında ise insan onuru ile ilgili ve yine iradi olarak seçilmiş özelliklere sahip kişileri kapsamaktadır. (Odman, 1995: 112-113-114) Belli bir sosyal gruba mensubiyet başlığı altında çocukları da değerlendirmek yanlış olmayacaktır. “Çocuk Haklarına

Dair Sözleşme” kapsamında çocuklar, 1951 Cenevre Sözleşmesi hükümleri içinde belli bir sosyal gruba mensubiyet içerisinde değerlendirilmektedir. (Odman, 2008a: 44)

Sözleşmede cinsiyete dayalı ayrımcılıkla ilgili düzenleme yapılmamış olmasına rağmen BMMYK İcra Komitesi, kadınlara yapılan ayrımcılık nedeniyle kadınları özel bir sosyal grup olarak değerlendirmekte ve mülteci statüsü konusunda karara varmada bunun göz önünde bulundurulması gerektiğini düşünmektedir. Hemen hemen bütün dünya toplumlarında görülen kadına yönelik ayrımcılık ve bunun uzantısı olarak kadına yönelik şiddet nedeniyle uluslararası alanda kadınları korumak amacıyla bir takım düzenlemeler yapılmıştır. Özellikle de savaş ve iç karışıklık ortamlarında artan bu şiddet durumunu engellemek amacıyla 23 Şubat 1994 tarihinde “Kadınlara Karşı Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Deklarasyon” yayınlanmıştır. Mülteciler Yüksek Komiserliği İcra Komitesi’nin 1993 tarihli, 73 sayılı “Mültecinin Korunması ve Cinsel Şiddet” başlıklı kararına göre, ırk, din, milliyet, belirli bir sosyal gruba mensubiyet veya siyasal düşünce nedenlerine bağlı olarak kişilere cinsel şiddet uygulanması baskı ve zulüm olarak nitelendirilmekte ve bu kişilerin mülteci olarak kabul edilmesinde bir sakınca görülmemektedir. (Odman, 1996: 47-48-49) Cinsel ayrımcılıktan kaynaklanan, cinsel zulüm, cinsel kölelik, bir etnik temizlik yöntemi olarak sistematik tecavüz gibi cinsel şiddet olaylarına maruz kalmış kişiler de bu kapsamda değerlendirilmektedir. (Kılıç, 2008: 217)

Homoseksüel, biseksüel ve transseksüel kişiler ikinci kategoride değerlendirilmekte, bu kişilere toplumda ayrımcılık yapılması halinde belirli bir sosyal gruba mensubiyet nedeniyle iltica başvurularının kabul edilmesi gerektiği belirtilmektedir. (Çiçekli, 2009: 58) Sınıf kavramı da iltica nedenleri arasında sayılmakta ve bulunduğu sınıf nedeniyle baskı ve zulme uğrayan kişilerin belirli bir sosyal gruba mensup oldukları kabul edilmektedir. Yine dernek veya çeşitli sivil

toplum örgütlerine üye kişilerin bu üyeliklerinden dolayı baskı ve zulme uğramaları korkusu da bu kişilere iltica hakkı tanımaktadır. (Odman, 1995: 116-117)

Yukarıda sayılan bütün bu nedenlerin dışında, Sözleşmede yer almayan ancak literatür ve uygulamada var olan çeşitli nedenler de kişilere iltica hakkı kazandırmaktadır. Literatürde bu nedenler, adi ve siyasi suçlara dayalı nedenler, savaş ya da şiddete dayalı nedenler, askeri görevlere ilişkin nedenler olarak sıralanmaktadır.

BMMYK tarafından yayınlanan el kitabında, adi suçların cezalandırılması ile zulmün birbirine karıştırılmaması gerektiği üzerinde durulmuş ve adi suçlar nedeniyle cezalandırılan kişilerin mülteci olmak için yeterli koşullara sahip olmadıkları belirtilmiştir. Bir kişinin işlediği suç yüzünden cezalandırılması çoğu zaman kanunlara uygun olmakta ve mülteci statüsü alması için yeterli olmamaktadır. Ancak işlediği suçla orantılı olmayan bir ceza verilmesi ve bu suç nedeniyle kişiye işkence edilmesi, zulmedilmesi bu durumun istisnasını oluşturmaktadır. Mülteci statüsü için başvuran kişinin ülkesindeki yasaların insan haklarına uygun olup olmadığı değerlendirilmeli, cezanın ayrımcılık yapılmadan herkes için eşit uygulanıp uygulanmadığı araştırılmalı ve karar bundan sonra verilmelidir. Bazı yazarlara göre siyasi amaçlarla işlenen adi suçların diğer adi suçlardan ayrılması gerekmektedir. Siyasi amaçlarla işlenen suçlar mülteci statüsü alınmasına engel olmamaktadır. (Odman, 1995: 117-118)

1951 Cenevre Sözleşmesi'nde savaş ve şiddet nedeniyle ülkesini terk edip iltica isteğinde bulunan kişilerin durumlarıyla ilgili herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Ülkesinde var olan savaş ya da şiddet olayları nedeniyle kaçan kişilerin mülteci olabilmeleri için bu iki nedenin varlığı yeterli olmamaktadır. Bu kişilerin mülteci statüsüne hak kazanabilmeleri için sözleşmenin 1. maddesinde

bulunan durumlar nedeniyle baskı ya da zulüm görme korkusu içinde olmaları gerekmektedir. (Odman, 1995: 119)

Mülteci statüsü kazanımıyla ilgili bir diğer konu da askerliktir. Askerlikle ilgili sözleşmede genel bir düzenleme yapılmamıştır. Çünkü her ülkenin askerlik ile ilgili düzenlemeleri farklılık göstermekte buna rağmen asker kaçaklığı tüm ülkelerin yasalarına göre suç sayılmaktadır. Bu nedenle askerlik yapmak istememek gibi nedenlerle iltica talebinde bulunmak, mülteci statüsü almaya yetmemektedir. Ancak uygulamada bazı istisnai durumlar vardır ki askerlikle ilgili nedenlerle mülteci statüsü verilmesine engel olmamaktadır. Askerlik suçu öne sürülerek, ırkı, dini ya da siyasi görüşü gibi nedenlerle ağır bir cezaya çarptırılmak, belli bir ırktan ya da dinden olan kişilere zorunlu askerlik yaptırmak suretiyle ayrımcılık yapmak, insan hakları ihlali nedeniyle askerlik yapmaktan imtina etmek gibi nedenlerle iltica talebinde bulunan kişilere mülteci statüsü verildiği uygulamada görülmektedir. Elbette ki yukarıda sayılan nedenler dolayısıyla baskı ya da zulmün ortaya çıkmış olması ya da kişinin haklı olarak baskı ve zulüm korkusu içinde olması gerekmektedir. Bu gibi durumlar özellikle diktatoryal rejimle yönetilen ülkelerde karşılaşılan bir durum olmaktadır. (Odman, 1995: 120-121) Her ne koşulda olursa olsun, 18 yaşının altındaki kişilerin zorla askere alındığı durumlarda, bu kişiler iltica hakkını kazanmaktadırlar. (Sancar ve Peker, 2002: 27)

3.2 Prosedüre Erişim

1951 Cenevre Sözleşmesi, Mülteci Statüsü Belirleme (MSB) prosedürünün nasıl işleyeceği konusunda herhangi bir düzenleme yapmamıştır. Ancak BMMYK tüzüğünün gerektirdiği gibi sözleşmeye taraf olan devletler, kendilerine sığınan kişilerin MSB prosedürüne hızlı bir şekilde ulaşmalarını garantilemektedirler. Devletlerin taahhüt ettikleri bir diğer şey ise, sığınmacılara MSB prosedürünün gereklerini açıklamak, başvuru sonucunun gerekçelerini sunmak ve itiraz haklarını tanımaktır. (UAÖ, 2009: 17)

Mültecilere sağlanan uluslararası koruma ilkelerinin başında “sınırdan geri çevirmeme” ve “geri göndermeme” ilkeleri gelmektedir. Devletler sınırlarına gelmiş ve sığınma talep eden kişileri kabul etmeyerek geri gönderdikleri takdirde kişiler ağır bir insan hakları ihlali ile karşılaşmış ve karşılaşmayacağını belirlemekle yükümlüdürler. Bu da kişileri sınırdan geri çevirmeyerek ülkeye kabul etmek ve adil bir şekilde araştırarak karar vermeyi gerektirmektedir. Bir başka ilke ise ülkeye sığınan kişilerin sığınma prosedürüne kolayca erişimini sağlamaktır. Türk iltica mevzuatı da ilkesel olarak bu hakkı tanımaktadır. Ancak birçok sivil toplum örgütünün iddiasına göre bu hak sadece ilkesel olarak garanti altına alınmış bulunup uygulamada durum farklıdır. Ülke sınırlarına gelmiş kişiler sınırdan geri çevrilmek suretiyle, yasal olmayan yollardan ülkeye girmiş kişiler ise gözaltına alındıktan sonra sınır dışı edilmek suretiyle prosedüre erişim hakları engellenmektedir. (UAÖ, 2009: 11)

3.3 Sığınma Müracaat Makamı

Sığınma müracaatları, bağımsız ve uzman kurumlar tarafından kabul edilip, sığınma talebinde bulunan kişilerle bizzat mülakat yapmış, tarafsız kişiler tarafından karara bağlanmalıdır. Türkiye’de bu makamlar İçişleri Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Hudut ve İltica Daire Başkanlığı’dır. Ancak İltica Yönetmeliği bu yetkilerin, il valiliklerine devredilebileceğini düzenlemektedir. Mülteci statüsü belirleme mülakatları valilikler tarafından yapılmaktadır. Karar verme mercii ise İçişleri Bakanlığıdır. Mülakat ve karar personeli bu konularda eğitim görmüş olmak zorundadır. (UAÖ, 2009: 18)

Ülkeye yasal olmayan yollardan giriş yapan kişiler gözaltına aldıklarında da sığınma prosedürüne erişim hakkına sahiptirler. Bu kişiler genellikle yabancılar misafirhanelerinde gözaltında tutulmaktadır. Mevzuatta, yabancılar misafirhanelerinde bulunan kişiler sığınma başvurusunda bulunabilmektedirler. Bu

kişiler avukatlar, sivil toplum kuruluşları ya da BMMYK aracılığıyla sığınma prosedürüne ulaşarak başvuruda bulunma hakkına sahiptirler. İçişleri Bakanlığı bu kişiler için sığınma prosedürünün açıklandığı bir broşür hazırlamıştır. Ancak UAÖ'nün açıklamalarına göre çoğu kez kişilerin bu araçlara ya da broşürlere erişim hakları ellerinden alınmaktadır. (UAÖ, 2009: 14-15)

3.4 Kayıt ve Başvuru Süreci

Türkiye Mülteci Mevzuatının temel belgesi olan İltica Yönetmeliğine göre, sığınma talebiyle ülkeye gelen herkes, resmi makamlara başvurmak zorundadır. Sığınma arayan kişi ülkeye yasal yollardan giriş yapmış ise herhangi bir valiliğe, yasal olmayan yollardan girmiş ise ülkeye giriş yapmış oldukları ilin valiliğine başvurmalarıdır. Başvuruların süresi önceleri “en geç 10 gün” iken, 2006 yılı değişiklikleri ile “en kısa zamanda” cümlesiyle daha esnek hale getirilmiştir. Eğer sığınma talebinde bulunan kişi Avrupa dışından geliyorsa, İçişleri Bakanlığı'nın yanı sıra bir de BMMYK'ya başvurmak zorundadır. (UAÖ, 2009: 10)

Türkiye sınırları içinde iltica başvurusu yapanlar hakkında sırasıyla şu işlemler yapılmaktadır:

- “1. İltica-sığınma amacıyla il valiliğine verilen dilekçenin kabulü,*
- 2. Başvuru sahibinin kayıtlarının kontrolü,*
- 3. Başvuru sahibine tebligat yapılması ve broşür verilmesi,*
- 4. Yabancıların parmak izlerinin alınması,*
- 5. Ön görüşme öncesi gerekli tebligatların yapılması,*
- 6. Başvuru sahibinin ön görüşmeye alınması,*
- 7. Ön görüşme sonrası mülakat randevu belgesinin verilmesi,*

8. Belirlenen tarihte mülakatın yapılması,

9. İşlemi tamamlanan dosyanın İçişleri Bakanlığına gönderilerek verilecek karara göre hareket edilmesi.” (İzmir Emniyet Müdürlüğü, <http://www.izmirpolis.gov.tr/index.php?s=108>)

Mülteci statüsü belirleme prosedürü, yabancının Türkiye’ye gelerek İçişleri Bakanlığına bağlı kuruluşlara sığınma talebinde bulunarak kayıt yaptırılmalarıyla başlamaktadır. Bu makamlar bulunulan yerin kolluk kuvvetleri ya da valilikler olarak belirlenmiştir. Kayıtları alınan kişiler hem Türk makamları tarafından hem de buna paralel olarak BMMYK tarafından inceleme altına alınmaktadır. Mülteciyle mülakatlar yapılarak, ülkesini terk etme nedeni öğrenilmekte, ülkedeki durum ile ilgili bilgilerle sığınma başvurusunda bulunan kişinin iddiaları karşılaştırılmakta ve kişinin korku duymakta haklı olup olmadığına karar verilmektedir. Bu süreç içinde bu kişi, “sığınma talep eden kişi” olarak adlandırılmakta ve uluslararası koruma altında bulunmaktadır. (Çorabatır, 2008)

Valiliğe başvuran kişinin, kimlik bilgileri tespit edilerek fotoğrafları çekilmekte ve parmak izleri alınmakta, ardından mülakatları yapılmaktadır. İlk mülakatta bir kayıt formu doldurulmakta, ilk mülakattan en az iki gün geçtikten sonra ikinci bir mülakat yapılarak yeni bir form doldurulmaktadır. Daha sonra bu iki formun karşılaştırılması yapılarak, başvuranın bilgilerinin tutarlı olup olmadığı kontrol edilmektedir. Mülakat sonunda hazırlanan raporla birlikte evrakların tamamı İçişleri Bakanlığı’na gönderilmektedir. Mülteci statüsü verme konusunda karar mercii İçişleri Bakanlığıdır. (Çiçekli, 2007: 222-223-224)

Mülakatı yapılan ve ülkesini terk etme nedenleri haklı bulunan kişi BMMYK tarafından mülteci kabul edilmekte, ancak Türk makamları için bu noktada devreye coğrafi sınırlamalar girmektedir. Bu yüzden BMMYK tarafından mülteci olarak kabul edilen kişiler, eğer Avrupa ülkelerinden gelmiş iseler Türk makamları

tarafından mülteci kabul edilmekte, eğer Avrupa ülkeleri dışından gelmiş iseler mülteci kabul edilmeyerek sığınmacı olarak adlandırılmaktadırlar. Bu noktada sığınmacılar artık BMMYK'nın himayesi altında, üçüncü bir ülkeye mülteci olarak gitmek için beklemeye alınmaktadır. Bu bekleme sürecinde sığınmacılar, mecburi olarak İçişleri Bakanlığınca tespit edilen “uydu kent”lerde ikamet etmektedirler. (Çorabatır, 2008) Türkiye’de 28 uydu kent bulunmaktadır. Bunlar: Afyonkarahisar, Ağrı, Aksaray, Amasya, Bilecik, Burdur, Çankırı, Çorum, Eskişehir, Hakkâri, Isparta, Karaman, Kastamonu, Kayseri, Kırıkkale, Kırşehir, Konya, Kütahya, Nevşehir, Niğde, Şırnak (Silopi), Sivas, Tokat, Van ve Yozgat’tır.

BMMYK Dış İlişkiler Sorumlusu Metin Çorabatır, sığınmacıların Türkiye’de yaklaşık 3-4 yıl, üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeyi beklediklerini anlatmaktadır. Diğer ülkeler de kendi göç mevzuatları kapsamında karar verdiklerinden dolayı bazı sığınmacıların üçüncü ülkelere yerleştirilmelerinin de imkânsız hale geldiğini belirtmektedir. (Birgün Gazetesi Resmi İnternet Sitesi, http://www.birgun.net/research_index.php?category_code=1208228204&news_code=1208704560&year=2008&month=04&day=20)

İltica başvuruları incelenip, iltica talepleri uygun görülmeyen, mülteci statüsünün koşullarını sağlamayan kişiler, İçişleri Bakanlığı'nın emri ile yetkili valiliklerce sınır dışı edilmektedir. Ancak sınır dışı edilmeden önce başvuru sahiplerinin karara itiraz hakları bulunmaktadır.

MSB prosedürünün tamamlanması sonucu yetkili makamlar tarafından verilen karara itiraz hakkı bu prosedürün temel ilkelerinden biridir. Türkiye iltica mevzuatına göre, mülteci başvurusunun değerlendirilmesi sonucu verilen olumlu ya da olumsuz karar sığınmacıya yazılı olarak tebliğ edilmek zorundadır. (UAÖ, 2009: 19) Başvurusu kabul edilmeyen kişiler, kararın tebliğinden itibaren 15 gün içinde ilgili valiliğe itiraz etme hakkına sahiptirler. Valilik, itirazı yapan yabancıya ifadesi ile itirazı destekleyen diğer belgeleri İçişleri Bakanlığı'na gönderir. İtiraz, daha önce

olumsuz karar veren makamın bir üst makamı tarafından incelenerek nihai olarak sonuçlandırılır. İlgili valilik tarafından nihai karar itiraz sahibi yabancıya tebliğ edilir. (Ümit, 2001: 26)

Başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye’de ikamet eden sığınmacıya verilen ikamet izni, sığınmacının üçüncü ülkeden olumlu yanıt alamaması durumunda uzatılmayarak sonlandırılabilir. Bu durumlarda sığınmacı İçişleri Bakanlığı tarafından ülkeyi terk etmeye davet edilmektedir. (Ümit, 2001: 26)

Ülkede bulunan mülteci ya da sığınmacı, kamu düzenini ya da ulusal güvenliği tehdit edici davranışları nedeniyle, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne dayanarak sınır dışı edilebilmektedir. Mültecinin ya da sığınmacının bu karara da itiraz etme hakkı saklı bulunmaktadır. Sınır dışı kararına karşı on beş gün içinde İçişleri Bakanlığı’na itiraz edilebilmektedir. İtiraz, daha önce karar veren yetkili kişinin bir üst makamı tarafından incelenerek sonuçlandırılır. Valilik nihai kararı mülteci ya da sığınmacıya tebliğ eder. (Ümit, 2001: 26)

Anayasa madde 125, “idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır” şeklinde düzenlenmiştir. Yine Anayasa’nın 36. maddesine göre, “Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınmaz.” Bu düzenleme vatandaşa tanındığı gibi yabancılara da tanınmış bir haktır. Bu düzenlemelere bağlı olarak mülteci, sığınmacı ya da bu statüler için başvuruda bulunmuş kişilerin idarenin eylem ve işlemlerine karşı iptal davası açma hakkı bulunmaktadır.

Sığınma ya da iltica başvuruları ile ilgili idarenin eylem ve işlemlerine karşı iptal davası açma yeri idare mahkemeleridir. Yetkili mahkeme olan idare mahkemelerinin kararlarının temyiz yeri ise Danıştay'dır. Danıştay en yüksek temyiz mercii olduğundan dolayı kararları kesindir. İdari işlemin yürütmesinin durdurulması talebi üzerine, idare mahkemelerinin verdiği kararlara itirazları incelemekle görevli mahkemeler ise Bölge İdare Mahkemeleridir. İtiraz üzerine verilen Bölge İdare Mahkemesi kararı kesindir. Açılan iptal davaları yabancıya aleyhine sonuçlanmış ise ve iç hukuk yolları tüketilmiş ise yabancıların Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine dava açma hakları bulunmaktadır. (Ümit, 2001: 27)

Kayıtları alınan sığınmacılarla, 1951 Cenevre Sözleşmesi ölçütlerine göre valilikler tarafından mülakat yapılır. Bir sığınmacının mülteci statüsü alması ya da üçüncü bir ülkeye gönderilmek üzere geçici ikamet izninin verilmesi İçişleri Bakanlığınca karara bağlanır. Mülakat sonucunun olumsuz olması durumunda başvuru sahibi 15 gün içinde itiraz etme hakkına sahiptir. Eğer itiraz hakkı kullanılmazsa başvuru sahibi 15 gün içinde ülkeyi terk etmek zorundadır. Zamanında ülkeden ayrılmayan kişi İçişleri Bakanlığı tarafından sınır dışı edilir. Karara yapılan itiraz nihai olarak reddedilirse sığınmacı İçişleri Bakanlığı tarafından sınır dışı edilir. (UAÖ, 2009: 10)

4. Mülteci Statüsünün Kazanılmasını Engelleyen Nedenler

1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci statüsü kazanabilmek için gerekli olan koşulları çalışmamızın "Mültecilerin Statüsünün Belirlenmesine İlişkin Prosedür" başlığı altında inceledik. Ancak bazı istisnalar var ki, bu koşulları sağlamış olsalar dahi bazı nedenler dolayısıyla bu statüyü kazanamamaktadırlar.

1951 Cenevre Sözleşmesi madde 1'in D, E, F bendleri, mülteci statüsü kazanmak için gerekli koşullara sahip olan kişilerin bu statüyü almalarını engelleyen

nedenleri düzenlemektedir. Bu nedenler, Birleşmiş Milletlerin korumasından yararlanma, uluslararası koruma ihtiyacında olmama, savaş suçu, barışa karşı suç veya insanlığa karşı suç işlemiş olma, ağır genel suçlar ve Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı eylemler olarak sıralanmaktadır.

4.1 Birleşmiş Milletlerin Korumasından Yararlanma

1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1. maddesinin D bendinde *“Bu sözleşme BMMYK dışında diğer bir Birleşmiş Milletler organı veya örgütünden hala koruma ya da yardım gören kimselere uygulanmayacaktır.”* ibaresi yer almaktadır.

Tevfik Odman, mülteci hukuku (1995: 125-126) adlı kitabında sözleşmeye bu maddenin konmasının nedeninin, BMMYK ile sözleşme hazırlanırken mevcut olan “BM Yakın Doğu Filistin Mültecileri Yardım ve Çalışma Ajansı (UNRWA)” ve “BM Kore Yeniden Yapılanma Ajansı (UNKRA)”nın çalışmalarının çakışmasını önlemek olarak açıklamaktadır. Filistinli mültecilerin diğer mültecilerden farklı konumda olmaları nedeniyle, bu kişilerin sorumlulukları doğrudan Birleşmiş Milletlere ait bulunmaktaydı. Arap Devletleri, Filistinli mültecilerin tekrar ülkelerine dönmelerini istemekte ve bu nedenle bu kişilerin diğer mültecilerle aynı pozisyonda olmalarını istememekteydiler. Onlara göre Filistinli mültecilerin sorunlarının tek çözümü zorla sürüldükleri ülkelere geri dönmeleri idi. Bu yüzden Filistinli mülteciler, Cenevre Sözleşmesi'nin kapsamına alınmamış ve onların ihtiyaçlarının karşılanması, sorunlarının çözümü BMMYK ile ortak çalışan UNRWA tarafından çözümlenmeye çalışılmıştır.

Cenevre Sözleşmesi'nin 1. maddesinin D bendinin devamında, BM'nin korumasından yararlanan bu kişilerin durumları BM Genel Kurulu'nda kesin olarak

halledilmeden, yararlandıkları koruma herhangi bir nedenle son bulan kişilerin hiçbir koşul aranmaksızın sözleşmeden yararlanabilecekleri düzenlenmektedir.

4.2 Uluslararası Koruma İhtiyacında Olmama

1951 Cenevre Sözleşmesi madde1/E'ye göre “*Bu sözleşme ikamet ettiği ülkenin yetkili makamlarınca o ülke vatandaşlığına sahip olanların, sahip buldukları hak ve yükümlülüklerine sahip sayılan bir kişiye uygulanmayacaktır.*”

Bir kişi bulunduğu ülkenin vatandaşlığına kabul edilmemekle birlikte, o ülkenin vatandaşlarının sahip olduğu haklara sahip bulunuyorsa, mülteci statüsünü alamamaktadır. Çünkü mülteciler, vatandaşların sahip olduğu hakların tümüne sahip olamamakta, bu statü daha sınırlı haklara sahip olabilmektedir. Bu da vatandaşların haklarının hemen hemen tümüne sahip kişiler için mülteci statüsü almanın, bazı haklardan feragat etmek anlamına geleceğini göstermektedir. (Sancar ve Peker, 2002: 28) Bu hüküm sözleşmeye, Federal Almanya'ya sığınan Alman vatandaşları için dâhil edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'dan oturma izni alan Avrupa'nın diğer ülkelerinden gelen Alman kökenli mültecileri sözleşme dışında bırakmak amacıyla düşünülmüştür. Bunun nedeni ise bu kişilerin durumlarının BM tarafından değil, Alman hükümeti tarafından belirlenmesi gerektiği düşüncesidir. (Odman, 1995: 127-128) Bu kişiler çalışmamızın başında tanımını vermiş olduğumuz “ulusal mülteciler” kategorisinde yer almaktadırlar.

4.3 Savaş Suçu, Barışa Karşı Suç veya İnsanlığa Karşı Suçlar

1951 Cenevre Sözleşmesi madde 1/F:

“Bu sözleşme hükümleri,

a)barışa karşı suç, savaş suçu veya insanlığa karşı suç gibi suçlar için hükümler koyan uluslararası belgelerde tanımlanan bir suç işlendiğine

... dair ciddi kanaat mevcut olan bir kişi hakkında uygulanmayacaktır.”

Sözleşmenin hazırlandığı yıllarda İkinci Dünya Savaşı yeni sona ermişti ve savaş suçularının yargılanmaları konusu tazeliğini korumaktaydı. Sözleşmenin görüşmeleri sırasında bu konu gündeme getirilerek, savaş suçularına hiçbir şekilde mülteci statüsü verilmemesi konusunda ortak bir karar verilmiştir. 1945 tarihli Londra Antlaşması ile savaş suçularını yargılamak amacıyla Nürnberg Mahkemeleri kurulmuştur. Bu mahkemelerde yargılanarak suçu kesinleşen kişilerin ülkelerine girmelerini istemeyen devletlerin çabaları sonucu bu madde sözleşmeye eklenmiştir. Böylece hakkında savaş suçu, insanlığa karşı suç ya da barışa karşı suç işlediği kesinleşen kişilerin mülteci statüsü almalarının önüne bu madde ile engel konmuştur. (Odman, 1995: 129)

Nürnberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi'nin kuruluş kanununun 6. Maddesi, savaş suçlarının neler olduklarını sıralamaktadır. Buna göre barışa karşı işlenen suçlar, *“saldırgan ya da uluslararası antlaşma, sözleşme ve garantileri ihlal eden bir savaşı planlama, hazırlık ya da kışkırtma; ortak plana işbirliği yapma ya da maddede belirtilen eylemlerin başarılması ya da bir komploya ortak olunması”* olarak tanımlanmaktadır. (madde 6/a) Savaş suçları, *“yasaların ya da savaş adetlerinin ihlalleri, örneğin köle işçilere ya da herhangi bir amaçla sivil halka ya da işgal altındaki bölge halkına, savaş tutsaklarına, denizdeki insanlara kötü davranma ya da onları, rehineleri öldürme, sürme; kamu ya da özel mülklerin yağmalanması, kent, kasaba ve köylerin ahlaksızca yıkımı ya da askeri gereklilikle açıklanmayacak biçimde tahrip edilmesi.”* olarak tanımlanmaktadır. (madde 6/b) Son olarak da insanlığa karşı işlenen suçlar, *“cinayet, kitle imha, köleleştirme, soykırım, sürgün ve sivil halka yapılan diğer insanlık suçları; siyasi, etnik ya da dini nedenlerle eziyet; savaş suçu ya da insanlığa karşı işlenen suçlarla ilgili eziyet ve eylemlerin sürdürülmesi”* olarak tanımlanmaktadır. (madde 6/c)

Yukarıda sayılan Nürnberg Askeri Ceza Mahkemesi kuruluş kanununda yer alan tanımlar, 1951 Cenevre Sözleşmesinde sayılmamıştır. Ancak uygulamada uluslararası anlaşmalara bağlı kalınarak verilen kararlar mevcut bulunmakta ve bu suçları işleyenlere mülteci statüsü verilmemektedir.

Savaş suçlularını cezalandırılmaları ile ilgili bir diğer mahkeme ise, BM Güvenlik Konseyi'nin 1993 tarihli kararı ile eski Yugoslavya'da 1 Ocak 1991 tarihinden itibaren işlenen insanlık suçlarını yargılamak üzere kurulan Eski Yugoslavya Savaş Suçluları Mahkemesi'dir. (Odman, 1998: 141)

Uluslararası barışa karşı işlenen suçlar, 1947 yılından bu yana Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından incelenmektedir. Komisyon, insanları, toplumları derinden etkileyen, zalimane eylemleri barışa karşı işlenen suçların temel unsuru kabul etmekte ve soykırım, devlet politikası haline gelmiş ırk ayrımcılığı gibi sistematik suçları bunlara örnek olarak göstermektedir. (Odman, 1995: 132)

4.4 Ağır Genel Suçlar

1951 Cenevre Sözleşmesi madde 1/F:

“Bu sözleşme hükümleri,

...b)mülteci sıfatıyla kabul edildiği ülkeye sığınmadan önce, sığındığı ülkenin dışında ağır bir siyasi olmayan suç işlediğine;

...dair hakkında ciddi kanaat mevcut olan kişi hakkında uygulanmayacaktır.”

Altınışık ve Yıldırım'a göre (2002: 29), mülteciler işledikleri adi suçlardan ötürü ceza almamak amacıyla ülkelerinden kaçan kişiler değildirler. Sığınma arayan bu kişiler ülkelerinde yaşadıkları ağır şartlar nedeniyle başka bir ülkenin

korumasından yararlanarak can güvenliğini ya da hürriyetini korumak isteyen kişilerdir. Bu nedenle ülkesinde adi bir suç işleyerek, bu suç nedeniyle cezalandırılmaktan kaçınan kişilere mülteci statüsü verilmemektedir.

Bu maddeye bakıldığında, siyasi suç işlemiş kişilerin mülteci olarak kabul edilmesinde bir sakınca görülmemektedir. Her ülkenin siyasi rejiminin, resmi devlet ideolojilerinin farklılıklar göstermesi, yönetimin demokratik olup olmaması, siyasi suçu tanımlamasında etkili olmaktadır. Bunun ülkelere göre farklılıklar göstermesi, bir ülkede suç kabul edilen hareketin diğer ülkede suç olarak görülmemesi, siyasi suçun mültecilik için engel kabul edilmemesine neden olmuştur. Ancak uluslararası hukukta adi suçun tanımının genel çerçevesinin belli olması bu ikiliği ortadan kaldırmaktadır. Devletlerin güvenlikleri açısından adi suçluları ülkelerine kabul etmeme, kamusal düzenin bozulmasını engelleme gibi tasarrufları bulunmaktadır.

Bir kişinin, siyasi suçlu olup olmadığına karar verebilmek için, eylemin ayrıntılı şekilde araştırılıp, incelenmesi gerekmektedir. Eylemin amacının siyasi olduğu, kişisel nedenlerle ya da kazanç sağlamak amacıyla yapılmadığı kanıtlanmalıdır. Bir eylemin siyasi suç olarak adlandırılması için, siyasi amaç ile suçun arasında doğrudan bir nedensellik bağının var olması gerekmektedir. Eylemin niteliğinin adi suç tanımına yakın olmaktan ziyade siyasi suç tanımına yakın olması gerekmektedir. Ancak “terörizm” kategorisine dâhil edilebilecek seviyede şiddetli ve vahşi eylemler, amacıyla oldukça orantısız olması sebebiyle siyasi suç kategorisine dâhil edilmemektedir. (Çiçekli, 2009: 68)

Sözleşmede “adi suç” olarak geçen kavram, “ağır adi suç” olarak anlaşılmakta ve sadece ağır adi suç işlediğine dair önemli kanıtlar bulunan kişiler hakkında bu madde uygulanmakta, mülteci statüsü alması engellenmektedir. (Odman, 1995: 134) Sözleşmeye bu maddenin konmasının amacı, mülteci sorununun

devletler arasında gerilime neden olmasının önlenmesi olarak açıklanmaktadır. (BMMYK, 1997: 53)

4.5 Birleşmiş Milletlerin Amaç ve İlkelerine Aykırı Eylemler

1951 Cenevre Sözleşmesi madde 1/F:

“Bu sözleşme hükümleri,

...c)BM'nin amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden suçlu olduğuna dair hakkında ciddi kanaat mevcut olan bir kişi hakkında uygulanmayacaktır.”

Birleşmiş Milletler Şartı'nın 1. maddesinde, BM'nin amaçları yer almaktadır. Buna göre bu amaçlar, uluslararası barış ve güvenliği korumak, barışın uğrayacağı tehditleri önlemek, barışın bozulmasına yol açacak uyuşmazlıkları dostane şekilde çözümlenmesine yardımcı olmak, uluslararası alanda halkların eşitliğini gözetmek ve halkların kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesine saygı göstermek, ekonomik, sosyal sorunlarda ırk, dil, din, cinsiyet ayrımı gözetmeden insan haklarına saygılı bir şekilde çözümler bulmak olarak sayılmıştır. (Birleşmiş Milletler Şartı, <http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/bmsarti-01.html>)

Birleşmiş Milletler Şartı'nın 2. maddesinde ise, BM'nin ilkeleri yer almaktadır. Bu ilkeler, tüm üyelerin egemen eşitliği, tüm ülkelerin amaçları yerine getirmek için üstlerine düşen yükümlülükleri yerine getirmesi, ülkelerin uluslararası alandaki anlaşmazlıklarını barışçıl yollarla çözmesi, devletlerin toprak bütünlüklerine ya da siyasi bağımsızlıklarına karşı kuvvet kullanmaktan kaçınmak olarak sayılmıştır.

Bu madde ile ilgili genel görüş, maddenin sözleşmeye bir yenilik getirmediği yönündedir. Eleştiriler maddenin çok genel bir kapsamının olduğu ve

bundan önce sayılan, savaş suçu, insanlık suçu ve barışa karşı suç konularıyla çakıştığı üzerinde yoğunlaşmaktadır. BM'nin amaçları ve ilkeleri dikkatli okunduğunda maddelerin öznesi bir kişi değil devletlerdir. Bu maddeye göre bir kişinin bu amaç ve ilkelere aykırı eylemlerde bulunması ancak bir devlet aracılığıyla olabilmektedir. Böyle bir durum bugüne kadar görülmemiş ve bu maddenin uygulandığına rastlanmamıştır. (Odman, 1995: 144)

5. Mülteci Statüsünün Sona Erme Sebepleri

Mülteci statüsü, baskı ve zulümden kaçmış insanların, yasal olarak uluslararası korumadan yararlanmaları, sığındıkları ülkede birtakım haklara sahip olmaları anlamına gelmektedir. Ancak bu durum mülteciler için çok uzun süre devam etmeyen, belirli koşullar altında sona eren bir yaşam biçimi olmaktadır. Bu kişiler çoğu zaman buldukları ülkeye uyum sağlayamamakta, refah içinde bir yaşam elde edememekte, iki arada bir dere, diken üstünde bir hayat sürmektedirler. Bu durumdan özetle üç farklı şekilde kurtulabilmektedirler. Birincisi, kendi istekleriyle ülkelerine geri dönmeleri; ikincisi, buldukları ülkeye yerleşmeleri, üçüncüsü ise üçüncü bir ülkeye giderek yerleşmeleridir. (Sancar ve Peker, 2002: 28) 1951 Cenevre Sözleşmesinin, 1. maddesinin c fıkrasında bu nedenler altı madde halinde yer almaktadır. Bu maddeler, sığındığı ülkede mülteci statüsünü almış kişiler için geçerli olmaktadır. Bu başlık, mülteciliğin sona erme nedenleri kısaca açıklanmaya çalışılacaktır.

5.1 Vatandaşı Olduğu Ülkenin Korumasından Kendi İsteği İle Yeniden Yararlanma

Bir mültecinin vatandaşı olduğu ülkenin korumasından kendi isteği ile yeniden yararlanması, onun mülteci statüsünü elinden alan bir durum olmaktadır. Kişi kendi isteği ile tekrar ülkesinin korumasından yararlanacağı için, sığındığı

ülkenin korumasına ya da uluslararası korumaya artık ihtiyaç duymamaktadır. Ancak burada önemli iki nokta bulunmaktadır. Birincisi, ülkesinin korumasından yararlanma kararını kendi isteğiyle verip vermediğinin araştırılıp, mülteci statüsünün sona erdirilmesinin bu doğrultuda değerlendirilmesi gerekmektedir. İkinci önemli nokta ise kişinin başvurusuna olumlu cevap verilene kadar, mülteci statüsü sona ermemekte, olumlu cevap gelmediği takdirde bu statü mültecinin elinden alınmamaktadır. (Altınışik ve Yıldırım, 2002: 25-26)

5.2 Vatandaşlığını Kaybettiği Ülkenin Vatandaşlığından Yeniden Yararlanma

Kişi, vatandaşlığını kaybettiği ülkenin vatandaşlığına kendi isteği tekrar başvurur ve vatandaşlık hakkını kazanırsa mülteci statüsünü ve buna bağlı olarak haklarını kaybetmiş olmaktadır. Burada da önemli olan husus kişinin rızasının olmasıdır. Vatandaşlığını kaybettiği ülke kendiliğinden vatandaşlık haklarını geri verdiğiğinde ise eğer kişi bunu kabul etmiyorsa mülteci statüsünü kaybetmemektedir. Ancak mülteci vatandaşlık haklarını reddetmeyerek tekrar kazandığında mülteci statüsü sona ermektedir. (Altınışik ve Yıldırım, 2002: 26)

5.3 Vatandaşlığı Kazanılan Yeni Ülkenin Korumasından Yararlanma

Mülteci, herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazandığında mülteci statüsünü kaybetmektedir. Çünkü esas olan ulusal koruma olmakta ve ulusal korumaya erişen mültecinin uluslararası korumaya ihtiyacı kalmamaktadır. (Altınışik ve Yıldırım, 2002: 26)

Mülteciler çoğu zaman buldukları ülkenin vatandaşlığını kazanmaktadırlar. Cenevre Sözleşmesi'ne göre taraf devletler, ülkelerindeki mültecilere vatandaşlık vermek için kolaylık sağlamak zorundadırlar. Bu duruma çok

sık rastlanmasına rağmen, mültecinin topluma uyum sağlamasının zaman alacağı düşüncesi nedeniyle vatandaşlık kazanma süreci uzun yıllar sürmektedir. Bunun dışında mülteciler üçüncü bir ülkenin vatandaşlığını da kazanabilmektedirler. Yine sık rastlanan bu durumda kişi vatandaşlığını kazandığı ülkenin korumasından da yararlanıyorsa mülteci statüsünü kaybetmektedir. (Odman, 1995: 149-150)

5.4 Terk edilen veya Zulüm Korkusuyla Haricinde Kalınan Ülkeye Yerleşmek Üzere Dönme

Mülteci, kendi isteği ile terk ettiği ülkesine seyahat, ziyaret amacı dışında, yerleşmek niyetiyle gittiğinde mülteci statüsünü kaybetmektedir. Bu hem mülteciler için hem de vatansız kişiler için geçerli olmaktadır. (Altınışik ve Yıldırım, 2002: 26) Çünkü bu durumda kişinin artık zulüm korkusu duymadığı, bu kaygının ortadan kalktığı düşünülmektedir. Yine bir diğer neden ise mülteci olma koşullarından, yabancı olma koşulunun ortadan kalkması nedeniyle mülteciliğin sona ermesi olarak gösterilmektedir. BMMYK tarafından vatana dönüş olarak adlandırılan bu durum, BMMYK ve diğer uluslararası sivil toplum kuruluşları tarafından mülteci sorunu için en ideal çözüm olarak görülmektedir. (Odman, 1995: 151-152) Burada da yine kendi arzusu ifadesine dikkat etmek gerekmektedir.

5.5 Mültecilikle İlgili Koşulların Ortadan Kalkması Nedeniyle Ülkesinin Korumasını Reddedememe

Bu madde, mültecinin ülkesindeki baskı ve zulüm ortamının ortadan kalkması ile geçerli olmaktadır. Mülteci, ülkesini terk etmesine neden olan durumlarda meydana gelen köklü değişiklikler sonucu, ülkesinin korumasını yeniden kazanması halinde bu korumayı reddetme hakkına sahip değildir. Böyle bir durumda kazandığı mülteci statüsü elinden alınmakta ve ülkesine dönmesi gerekmektedir. Ancak, ülkede yaşanan küçük çaplı değişimler, bu maddenin uygulanması için yeterli

görülmemektedir. Kişinin ülkesine dönmesi halinde can güvenliği ve hürriyeti tehlike altına girecekse, kişi bu madde kapsamı dışında tutulmaktadır. (Altınışik ve Yıldırım, 2002: 26-27) Ancak bu maddenin istisnası da bulunmaktadır. Eğer kişi, ülkesinde ağır zulüm ve işkence görmüş ise, beden ve ruh sağlığı bozulmuş ya da yaşadıklarından dolayı ülkesine dönmeyi reddediyor ise bu kişilerin, koşullar değişse de ülkelerine dönmelerinin beklenemeyeceği belirtilmektedir. (Odman, 1995: 153)

5.6 Mültecilikle İlgili Koşulların Ortadan Kalkması Nedeniyle Daimi İkamet Ülkesine Dönme Durumu

Altıncı ve son madde olan mültecilikle ilgili koşulların ortadan kalkması nedeniyle daimi ikamet ülkesine dönme durumu, beşinci maddenin bir benzeri olup, değişik olarak vatansız kişiler için geçerli olmaktadır. Beşinci maddedeki koşullara sahip olan vatansız kişiler, bu madde uyarınca mülteci statülerini kaybederek daimi ikamet ülkelerine dönmek durumundadırlar. Bu maddenin istisnası ise, statüleri anlaşmalardan doğan mülteciler için geçerlidir. Statüleri anlaşmalardan doğan mülteciler, kendi istekleri halinde mülteci statüsü aldıkları ülkede kalmaya devam etme hakkına sahiptirler. (Odman, 1995: 154)

Mülteci statüsü sona eren kişiler, BMMYK'dan yardım talep ederek ülkelerine geri dönebilmektedirler. Eğer bu kişiler geri dönmeyi reddediyorlarsa, buldukları ülkede “ikamet sahibi olan ya da olmayan yabancılar” statüsüne girmektedirler. (Altınışik ve Yıldırım, 2002: 27)

6. Mülteci Statüsünün İptali

Mülteci statüsünün iptali konusu, şu ana kadar saydığımız, mülteci statüsü almayı engelleyen nedenler ya da mülteciliği sona erdiren nedenlerden farklı bir durumdur. Bundan önceki başlıkta saydığımız durumların ilkinde yani mülteci

statüsü almayı engelleyen nedenler konusunda, kişinin içinde bulunduğu koşullar mülteci olması önünde engel teşkil etmekteydi. Bu engeller nedeniyle kişiye mülteci statüsü verilmemekteydi. İkinci durum yani mülteciliği sona erdiren nedenler konusu ise, mülteci olmak için tüm koşullara sahip kişinin bu statüyü alması, ancak daha sonra bu koşulların değişmesi nedeniyle statüsünün elinden alınması durumuydu.

Mülteciliğin iptali konusu ise bu iki durumdan farklı olarak idarenin bir işlemi sonucu meydana gelmektedir. Mülteci statüsünün iptali için, kişinin bu statüyü almadan önce mülteci olabilme koşullarını taşıyor olması ve bu durumun bilinmiyor olması ya da başvuru sahibi tarafından saklanması, sahte evraklarla başvuru yapmış olması gerekmektedir. Mülteci statüsü alabilmek için yeterli koşullara sahip olmayan ancak sahipmiş gibi görünerek bu statüyü alan kişinin durumu öğrenildiğinde, hükümet tarafından ya da BMMYK'nın çalışma alanındaki bir mülteci ise BMMYK tarafından mülteci statüsü iptal edilmektedir. (Altınışık ve Yıldırım, 2002: 27)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İZMİR İLİNDEKİ MÜLTECİLERİN HUKUKİ STATÜSÜ

İzmir, Türkiye'nin 3. büyük şehri olması dolayısıyla büyük öneme sahiptir. Ege Denizi'ne kıyısı olması ve Yunanistan'a komşu olması sebebiyle göç yolları üzerinde bulunmaktadır. Özellikle Avrupa'ya gitmek isteyen düzensiz göçmenlerin uğrak yeri olan İzmir, her yıl yüzlerce yasadışı göç olayıyla karşı karşıya kalmaktadır. Buna rağmen İzmir, mülteci ve sığınmacıların ikamet yerleri olan uydu kentlerin arasında yer almamakta ve şehirde BMMYK'nın bir ofisi bulunmamaktadır. İzmir'e gelerek iltica başvurusunda bulunan göçmenler, ikamet etmeleri için uydu kentlere gönderilmektedirler. Bu nedenle, İzmir genellikle yasadışı göçmenlerin geçici olarak buldukları bir şehir olmaktadır. Burada kısa bir süre ikamet eden göçmenler, çoğunlukla bir yolunu bularak İstanbul'a ya da Yunanistan'a kaçırmaktadırlar.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ilk olarak, göç alan bir ülke konumundaki Türkiye, konunun genel hatları ile ele alınacak, iltica ve göç konusundaki başlıca sorunlar olan, yasadışı göç, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti konuları incelenecektir. İkinci başlık altında İzmir ili özelinde, burada yaşayan göçmenlerin genel profili ve istatistikî bilgileri verilecektir. Üçüncü başlık altında, İzmir'de faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları hakkında bilgiler verilerek, sığınmacı ve mültecilerle ilgili yaptıkları çalışmalara değinilecek, dördüncü başlıkta İzmir'de mülteci ve sığınmacılarla ilgili faaliyet gösteren tek belediye olma özelliğine sahip olan Konak Belediyesi'nin çalışmaları aktarılmaya çalışılacaktır. Son olarak çalışmanın beşinci bölümünde, İzmir ilinde bulunan göçmenlerle yapılan anket çalışmasının sonuçları ve değerlendirilmesine yer verilecektir.

1. Göç Alan Bir Ülke Olarak Türkiye'ye Genel Bakış

Türkiye, kurulduğu ilk yıllardan itibaren göç alan bir ülke konumunda bulunmuştur. Ancak bu göçler, geniş topraklara yayılmış Osmanlı İmparatorluğu'nun bir etkisi olarak, dağılma sürecinden sonra, ülke dışında kalan Türk göçmenlerin gelişleriyle gerçekleşmiştir. Bu nedenle uzun yıllar boyunca, ülkede göç sonucu meydana gelen yabancı nüfusundan bahsetmek mümkün olmamıştır. 1960'lı yıllara gelindiğinde Türkiye, yurtdışında çalışmak üzere göç eden işçiler nedeniyle bir süre göç veren bir ülke olmuştur. Ancak 1970'li yılların gelmesi ile birlikte, Türkiye'nin komşu ülkelerinde yaşanan siyasal olaylar nedeniyle, ülke tekrar göç alan bir konuma gelmiş; üstelik bu kez göçün niteliği değişmiş, Türkiye mülteci, sığınmacı gibi kavramlarla tanışmıştır. (İçduygu ve Toktaş, 2005: 9) Cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana ülkeye yönelen göç hareketleri, son yıllarda ciddi bir değişime uğramıştır. İlk yıllarda gelenlerin aksine, son dönemlerde Türkiye'ye kitlesel olarak göç edenler, farklı etnik ve dini kökenlere sahip kişiler olmuştur. Bu durum Türkiye'nin dış politikadaki göç rejimindeki yerini daha önemli hale getirmiştir. (TÜSİAD, 2006: 70-71)

Türkiye, bulunduğu coğrafi konum nedeniyle oldukça fazla göç almaktadır. Asya ve Avrupa olmak üzere iki kıta üzerinde toprağa sahip olması ve bu iki kıtanın bağlantı noktasında yer alması, Orta Doğu ülkelerinin “Batı”ya erişim yolları üzerinde bulunması, üç tarafının denizlerle çevrili olması, Türkiye'nin jeopolitik olarak çok önemli bir konuma sahip olmasına neden olmaktadır. Doğu ve Batı adı altında iki farklı dünyayı, iki farklı medeniyeti birbirine bağlaması sebebiyle, bir geçiş yeri olarak çok sayıda göçmene ev sahipliği yapmaktadır. Diğer yandan, Türkiye'nin çoğunluğu Müslümanlardan oluşan bir ülke olması da komşu ülkelerde yaşayan göçmenler için önemli bir çekici unsur olmaktadır. Uzun yıllardır iç karışıklıklar, savaşlar ve işgallerle mücadele eden, aynı zamanda da demokrasi mücadelesi veren Orta Doğu ülkelerinin Müslüman halkları, kendilerine çok yakın olan bir başka Müslüman ülkeyi sığınacak güvenilir bir ülke olarak görmektedirler.

Türkiye, 9474 km kara ve deniz sınırına sahiptir. Aynı zamanda toplam 113 hudut kapısı bulunmaktadır. (Terzioğlu, 2006: 169) Bu nedenle her yıl binlerce kişinin, iltica amacıyla sınırları geçmesine imkân sağlamaktadır. Bu geçişlerin büyük çoğunluğu yasadışı yollardan olmaktadır. Özellikle Irak ve İran sınırlarından, pasaport ve vizeye sahip olmamaları nedeniyle kaçak olarak, yüzlerce kilometre yürüyerek sınırı geçen insanların sayısı azımsanamayacak kadar fazladır. Bu kişiler kimi zaman yakalanmadan sınırı geçerek amaçlarına ulaşmakta, kimi zaman ise yakalanarak sınır dışı edilmektedir.

2008 yılı verilerine göre, yıl içinde Türkiye'ye gelerek oturma izni almış yabancıların sayısı 168.153'tür. Bu kişilerin 17.459'u çalışma amaçlı, 27.731'i eğitim amaçlı, 122.963'ü ise diğer çeşitli nedenlerle Türkiye'ye yerleşmiş bulunmaktadır. (Kara ve Korkut, 2010: 157) Yasal yollardan gelip, ikamet izni alan bu kişilerin dışında, yasadışı yollardan gelerek uzun süreler Türkiye'de ikamet eden yabancıların sayısı bilinmemektedir.

Türkiye'ye yönelen göç hareketlerini düzenli ve düzensiz olarak ikiye ayırmak mümkündür. Düzenli göçü, ülkeye çalışmak için ya da eğitim amaçlı olarak gelen, oturma ve çalışma izni olan kişiler oluşturmaktadır. Düzensiz göç ise üç kategoriye ayrılmaktadır, kaçak işçi göçü, transit göç, mülteci ve sığınmacı göçü. (TÜSİAD, 2006: 71) Kaçak işçi göçü ve transit göç, ülkeye giriş şekilleri dikkate alındığında, yasadışı olması itibariyle benzerlik göstermektedir. Buna mülteci ve sığınmacı göçünü eklemek yanlış olmayacaktır. Mültecilik ve sığınmacılık yasadışı durumlar olmamasına rağmen, bu kişilerin ülkeye girişleri genellikle yasadışı yollardan gerçekleşmektedir. (İçduygu ve Toktaş, 2005: 47)

BMMYK'nın son verilerine göre (Mayıs 2009), Türkiye'de BMMYK'ya başvurmuş kişi sayısı toplam 17.854'tür. (BMMYK Türkiye Ofisi Resmi İnternet

Sitesi, <http://www.unhcr.org.tr/MEP/index.aspx?pagelid=242>) Bunların 10 bine yakınını statüsü verilmiş mülteciler oluştururken, geri kalan kısmını sığınmacı statüsü almış ya da yerleştirilme aşamasında statü bekleyen kişiler oluşturmaktadır. (Korkut, 2010: 17) 8.003 kişi ile Iraklı göçmenler, en kalabalık grubu oluşturmakta, onları sırasıyla; 4.104 kişi ile İranlı göçmenler, 3.226 kişi ile Afgan göçmenler, 1.258 kişi ile Somalili göçmenler takip etmektedir. (BMMYK Türkiye Ofisi Resmi İnternet Sitesi, <http://www.unhcr.org.tr/MEP/index.aspx?pagelid=242>) BMMYK'nın 2011 yılı ocak ayı verilerine göre, Türkiye'de ikamet etmekte olan mültecilerin sayısı 10.350; sığınmacı sayısı 5. 987; vatansız kişi sayısı 2.739 olarak belirlenmiştir. (<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/page?page=49e48e0fa7f>) Bu sayı, herhangi bir şekilde ülkeye giriş yapmış ve sığınma talebi ile BMMYK'ya başvurmuş kişilerin sayısını belirtmektedir. Sadece BMMYK'nın çalışma alanına giren bu kişiler, ülkeye yasadışı yollardan girip, herhangi bir kuruma kayıt yaptırmadan, kaçak olarak ülkede yaşayanların sayısının yanında oldukça düşük kalmaktadır. Yasadışı yollardan ülkeye giriş yapıp, kayıt dışı olarak ülkenin çeşitli yerlerinde yaşamaya devam etmekte olan binlerce göçmenin varlığı bilinmekte, ancak istatistikî verilerin yokluğu nedeniyle sayıları tam olarak bilinmemektedir.

1.1 Yasadışı Göç

Uluslararası Göç Örgütü tarafından hazırlanan Göç Terimleri Sözlüğü'nde, “düzensiz göç” olarak da geçen “yasadışı göç” şöyle tanımlanmıştır:

“Gönderen, transit ve alıcı ülkelerin düzenleme normlarının dışında gerçekleşen hareketlerdir. Düzensiz göç konusunda açık veya genel kabul gören bir tanım yoktur. Hedef ülkeleri açısından, bir ülkeye yasadışı giriş yapmak veya bir ülkede yasadışı şekilde kalmak veya çalışmak anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle göçmen, belirli bir ülkeye girmek, orada ikamet etmek veya çalışmak için göç düzenlemeleri uyarınca gerekli olan izin veya belgelere sahip değildir. Gönderen ülke açısından ise bir kişinin geçerli bir pasaportu veya seyahat belgesi olmadan, uluslararası bir sınırı geçmesi veya ülkeden ayrılmak için idari koşulları yerine getirmemesi gibi durumlarda düzensizlik söz konusudur.”(IOM, 2009: 15)

Yasadışı göç için bir diğer tanım da uluslararası hukukta kabul gören bu tanımdır: “Doğrudan veya dolaylı olarak, parasal ya da maddi başka çıkar elde etmek için, bir kişinin uyruğunu taşımadığı veya daimi ikametgâh sahibi olmadığı bir taraf devlete yasadışı girişinin temini.” (Emniyet Genel Müdürlüğü, 2001: 14)

Yasadışı göçmen konumuna düşme çeşitli şekillerde meydana gelmektedir. Bunlardan ilki, bir ülke sınırlarına yasadışı yollardan girmek ya da bir ülke sınırlarından yasadışı yollardan çıkmaktır. İkincisi, sahte belgelerle ülke sınırlarından giriş ya da çıkış yapmak; üçüncüsü ise, yasal belgelerle giriş yapıldığı halde vize süresi ya da oturma izni süresi dolduğu halde ülkeden çıkış yapmayarak izinsiz şekilde ikamete devam etmektir. (Demir ve Erdal, 2010: 35)

Yasadışı göçün birçok nedeni bulunmaktadır. Bunların başlıcaları, iç savaşlar, bölgesel savaşlar, açlık, kıtlık, salgınlar, ülkelerarasında meydana gelen çıkar çatışmaları, ülke içi farklı grupların çatışmaları, ekonomik sorunlar olarak sıralanabilmektedir. (EGM, 2001: 14) Türkiye özelinde bakıldığında ise kaçak göçün en önemli nedeni, ülkede uzun zamandır var olan “kayıt dışı ekonomi” olarak karşımıza çıkmaktadır. (İçduygu, 2004: 10) Türkiye’ye yönelen yasadışı göçün nedenlerini dört başlık altında toplamak mümkündür. İlk olarak, özellikle ülkenin doğusunda bulunan ülkelerde yaşanan siyasal istikrarsızlık ve buna bağlı olarak iç karışıklıklar, isyanlar gösterilebilmektedir. Bu ülkelerde yaşayan insanlar, daha güvenli bir ülkeye gitme, daha huzurlu bir ortamda yaşama ihtiyacı duymaktadırlar. İkinci neden, Türkiye’nin doğu-batı, kuzey-güney göç yolları üzerinde bulunmasıdır. Göçmenler bu nedenle Türkiye’yi transit geçiş ülkesi olarak kullanmaktadırlar. Üçüncü neden, Avrupa’ya ulaşmaya çalışan göçmenlerin, Avrupa ülkelerinin sınırlarının üst düzeyde güvenlik önlemleriyle korunuyor olmasından dolayı Türkiye’ye yönelmeleri olarak sayılabilmektedir. Dördüncü ve son neden ise, Türkiye’nin çalışma koşullarının komşu ülkelere nazaran daha iyi olmasıdır. (İçduygu, 2004: 27)

Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM), Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığı'nın 2001 yılında yayınladığı kitapta, yasadışı göçün, bir mülteci hareketi olarak kabul edilmesinin mümkün olmadığı söylenmektedir. Çünkü yasadışı göçle ülkeye giren göçmenlerin geliş nedenlerinin çok çeşitli olması mümkündür. Bu göçmenlerin hepsinin mülteci olma koşulunu sağlaması mümkün değildir. EGM' ye göre, ülkeye girerek iltica arayan herkese mülteci statüsü verilmesi, gerçekten sığınmaya ihtiyaç duyan kişilerin haklarının gasp edilmesine neden olmaktadır. Bu yüzden mülteci hareketleri ile yasadışı göçü birbirine karıştırmamak gerekmektedir. Ancak kişilerin, gerçekten sığınmaya ihtiyaç duyarak ülkesini terk edip, sığınma aradığı ülkeye yasadışı göçle girmiş olması mümkün olmaktadır. Bu kişilerin en kısa zamanda iltica makamına başvurarak kayıtlarını yaptırmaları, onların haklarını kazanmalarını sağlamaktadır. (EGM, 2001: 13-14)

Uluslararası raporlara göre, yasadışı göçe kaynaklık eden ülkelerin başında, İran, Irak, Meksika, Çin, Hindistan, Pakistan, Bangladeş ve Afrika ülkeleri bulunmaktadır. Dünya üzerinde yasadışı göç rotası olarak kullanılan birçok güzergâh bulunmaktadır. Bunlar genellikle yukarıda sayılan üçüncü dünya ülkelerinden başlayarak, Avrupa ya da Amerika'da son bulmaktadır. Türkiye de bu güzergâhların birkaç tanesinin üzerinde yer almaktadır. Bunlardan biri, Afganistan, Pakistan, Hindistan, Bangladeş ve Sri Lanka'dan, Irak veya İran'a, buradan Türkiye'ye yasadışı yollarla girdikten sonra, Yunanistan üzerinden Avrupa ülkelerine giden rotadır. Bir diğeri ise, Kuzey Afrika ülkelerinden deniz yoluyla Lübnan ve Suriye üzerinden Türkiye'ye gelen rotadır. (Terzioğlu, 2006: 170) Özellikle ikinci rota kimi zaman Avrupa ülkelerine geçiş amacıyla kullanılsa da çoğunlukla Türkiye'de son bulmaktadır. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre, Türkiye, hem kaynak ülkeler, hem transit ülkeler hem de hedef ülkeler sınıflandırılmalarına dâhil olmaktadır. (EGM, 2001: 19)

Emniyet Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre Türkiye'de, 2008 yılında 65.737; 2009 yılında 34.345; 2010 yılında ise 32.667 yasadışı göçmen yakalanmıştır. 1995-2010 yılları arasında yakalanan yasadışı göçmen sayısı toplam 829.161 kişidir. (<http://www.egm.gov.tr/hizmet.yabancilar.goc.asp>)

Yasadışı göç, Türkiye için önemli sonuçlar doğuran bir olgu olarak kabul edilmektedir. Yasadışı göçün ülke üzerinde önemli boyutlarda sosyo-ekonomik sonuçlar doğurduğu da bilinmektedir. Özellikle kaçak iş gücü, ülke ekonomisine ağır darbeler vurmaktadır. Yasadışı göçün organize suçlar boyutu da bir diğer önemli konudur. İnsanları, yüklü miktarda para karşılığında kara ya da deniz yoluyla yasadışı olarak bir ülkeden bir diğer ülkeye taşıyan suç şebekeleri, hem ülkeler bakımından hem de göçmen kaçakçılığına konu olan insanlar bakımından ağır sonuçlara neden olmaktadır. (EGM, 2001: 23)

Birçok açıdan olumsuz sonuçlar doğuran yasadışı göç, hem ulusal alanda hem de uluslararası alanda yapılan çalışmalar ile önlenmeye çalışılmaktadır. Türkiye'nin sınır kapılarında yasadışı giriş çıkışı önlemek amacıyla, personel sayısı arttırılmış, sınır illerinde yaşayan halk konu hakkında bilgilendirilmiş, sınır güvenliği önlemlerinin arttırılması amacıyla teknolojinin en üst seviyede kullanılması sağlanmış, personelin bu konuda eğitilmesi sağlanmış, uluslararası sivil havacılık örgütü standartlarında yeni pasaportlar hazırlanmış, vize tedbirleri arttırılmış, ülke içinde doğu-batı geçiş rotalarında kontrol noktaları oluşturulmuştur. Bunların yanı sıra, yasal tedbirler de alınmıştır. Yasal tedbirler, Pasaport Kanunu, Türk Ceza Kanunu, İş Kanunu, Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu, Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun, Sosyal Sigortalar Kanunu'nda konuyla ilgili düzenlemeleri kapsamaktadır. (EGM, 2001: 46-53)

1.2 Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti

Göçmen (ya da insan) kaçakçılığı ve insan ticareti çoğu zaman birbirine karıştırılan iki olgudur. İltica ve göç konusunda önemli birer sorun olan bu iki kavram, aslında çok farklı şeyleri ifade etmektedir. Bu başlık altında, Türkiye’de de sıklıkla karşılaşılan bu iki konuya kısaca değinilecektir.

Göç Terimleri Sözlüğü’nün tanımına göre “göçmen kaçakçılığı”, *“doğrudan veya dolaylı olarak maddi çıkar elde etmek amacıyla, bir kişinin vatandaşı olmadığı ya da daimi olarak ikamet etmediği bir devlete yasadışı girişinin sağlanması.”* olarak tanımlanmaktadır. (IOM, 2009: 22) Buna karşılık insan ticareti, göçmen kaçakçılığının aksine, cebir ya da şiddet yoluyla, zorla gerçekleştirilen ve içinde önemli derecelerde insan hakları ihlali barındıran bir durumdur. Göç Terimleri Sözlüğünde “insan ticareti” şöyle tanımlanmaktadır:

“Kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidiyle ya da diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, gücünü kötüye kullanma ya da kişinin hassasiyetinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkasına kazanç ya da çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması ya da teslim alınmasıdır.” (IOM, 2009: 29)

İnsan ticareti suçu, çoğunlukla organize olarak işlenmektedir. Abadinsky’e göre organize suç, *“legal ve illegal yöntemlerle para ve gücü ele geçirmek amacıyla en az üç seviyeli hiyerarşik bir yapı sergileyen ve belirli bir hiyerarşik disiplinde hareket eden, ancak ideolojik amaçları olmayan kişilerin yaptığı eylemlerdir.”* (Serbes, 2009: 2747) İnsan ticareti suçunu işleyen gruplarda da çoğunlukla bu tanıma uyan özellikler gözlemlenmektedir. Bu tip örgütlenmeler profesyonel gruplar olmakta ve bu grupların eline düşen insanlar, çoğunlukla çaresizce boyun eğmek zorunda kalmaktadır.

İnsan ticaretinde, suçun mağduru durumunda olan insanlar, cehalet, fakirlik, çaresizlik, baskı altında olmak, şiddete maruz kalmış olmak, tehdit altında olmak gibi durumlar nedeniyle alınıp satılmak ve zorla çalıştırılmak suretiyle meta muamelesi görmektedirler. (IOM – İçişleri Bakanlığı – Adalet Bakanlığı, 2009: 22)

Göçmen kaçakçılığında Türkiye, transit ülke durumundayken, insan ticaretinde hedef ülke konumunda bulunmaktadır. Özellikle Doğu Bloğunun dağılmasından sonra, bu ülkelerden Türkiye'ye doğru bir yönelme başlamıştır. (Demir ve Erdal, 2010: 40) İnsan ticaretini, bir “modern zaman köleliği” olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. Çünkü burada, bir kişinin bir başka kişi tarafından zorla çalıştırılması ve onun üzerinde para kazanması söz konusudur. Türkiye’de insan ticareti, en belirgin olarak Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra ülkelerinde ekonomi zorluklar yaşayan kişilerin, çalışmak amacıyla Türkiye’ye gelmeleriyle başlamıştır. Ülkelerinden ekonomik göçmen olarak gelen bu insanlar, insan tacirlerinin eline düşerek, pasaportlarına el konması yoluyla zorla çalıştırılmaya başlanmıştır. Özellikle bir dönem, Moldova, Ukrayna ve Rusya’dan gelen kadınların zorla fuhuşa sürüklenmesi medyada geniş yer bulmuştur. “İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı”nın sığınma evlerine şimdiye kadar 14 farklı ülke vatandaşı, insan ticareti mağduru olması nedeniyle başvurmuştur. (Güral, 2006: 196) Bu sayı bize Türkiye’deki insan ticaretinin ne denli vahim boyutlara ulaştığını göstermektedir.

İnsan ticaretinde dezavantajlı gruplar olarak sayılan kadınlar ve çocuklar, bu suçtan en fazla etkilenen kişiler olmaktadır. Özellikle üçüncü dünya ülkelerinde kadınların ayrımcılığa uğramaları, ikinci sınıf insan muamelesi görmeleri dezavantajlı olmalarının başlıca nedeni olarak sayılmaktadır. Eğitim ve istihdamda eşitsizlik, üretim faaliyetlerinden dışlanma, fiziksel şiddet gibi etkenler kadınların erkeklere oranla sosyal hayatta güçsüzleşmesine, dolayısıyla da tehlikelere daha açık hale gelmesine neden olmaktadır. (Bozatay, 2009: 2765)

İnsan ticaretini, göçmen kaçakçılığında ayıran 3 temel fark bulunmaktadır. Bunlardan ilki, insan ticaretinde “istismar” en önemli unsurken, göçmen kaçakçılığında insanların para karşılığı bir yerden bir yere nakli söz konusu olmaktadır. İkinci fark ise, insan ticaretinde herhangi bir şekilde sınır aşılması gerekli değilken, göçmen kaçakçılığında bir ülkenin sınırının yasadışı yollardan geçilmesi söz konusudur, yani göçmen kaçakçılığı, insan ticaretine göre uluslararası bir özellik taşımaktadır. Son fark ise, yukarıda da bahsedilmiş olan rızanın varlığıdır. Göçmen kaçakçılığı kişinin rızası ile gerçekleşirken, insan ticareti zorla yapılmaktadır. (İçduygu, 2004: 24) Bu üç farka rağmen, iki durumda da olayın öznesini oluşturan kişilerin durumlarından yararlanma ve bu zor durumlarını istismar etme söz konusu olmaktadır. İki durumda da olayın öznesi olan kişiler mağdur olmaktadır.

İnsan ticareti ve göçmen kaçakçılığı her ne kadar birbirinden farklı olgular olsa da, bazı ortak noktaları da bulunmaktadır. İnsan tacirleri, mağdurları genellikle göçmenler arasından seçmektedirler. Yasadışı yollardan ülkesini terk ederek başka bir ülkeye girmek isteyen kişiler, genellikle göçmen kaçakçılara başvururlar. Bu durum da bu kişilerin, insan ticaretine konu olmalarını kolaylaştırmaktadır. (IOM – İçişleri Bakanlığı – Adalet Bakanlığı, 2009: 34) Göçmen kaçakçılığı yapan kişilerin, nakillerine yardım ettikleri kişileri bir ticari meta olarak kullanmaları, işin göçmen kaçakçılığında insan ticaretine dönen yüzü olmaktadır. İşte bu nedenle iki olgu birbirinin içine geçmiş ve bu yüzden birbirleriyle sıkça karıştırılır olmuştur.

Bir diğer ortak yön ise, iki durumda da faillerin maddi çıkar elde etme amacıyla olmalarıdır. Göçmen kaçakçılığında bir yerden bir yere nakil amacıyla mağdurlardan yüklü miktarlarda paralar talep edilmekte, insan ticaretinde ise insanların alım, satım ya da çalıştırılması ile mağdurların üzerinden para kazanılmaktadır. İki durum da organize suç kapsamına girmektedir ve her iki durumda da insan hakları ihlalleri söz konusudur. İnsan onur ve haysiyetine aykırı

muameleler yapılmakta, insanların temel hak ve özgürlükleri yok sayılmaktadır. (IOM – İçişleri Bakanlığı – Adalet Bakanlığı, 2009: 39)

İnsan ticareti, 1982 Anayasasının bazı maddelerine aykırı unsurlar içermesi dolayısıyla bir anayasa ihlali olarak da görülebilir. Anayasanın 17. maddesi, kişilerin yaşama, maddi, manevi varlığını koruma hakkını; 18. maddesi, zorla çalıştırma yasağını; 19. maddesi, kişi özgürlüğü ve güvenliğini düzenlemektedir. Tüm bu maddelerle bağdaşmayan insan ticareti olgusu, anayasanın bu maddelerini ihlal eden bir davranış olmaktadır. (IOM – İçişleri Bakanlığı – Adalet Bakanlığı, 2009: 52-53)

Türkiye’de son yıllarda göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti ile mücadele amaçlı birçok yasal reform yapılmıştır. Bunlardan biri 2003 yılında imzalanan “Birleşmiş Milletler Palermo Sınır Aşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesi ve Ekli Protokolleri”dir. Bir diğeri, 2004 tarihli “Karayolu Taşıma Kanunu ve Uygulama Yönetmeliği”dir. Ayrıca Türk Ceza Kanunu’nda da 2005 yılında değişiklikler yapılmış, göçmen kaçakçılığı konusu TCK madde 79’da; insan ticareti ise TCK madde 80’de düzenlenmiştir. Göçmen kaçakçılığı konusunu düzenleyen madde 79’a göre, göçmen kaçakçılığı yapan kişiye, 3 yıldan 8 yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası verilmektedir. Eğer suç bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmiş ise ceza yarı oranında artırılmaktadır. İnsan ticareti konusunu düzenleyen madde 80’e göre, insan ticareti yapan kişiye, 8 yıldan 12 yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası verilmektedir.

2. İzmir’de Faaliyet Gösteren Bir Sivil Toplum Kuruluşu: Mültecilerle Dayanışma Derneği (Mülteci-Der)

Mültecilerle Dayanışma Derneği (Mülteci-Der), İzmir’de mülteciler için çalışan bir sivil toplum kuruluşudur. Dernek, 31 Ocak 2008 tarihinde İzmir’de kurulmuştur. Derneğin resmi internet sitesinde kuruluş amacı şöyle açıklanmaktadır:

“Yurdumuza sığınmış mülteci, göçmen veya sığınmacı durumundaki sahipsiz insanların haklarını korumak ve savunmak.” (Mültecilerle Dayanışma Derneği Resmi İnternet Sitesi, <http://www.multeci.org.tr/index.php/hakkmzda>)

16 Haziran 2007 tarihinde Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi ve Mazlum-Der’in düzenlediği “Mülteci Sorunu ve İzmir Örneği” konulu toplantısı sonucu, İzmir’de bulunan sivil toplum kuruluşları, mülteci ve sığınmacılar için bir takım yardım faaliyetlerinde bulunmaya başlamışlardır. Yapılan yardımlar konusunda değerlendirmeler yapmak amacıyla bir araya gelen bu kuruluşlar, İzmir’de bulunan mülteciler için faaliyet gösterecek olan Mülteci-Der’in kurulmasına karar vermiştir. (Mültecilerle Dayanışma Derneği Resmi İnternet Sitesi, <http://www.multeci.org.tr/index.php/hakkmzda>)

Dernek vizyonu, “mülteciler, sığınmacılar ve göçmenler için evrensel insan hakları hukukunun idealleri doğrultusunda insan onuruna yakışır bir dünya oluşturmaktır.” Derneğin misyonu, mülteci haklarını savunmak, hukuki danışmanlık hizmeti vermek, mültecilerin temel insani ihtiyaçlarını karşılamak, psikolojik destek ve yardım hizmetinde bulunmak, mültecilerin karşılaştıkları sorunları yetkili mercilere ulaştırmak, toplumu bu konuda bilgilendirerek farkındalık oluşturmaya çalışmak olarak sıralanmıştır. (<http://www.multeci.org.tr/index.php/hakkmzda/vizyon-misyon-ve-tuezueuemuez>)

Dernek tüzüğüne göre dernek, sağlık, sosyal yardım, eğitim, hukuk ve sosyal hizmet alanında faaliyet göstermektedir. Dernek tüzüğünün sürdürülecek çalışma konuları ve biçimleri başlıklı bölümünde, mülteci, sığınmacı, göçmen, geçici sığınma hakkı arayan kişilere yapılması hedeflenen yardımlara yer verilmiştir. Öncelikli olarak mültecilik ve göçmenliğe neden olan durumların neler olduğunun araştırılması ve bu konularda yapılan araştırmaların desteklenmesi, yayılması, duyurulması gelmektedir. Temel insani ihtiyaçlar olan, barınma, beslenme, sağlık

gibi konularda mültecilere yardımda bulunmak, bunların yanı sıra eğitim, çalışma gibi konularda destek olmak amacıyla; aş evi, eğitim, sosyal hizmet, sağlık desteği ve rehabilitasyon merkezlerinin kurulması amaçlanmaktadır. Bu kişilerin, tıbbi, kültürel, sosyal, ekonomik, çevresel, psikolojik sorunlarını saptamak ve çözümler oluşturmak amacıyla bilimsel araştırmalar yapmak ve çözümleri için projeler geliştirmek planlanmaktadır. (Mültecilerle Dayanışma Derneği Resmi İnternet Sitesi, <http://www.multeci.org.tr/images/stories/pdf/multeci-der%20tuzuk.pdf>)

Dernek, merkezi İzmir’de olması nedeniyle önem taşımaktadır. Sadece İzmir’de bulunan mülteci, sığınmacı ve göçmenlerin sorunlarıyla ilgilenmek amacıyla kurulmuş tek dernektir. Buna rağmen derneğin tek faaliyet alanı İzmir ile sınırlı kalmamaktadır. Uydu kentlerle de bağlantılı çalışan dernek, mülteci ya da sığınmacı statüsü alarak uydu kentlere gönderilen kişilerle de iletişimlerini devam ettirerek yardımlarını sürdürmektedir. Dernek, İzmir’de bulunan göçmen, sığınmacı ve mültecilere özellikle hukuki yardımda bulunmaktadır. İltica başvurusunda bulunmak isteyenlerin, iltica prosedürüne ulaşımını sağlayarak, bu prosedür hakkında bilgi vermektedir. İltica başvurusu sürecinde neler yapmaları gerektiğini anlatan dernek, bu süreçte sorunlarla karşılaştığında da kişilere yardımcı olmaktadır. Dernek, bunların yanı sıra toplumda farkındalık oluşturmak amacıyla çalışmalar yapmakta, diğer taraftan da lobicilik faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu konuda çalışan diğer sivil toplum kuruluşları ile beraber, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı”nın hazırlanmasında görüş bildirmiştir. (4 Mart 2011 tarihinde Mülteci-Der İdari Koordinatörü Pırıl Erçoban ile yapılan görüşme)

İzmir’de bulunan sığınmacı, göçmen ya da mülteciler, birkaç değişik yoldan dernekle bağlantı sağlamaktadırlar. Bunların başında kendi aralarındaki iletişim ve yönlendirmeler gelmektedir. Bunun dışında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesi ya da diğer sivil toplum kuruluşlarının yönlendirmeleri ile de derneğe başvuranlar bulunmaktadır. Derneğe gelerek yardım isteyen kişilerin profiline bakıldığında, Afganistan ve İran’dan gelen

kişilerin çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Avrupa'dan gelerek başvuruda bulunanların sayısı çok az olmakla beraber, bu kişileri Çeçenler ve Bosnalılar oluşturmaktadır. (4 Mart 2011 tarihinde Mülteci-Der İdari Koordinatörü Pırıl Erçoban ile yapılan görüşme)

Dernek çalışanları, iltica konusunda Türkiye'nin başta yasal mevzuat olmak üzere birçok eksiğinin olduğunu belirtmektedir. Hala bu konuda yürürlükte bir yasanın olmaması, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki coğrafi çekincelerin kaldırılmaması bunların başında sayılmaktadır. Ülkede bulunan mülteci ve sığınmacıların, hakları olan eğitim ve sağlık hizmetlerini kullanamamaları, iltica prosedürüne erişimde zorluk yaşamaları da bu sorunlar arasında bulunmaktadır. 2010 yılında yayınlanan genelge ile kaldırılan ikamet harcı, hala bazı şehirlerde yerel polis tarafından talep edilmekte, bu da yasal olmayan bir uygulamanın yapıldığı anlamına gelmektedir. Bir diğer sorun da çocukların koruma altına alınmasında yaşanan zorluklardır. Refakatsiz çocukların devlet koruması altına alınmasında sıkıntılar yaşanmakta, iltica başvurusunda bulunmamış çocuklar koruma altına alınmamaktadır. Diğer yandan, göçmenlerin sınır dışı edilene kadar tutuldukları misafirhanelerin şartları da önemli sorunlar arasında bulunmaktadır. (4 Mart 2011 tarihinde Mülteci-Der İdari Koordinatörü Pırıl Erçoban ile yapılan görüşme)

3. Konak Belediyesinin Mülteci ve Sığınmacılarla İlgili Faaliyetleri

Konak Belediyesi, Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü aracılığıyla İzmir'de bulunan göçmen, sığınmacı ve mültecilere yardım faaliyetlerinde bulunmaktadır. İzmir'de bu konuda faaliyet gösteren tek belediye olması nedeniyle önem kazanmaktadır.

Basmane Semtı sakinlerine sosyal destek hizmeti vermek amacıyla kurulan Basmane Semt Merkezi, 2007 yılından bu yana mülteci, sığınmacı ve göçmenlere yardım faaliyetlerinde bulunmaktadır. İzmir'deki mültecilerin çoğunlukla Basmane semtinde bulunmaları nedeniyle, Konak Belediyesi bu duruma ilgisiz kalamamış ve Basmane Semt Merkezi aracılığıyla bu kişilere hizmet sunmaya başlamıştır. (25 Şubat 2011 tarihinde Basmane Semt Merkezi çalışanları ile yapılan görüşme) Araştırmamızın anket çalışmasını yapabilmemiz için bize bu konuda yol gösterenler de Basmane Semt Merkezi çalışanları olmuştur. Semt Merkezi çalışanları bu işi bir görev olarak görmeyip, gönüllü olarak sığınmacılar için mücadele etmekte, ellerinden geldiğince ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadırlar.

Çoğunlukla Basmane semtinde, bakımsız otel odalarında onlarca kişi bir arada yaşayan, temiz içme suyuna ve yiyeceğe ulaşamayan mülteciler sürekli sağlık sorunlarıyla karşılaşmaktadır. Diğer taraftan belirsiz bekleyiş, yoksulluk, özlem ve korku gibi faktörlerin bir araya gelmesi ile psikolojik sorunlar yaşamaktadırlar. Bu nedenle özellikle sağlık sorunlarının çözümü için desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Konak Belediyesi, belediye bünyesinde çalışan doktorlar aracılığıyla, düzenli aralıklarla sağlık taraması yapmaktadır. Hastalıklara teşhis konup, hastaların tedavi edilmesi sağlanmaktadır. 1-10 yaş arası çocukların tedavisi Sağlık İşleri Müdürlüğü'nde yapılmakta, koşullar yeterli olmadığında Behçet Uz Çocuk Hastanesine sevk edilerek tedavileri orada yapılmaktadır. Belediye bugüne kadar 110'ün üzerinde çocuğun tedavisini sağlamıştır. Yetişkinlerin tedavileri ise Eşrefpaşa Hastanesi'nde yapılmaktadır. Bugüne kadar yaklaşık 350 kişinin tedavisi yapılmıştır. Hamile kadınların doğum masrafları karşılanarak, bebek için gerekli olan malzemeler temin edilmektedir. (Gümüştürkmen, 2010, <http://www.deu.edu.tr/DEUWeb/Icerik/Icerik.php?KOD=18018>)

Mültecilere, barınak, yiyecek ve giyecek konusunda yardım yapılmakta, çocuklara bez, süt ve mama yardımı yapılmaktadır. Kış aylarında mültecilere çorba ve ekmek dağıtılmaktadır. Bunun yanı sıra sürekli olarak kendi seçimleri olan makarna, yağ, pirinç gibi gıda maddesi yardımı yapılmaktadır. Sığınmacı ailelere

kaymakamlıkla ortak olarak kira yardımı yapılmıştır. Yasal olarak kayıtlı bulunanlara iş imkânları sağlanmış, çevre otellerde resepsiyonist ya da kat görevlisi olarak çalışmaları sağlanmıştır. 9 aile bir şarap çiftliğine yerleştirilerek, ev ve iş sahibi olmaları sağlanmıştır. Sürekli olarak İzmir halkının yardımları ile giysi yardımı yapılmaktadır. (Gümüştürkmen, 2010)

Mülteci çocuklara kış aylarında sağlık taraması yapılmış, hasta olanlar hastanelere sevk edilerek tedavilerinin yapılması sağlanmış, tedavi ve ilaç giderleri Konak Belediyesi Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü tarafından karşılanmıştır. (<http://www.gazeteizmir.com/saglik/multeci-cocuklara-saglik-taramasi.html>)

4. İzmir'deki Mülteci ve Sığınmacıların Hukuki Statüleri İle İlgili Bir Araştırma

Bu başlık altında, İzmir il merkezinde bulunan mülteci ve sığınmacılar ile yapılan saha çalışması değerlendirilecektir. Bu araştırma, İzmir'de mülteci ve sığınmacılar için faaliyet gösteren Konak Belediyesi Basmane Semt Merkezi çalışanları aracılığı ile İzmir'de bulunan mülteci ve sığınmacılar ile yapılan anket çalışmasını kapsamaktadır.

4.1 Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu anket çalışmasının amacı, İzmir'de bulunan sığınmacı ve mültecilerin öncelikli olarak hukuki statülerini tespit etmek, ardından sosyal, demografik ve ekonomik durumlarını ortaya koymaktır. Bu çalışma ile İzmir'e gelen mültecilerin hangi ülkelerden geldikleri, hangi dine mensup oldukları, ülkelerini neden terk ettikleri, ülkelerinde baskı ya da zulüm görüp görmedikleri, burada herhangi bir hukuki statüye sahip olup olmadıkları, İzmir'de hayatlarını nerede, nasıl ve ne ile

sürdürdükleri, iş, eğitim, sağlık konularında yaşadıkları sıkıntıların neler oldukları sorularına cevap aramaya çalıştık.

Bu amaçla 32 sorudan oluşan bir anket hazırladık. Soruları hazırlarken, konuşacağımız kişilerin olası psikolojik durumlarını göz önünde bulundurarak onları korkutacak, tedirgin edecek ya da üzecek sorular sormaktan özellikle kaçındık. Araştırmanın amacından sapmayacak sorular hazırlamaya özen gösterdik. Kişilerin güvenlikleri için isim, soy isim gibi kişisel bilgilerini sormadık ve fotoğraf çekimi yapmadık.

Anket sorularını yönelteceğimiz gruba ulaşabilmek için Basmane Semt Merkezi çalışanlarından yardım talebinde bulunduğumuzda bize Konak Belediyesi Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü'ne bir dilekçe yazarak izin almamız gerektiği yanıtını verdiler. Yazdığımız dilekçeye olumlu yanıt alarak, Basmane Semt Evi çalışanları aracılığı ile sığınmacıların yaşadıkları otele giderek buradaki yaklaşık 50 kişilik gruptan 25 kişi ile görüşerek anket çalışmamızı tamamladık. 50 kişilik grubun yaklaşık 16-17 tanesi çocuklardan oluştuğu için anket sorularımızı yöneltemedik. Yetişkinlerden sorularımızı yanıtlamak istemeyenler oldu, geri kalan 25 kişi ile gönüllülük esasına dayanarak görüşmelerimizi yaptık.

Görüştüğümüz kişilerden yalnızca bir kişi Türkçe konuşabildiği için bizi en çok zorlayan konu dil konusu oldu. Sığınmacıların neredeyse tamamı Afganistan ve İran'dan geldikleri için hepsinin anadili Farsça idi. Bu yüzden görüşmelerimizin bir kısmı aralarından Türkçe bilen tek kişinin yardımı ile Türkçe, yine aralarında İngilizce bilen bir başka kişinin aracılığı ile İngilizce ve daha sonra Farsça bilen bir arkadaşımızın tercümanlığı ile Farsça yaptık.

Bizi zorlayan diğer bir konu ise güven konusuydu. Görüşme yaptığımız kişiler için yabancıydık. Yanımızda onlara yardım eden ve güvendikleri kişiler ile

gitmemiz nedeniyle birçoğu bizimle konuşmayı kabul etti. Eğer Basmane Semt Merkezi çalışanları aracılığıyla gitmiş olmasaydık bizimle konuşmayı kabul etmeyeceklerdi. Diğer taraftan bu soruları neden sorduğumuzu haklı olarak merak ettiklerinden, görüşmeye başlamadan önce neredeyse hepsi nereden geldiğimizi ve neden bu soruları sorduğumuzu öğrenmek istediler. Öğrenci olduğumuzu öğrendiklerinde gönül rahatlığı ile sorularımızı cevaplandırıdılar. Çoğu kayıt dışı olarak Türkiye’de bulunduğundan dolayı polisin onları yakalayıp sınır dışı etmesinden korktukları için, gördükleri her yabancıya temkinle yaklaşmaları çok doğaldı. Bu nedenle öncelikle onların güvenlerini kazanmamız gerekti. Başlarda çoğu sorumuza kısa cevaplar verirken, ilerleyen günlerde gelip bizimle sohbet etmeye ve başlarından geçen olayları daha ayrıntılı anlatmaya başladılar. Bunda Farsça tercüme konusunda bize yardımcı olmak için bizimle gelen İranlı arkadaşımızı kendilerine yakın görmelerinin de oldukça büyük payı vardı. Diğer taraftan biz onlara sorularımızı yöneltirken onlar da bize buldukları durumla ilgili sorular sorarak yardımcı olmamızı talep ettiler. Hepsinin ayrı ayrı sorunları ve yardım istedikleri konular olduğundan dolayı görüşmelerimiz sadece anket soruları ve cevapları ile sınırlı kalmayarak oldukça geniş bir alana yayıldı ve normalinden uzun sürdü.

4.2 İzmir’deki Mülteci ve Sığınmacıların Genel Profili

Bu başlık altında, anket çalışmamızın sonucunda elde ettiğimiz verileri değerlendirmeden önce İzmir’de yaşayan sığınmacı ve mültecilerin genel profiline dair temel bilgilere yer verilecektir.

İzmir’de yaşayan sığınmacı ve göçmenler bize geldikleri ülkeler, dinleri ve etnik kökenleriyle oldukça geniş bir yelpaze sunmaktadırlar. 1 Mart 2011 tarihinde, Emniyet Genel Müdürlüğü’ne yaptığımız, İzmir’de kayıtlı bulunan mültecilerin sayıları ve menşe ülkeleri ilgili bilgi edinme başvurusuna aldığımız yanıtta göre, 2011 yılı mart ayı itibariyle İzmir’de toplam 134 kayıtlı göçmen bulunmaktadır. 46 kişi ile

Somali'den gelenler en kalabalık nüfusu oluştururken, onları 35 kişi ile Afganistan'dan gelenler izlemektedir. 3. sırada ise 16 kişi ile Sudanlılar bulunmaktadır. Sudanlıları, Eritre'den gelen 12 kişi ve Etiyopya'dan gelen 11 kişi takip etmektedir. Sri Lanka, Moritanya, Kamerun, Nijer, Nijerya, Kongo, Sierra Leone ve Fildişi Sahilleri diğer kaynak ülkeleri oluşturmaktadır. (Emniyet Genel Müdürlüğü'nün cevabı için bkz. Ek-1)

Tablo-1: İzmir İlinde Yapılan Sığınma-İltica Başvuruları
İzmir Valiliğinden İltica-Sığınma Başvurusunda Bulunan Yabancıların
Bilgileri

Uyruk/Durumları	MEVCUT	FİRAR
SOMALİ	1	45
MORİTANYA		1
ETİYOPYA		11
SUDAN		16
AFGANİSTAN	12	23
NİJER		1
ERİTRE		12
SRI LANKA		4
KAMERUN	1	2
NİJERYA		2
KONGO		1
SİERRA LEONE		1
FİLDİŞİ SAHİLİ		1
TOPLAM	14	120

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Hudut İltica Daire Başkanlığı

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi 2011 yılı itibariyle İzmir İlinde 13 farklı ülkeden iltica başvurusunda bulunmuş kişi bulunmaktadır. Ancak 134 kişiden sadece 14 tanesi başvuruda bulunduktan sonra kentte kalmaya devam etmiş, geri kalan 120 kişinin yeri bilinmemektedir. Tabloya bakıldığında sığınma başvurusunda bulunan kişilerin geldikleri ülkeler Afrika ve Asya ülkeleridir. Türkiye’de mülteci statüsü alamayacaklarından dolayı üçüncü bir ülkeye yerleşmeyi bekleyecek olan bu kişilerin çoğunluğunun firar etmiş olmasının nedeni büyük ihtimalle yasadışı yollardan Avrupa ülkelerine geçmektir. Yine tabloya göre İzmir’de sığınma başvurusunda bulunmuş kişilerin hiçbirinin Avrupa’dan gelmediği görülmektedir.

İzmir’de bulunan mülteci ve sığınmacıların birçoğu her hangi resmi kuruma kayıtlı bulunmamaktadır. Resmi kayıtlarda 100 civarında görünen sayı, gerçekte bunu 10 katı kadar fazla olabilmektedir. Basmane semtindeki ucuz otellerde kalan göçmenlerin birçoğu tüm gün boyunca otelden çıkmadan, Avrupa’ya kaçış için kendilerine haber gelmesini beklemektedirler. Çoğu ülkelerinde bulunan mallarını satarak yola çıkmışlar ve Türkiye’de de bu para ile yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadırlar. Çoğu parasını kaçış için sakladığından dolayı, barınak, yiyecek, içecek için para harcamayarak ve kötü şartlarda yaşamaya çalışmaktadırlar.(25 Şubat 2011 tarihinde Basmane Semt Merkezi çalışanları ile yapılan görüşme)

Geldikleri ülke, ait oldukları etnik köken, din, konuştukları dil gibi kimliksel özellikleri farklılık göstermesine rağmen, geldikleri ülkede, yollarda ve yolculuk sonunda ulaştıkları yerde yaşadıkları genellikle benzerlik göstermektedir. Ülkelerini terk ederek daha güvenli bir yer arayışında olan göçmenler, birçok eziyete katlanarak ve bir takım sorunlarla mücadele ederek Türkiye’ye varmaktadırlar. Bu zorlu yolculuklara çıkabilmek için, yüklü miktarlarda paralar ödemektedirler. Çoğu zaman onları ülkelerinden kaçırmak amacıyla paralarını alan göçmen kaçakçıları tarafından dolandırılmaktadırlar.

Ancak yaşadıkları sorunlar çoğu zaman dolandırılmakla sınırlı kalmamaktadır. Günler süren yolculuklar boyunca ölüme terk edilenler, silahlı saldırıya, tecavüze uğrayanlar, dövülenler, tehdit edilenler azımsanmayacak kadar fazladır. Bunların yanında, sınırlarda askerler tarafından yakalanarak gözaltına alınma, sınır dışı edilme gibi yasal işlemlerden de etkilenenleri sayısının oldukça fazla olduğu bilinmektedir. (Kılıçaslan, 2001: 4) Özellikle, hassas gruplar olarak bilinen çocuklar, kadınlar ve yaşlılar bu kaçış boyunca yaşadıklarından daha fazla etkilenmektedirler.

Göç boyunca ve sonrasında, yaşanan zorluklardan ötürü aile yapısı parçalanmakta, alışık oldukları yaşam tarzları değişmekte ve gelenek göreneklerinden uzak, farklı bir yaşam tarzını benimsemek zorunda kalmaktadırlar. Bu tip durumlarda, aile içi şiddetin arttığı yönünde raporlar bulunmaktadır. (Kılıçaslan, 2001: 5) Kadınların, erkeklere nazaran daha çok zarar gördüğü ve yaşadıkları en büyük sorunlardan birinin fuhuşa zorlanma olduğu bilinmektedir. (Kılıçaslan, 2001: 7) Bu ve buna benzer birçok sorunla karşılaşan mülteciler, her şeye rağmen hayatta kalma mücadelesi vermeye çalışmaktadırlar.

Çok çeşitli ülkelerden İzmir'e gelen mülteciler de diğer tüm mülteciler gibi bu zorlu yolculuklardan etkilenmekte ve yaşadıklarının etkilerinden uzun süre kurtulamamaktadırlar. Özellikle psikolojik açıdan aldıkları yaralar, destek almadıkları sürece bütün hayatlarını etkileyecek derecede ağır olmaktadır. Yaşamsal ihtiyaçları için dahi desteğe ihtiyaç duyan bu kişiler, buldukları şartlar altında psikolojik destekten yoksun olarak, kendi dertlerine yine kendileri deva olmaya çalışmakta, bu da ruh sağlıklarında onarılmaz hasarlar bırakmaktadır. Bütün bu sorunları aşmalarında onlara yardımcı olmak, öncelikle buldukları devlet yetkililerine düşmektedir. Ancak İzmir'de bulunan göçmenlerin çoğu yasadışı yollardan ülkeye girmiş ve kayıt dışı olarak ülkede yaşamaya devam etmekte olduklarından, mülteci ya da sığınmacı statülerine sahip bulunmamaktadırlar. Bu yüzden yetkili kuruluşlardan yardım alamamaktadırlar. Ancak İzmir özelinde onlar için faaliyet gösteren, yardımda bulunan örgütler bulunmaktadır. Araştırmamız

sırasında bu konuda sıkça karşımıza çıkan ve bize de bu konuda yardımcı olan iki kuruluş bulunmaktadır. Biri, İzmir’de kurulmuş bir sivil toplum kuruluşu olan Mültecilerle Dayanışma Derneği, diğer ise Konak Belediyesi’ne bağlı Basmane Semt Merkezi.

Basmane Semt Merkezi çalışanları ile yaptığımız mülakattan edindiğimiz bilgiye göre, İzmir’e farklı dönemlerde farklı ülkelerden gruplar gelmektedir. Bir dönem ağırlıklı olarak Afrikalı göçmenler İzmir’de ikamet ederken, bir başka dönem ise Orta Doğu’dan gelen gruplar ikamet etmektedir. Bunun ilk nedeni, sığınmacıların ülkelerinde yaşanan olaylar doğrultusunda ülkelerini terk ederek sığınma aramaları olarak görülmektedir. İkinci nedeni ise göçmenlerin genellikle tek başlarına değil grup olarak hareket etmeleri sayılmaktadır. Çünkü göçmenlerin genellikle ülkelerinden kendi imkânları ile ayrılmadıkları, göçmen kaçakçılığı yapan organize örgütlerin yardımıyla ülkelerinden çıkarak Türkiye’ye giriş yaptıkları bilinmektedir. Bizim anket çalışmamızı yaptığımız dönemde ise kentte ağırlıklı olarak Afgan göçmenler ikamet etmekteydiler.

Basmane’de bulunan göçmenlerden 25 kişilik bir grupla 32 sorudan oluşan bir anket çalışması yaparak, İzmir’de bulunan mülteci ve sığınmacıların hukuki ve sosyal durumlarını ortaya koymaya çalıştık. Bu soruları, spss analiz programı ile değerlendirerek, anketin sayısal sonuçlarına ulaştık. Aşağıdaki başlıklar altında, çalışmanın sayısal sonuçları verilerek, bu sayısal sonuçların analizleri yapılacaktır.

4.3 Yaşa Göre Dağılım

Yaklaşık 50 kişilik grubun içinden, görüşme yapacağımız kişileri yetişkinlerden seçmeye gayret gösterdik. Görüştüğümüz 25 kişinin en küçüğü 14 yaşında, en yaşlısı ise 56 yaşında idi.

Tablo-2: Yaşa Göre Dağılım

Yaş Grubu	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
14-18	5	20,0	20,0
19-25	6	24,0	24,0
26-35	5	20,0	20,0
36-45	5	20,0	20,0
46-56	4	16,0	16,0
Toplam	25	100,0	100,0

Yaş gruplarına göre dağılıma bakıldığında her yaş grubunun birbirine yakın oranlarda olduğu görülmektedir. 14-18 yaş arası 5; 19-25 yaş arası 6; 26-35 yaş arası 5; 36-45 yaş arası 5 ve son olarak 46-56 yaş arası 4 kişi bulunmaktadır. Ancak en çok 19-25 yaş grubundan kişinin olması ve 14-35 yaş arası, genç olarak tanımlanabilecek yaş grubundan kişinin 16 kişi ile grubun %64'ünü oluşturması, gençlerin ağırlıkta olduğu sonucunun çıkmasına neden olmaktadır. 25 yaş altı gençlerden yalnızca 3'ü ülkeye yalnız geldiklerini, ailelerinin geldikleri ülkede kaldıklarını belirtmiştir. 25 yaş altı 11 gencin 8'i ise aileleri ile beraber gelmiştir. Bu da kişilerin genellikle aileleri ile göç etme eğiliminde olduklarını göstermektedir.

4.4 Cinsiyete Göre Dağılım

25 kişilik grubun %40'ını kadınlar, %60'ını erkekler oluşturmaktadır. Aşağıdaki tabloya bakıldığında, grubun içinde 10 kadın, 15 erkek bulunduğu görülmektedir.

Tablo-3: Cinsiyete Göre Dağılım

Cinsiyet	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kadın	10	40,0	40,0
Erkek	15	60,0	60,0
Toplam	25	100,0	100,0

Tabloda erkek ve kadınların sayısına bakılarak, erkeklerin kadınlara göre daha fazla göç ettiğini söylemek doğru olmayacaktır. Görüşmelerimiz sırasında genellikle erkeklerin görüşmeyi kabul ettiği, kadınlarinsa daha çekingen olduğu ve utanarak konuşmak istemediklerini belirtmek gerekmektedir. Bunun yanı sıra, görüşmeleri otelin ortak kullanım alanı olan salonda yaptığımızdan, genellikle erkeklerin orada bir arada oturması, kadınların otelin mutfağı ya da banyosunda günlük işlerini yapıyor olmaları ya da çocuklarla ilgileniyor olmaları, otelde bulunan kadınlarla çok karşılaşmamamıza neden olmuştur.

Yalnız göç ettiğini söyleyen 3 erkek evli olmadıklarını belirtmiş ve evli olanların tamamı aileleriyle gelmeyi tercih etmiştir. Tahmin edilenin aksine, erkekler daha önce gidip bir iş bulup düzen kurduktan sonra ailelerini yanlarına aldılmayı düşünmemişler, aileleriyle göç etmeyi tercih etmişlerdir. Kadınların ise tamamı aileleriyle birlikte göç ettiklerini söylemiştir.

4.5 Geldiği Ülkeye Göre Dağılım

Görüştüğümüz kişilerin %80 gibi yüksek bir oranı Afganistan'dan gelmiştir. Sadece 1 kişi Irak'tan gelmiş, %16'lık dilimi oluşturan 4 kişi ise İran'dan gelmiştir. Ancak İran'dan gelen 4 kişinin tamamı Afgan olup İran'da yaşayan azınlıklara mensuptur.

Tablo-4: Geldiği Ülkeye Göre Dağılım

Geldiği Ülke	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Afganistan	20	80,0	80,0
İran	4	16,0	16,0
İrak	1	4,0	4,0
Toplam	25	100,0	100,0

İran'dan gelen sığınmacıların 3'ünün ülkeyi terk etme nedenlerinden biri etnik kökene dayalı ayrımcılıktır. Geri kalan 1 kişi, ülkeyi terk etme nedeninin savaş, şiddet olayları ve iç karışıklık olduğunu söylemiştir. Hepsi İran'da doğmuş büyümüş ve yaşamıştır. Ancak özellikle Ahmedinejad döneminde İran'da yaşayan azınlıklara karşı ayrımcılık yapılmaya başlaması ve Afgan olmalarından dolayı eziyet görmeleri ülkeyi terk etmelerine neden olmuştur. Çalışma izinlerinin ellerinden alınması, sık aralıklarla polise gidip imza vermelerinin istenmesi yaşamlarını zorlaştırmaya başlamıştır. İran'dan etnik kökene dayalı ayrımcılık yüzünden kaçtığını söyleyen 3 kişi, ülkenizde baskı ve zulüm gördünüz mü sorusuna evet yanıtını vermiştir. Irak'tan gelen sığınmacı ise ülkesini terk etme nedeninin siyasi nedenler olduğunu söylemiştir.

%80 gibi büyük bir oranı, Afganistan'dan gelen göçmenler oluşturmaktadır. Ülkede yıllardır devam eden Taliban baskısı ve 2001 yılında ABD'nin ülkeyi işgal etmesi nedeniyle, savaş ve iç karışıklık hali, Afganların ülkelerini terk etmesine neden olmaktadır. Taliban'ın kız çocuklarının okula gitmesini engellemesi, kadınların çalışmasını, sosyal hayata katılmasını engellemesi, keyfi uygulamaları, katı din politikaları, keyfi cezalandırmaları, işkence ve ölüm cezaları Afganların ülkede yaşayamaz hale gelmelerine neden olmaktadır. Kandahar şehrinden gelen bir sığınmacı, özellikle yaşadıkları şehirde her gün silahlı

çatışmaların, bombalı eylemlerin gerçekleştiğini, yıllardır savaş ortamında can güvenliği olmadan yaşadıklarını anlatmıştır.

4.6 Eğitim Durumuna Göre Dağılım

Göçmenlerin eğitim durumlarına göre dağılımlarına baktığımızda %28'inin hiç okula gitmediği ve okur-yazar olmadığı görülmektedir. %44'ünün ilköğretim düzeyinde, %16'sının lise düzeyinde, %12'sinin ise üniversite düzeyinde eğitim almış oldukları görülmektedir.

Tablo-5: Eğitim Durumuna Göre Dağılım

Eğitim Durumu	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
İlköğretim	11	44,0	44,0
Lise	4	16,0	16,0
Üniversite	3	12,0	12,0
Okur-Yazar Değil	7	28,0	28,0
Toplam	25	100,0	100,0

Göç edenlerin okur-yazar olup olmamalarına göre bir karşılaştırma yapıldığında, %72 gibi yüksek bir oranda okur-yazar oldukları görülmektedir. 7 kişilik okur-yazar olmayan grubun içinden 2'si kadın, 5'i erkektir. Toplam 10 kadının bulunduğu gruptan yalnızca 2 tanesinin okur-yazar olmaması; üniversite okumuş olan 3 kişinin 2'sini kadınların oluşturması, eğitilmiş kadınların göç etme eğiliminin daha fazla olduğunu göstermektedir.

4.7 Dini İnançlara Göre Dağılım

Aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi görüştüğümüz kişilerin tamamı Müslüman'dır. Geldikleri ülkelerin şariat kuralları ile yönetildiği göz önünde bulundurulduğunda ve hiçbirinin ülkelerini terk etme nedenleri arasında dini inanca dayalı ayrımcılık yer almadığı görüldüğünde bu oran normal görülmektedir. Dinin hassas bir konu ve tabu olduğu ülkelerde resmi dinin dışında bir dine mensup olma oranının az olması, bizim görüştüğümüz grupta da karşılaştığımız bir durum olmuştur.

Tablo-6: Dini İnançlara Göre Dağılım

Dini İnanç	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
İslam	25	100,0	100,0
Diğer	0	0,0	0,0
Toplam	25	100,0	100,0

4.8 Medeni Duruma Göre Dağılım

Göçmenlerin medeni durumuna göre dağılımları aşağıdaki tablodaki gibidir. Grubun %56'sı evli, %44'ü ise bekârdır.

Tablo-7: Medeni Duruma Göre Dağılım

Medeni Durum	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evli	14	56,0	56,0
Bekâr	11	44,0	44,0
Toplam	25	100,0	100,0

Evli olmayan 11 kişinin tamamı 25 yaşın altındadır. Evli olmayan 7 kişinin erkek, 4 kişinin kadın olması, evli olmayan kadınların göç etme eğilimlerinin az olduğunu göstermektedir. Evli olmadığını söyleyen 4 kadının tamamı anne ve babaları ile göç etmiştir. Yine evli olan 6 kadının da eşleri ve çocuklarıyla göç etmeyi tercih etmiş oldukları görülmektedir.

4.9 Çocuk Sahibi Olma Durumuna Göre Dağılım

25 kişilik gruptan 14'ü çocuk sahibi, 11'i ise çocuk sahibi değildir. Evli olan kişilerin tamamının çocuk sahibi olduğu ve göç ederken çocukları ile birlikte geldiği görülmektedir.

Tablo-8: Çocuk Sahibi Olma Durumuna Göre Dağılım

Çocuk Sahibi Olma	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	14	56,0	56,0
Hayır	11	44,0	44,0
Toplam	25	100,0	100,0

Evli ve çocuklu olan göçmenlerin göç etme eğilimlerinin daha fazla olduğu görülmektedir. Yaşadıkları ortamın koşullarının kötü olması, baskı ve zulüm görme korkusu kişileri aileleri ile birlikte göç etmeye itmektedir. Çocuklarının daha güvenli bir ülkede yaşamaları ve iyi eğitim görmeleri için ülkelerini terk ettikleri düşünülmektedir.

4.10 Göç Öncesi Meslek Gruplarına Göre Dağılım

Göç etmeden önce ülkelerinde yaptıkları işlere göre dağılım aşağıdaki tablodaki gibidir. Göçmenlerin göç öncesi mesleklerinin oldukça çeşitli olduğu görülmektedir. Göçmenlerin içinde 1 ayakkabı tamircisi, 1 doktor, 1 esnaf, 5 ev hanımı, 1 garson, 3 işçi, 5 araba tamircisi ve 1 kuaför, 4 öğrenci, 1 serbest meslek sahibi, 1 teknisyen ve 1 yönetici bulunmaktadır.

Tablo-9: Göç Öncesi Meslek Gruplarına Göre Dağılım

Meslek	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Ayakkabı Tamircisi	1	4,0	4,0
Doktor	1	4,0	4,0
Esnaf	1	4,0	4,0
Ev Hanımı	5	20,0	20,0
Garson	1	4,0	4,0
İşçi	3	12,0	12,0
Araba Tamircisi	5	20,0	20,0
Kuaför	1	4,0	4,0
Öğrenci	4	16,0	16,0
Serbest Meslek	1	4,0	4,0
Teknisyen	1	4,0	4,0
Yönetici	1	4,0	4,0
Toplam	25	100,0	100,0

Erkeklerden öğrenci olan 1 kişi dışındaki 14 kişinin tamamının göç etmeden önce bir iş sahibi oldukları bilinmektedir. 10 kadından 5'i çalışmamakta,

3'ü ise öğrenimine devam etmektedir. Geri kalan 2 kadından biri doktor, diğeri ise kuaför olduklarını belirtmişlerdir.

Bu mesleklerin doktor, yönetici, ayakkabıcı, kaportacı gibi geniş bir yelpazede yer almaları, meslekle göçün doğrudan birbirlerini etkileyen unsurlar olmadıkları değerlendirilmektedir. Ancak bize anlattıkları değerlendirildiğinde, ülkelerinden kaçmalarının nedenleri arasında, ülkelerindeki baskı nedeniyle çalışamaz duruma gelmeleri bulunmaktadır. Afganistan'dan gelen göçmenlerden biri, çalıştıkları fabrika yabancı sermayeli olduğundan dolayı Taliban'ın çalışmalarını, işlerine gitmelerini engellediğini ve ölümle tehdit ettiklerini, sonunda Taliban'ın baskıları nedeniyle çalıştıkları fabrikanın kapatıldığını anlatmıştır. Yine Afganistan'da Taliban tarafından kadınların çalışmalarının engellenmesi de göç etme nedenleri arasında bulunmaktadır. İran'dan gelen göçmenler de İran hükümetinin çalışma izinlerini ellerinden aldığını, işsiz kaldıklarını belirtmişlerdir. Mesleklerin göçe etkisi az olsa da, çalışma durumunun göçle doğrudan ilgisi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Yine de tüm bu rakamlar ve anlatılanlar değerlendirildiğinde, görüştüğümüz kişilerin hepsinin ülkelerinde meslek sahibi oldukları göz önünde bulundurulduğunda, hiçbirinin ekonomik göçmen olarak tanımlanmasının doğru olmayacağı düşünülmektedir. Ülkelerinde meslek ve iş sahibi olan bu kişiler, daha iyi bir iş bulmak ve daha fazla para kazanmak amacıyla değil, ülkelerinde mesleklerini icra edemeyecek koşulların oluşması nedeniyle göç etmişlerdir.

4.11 Ülkesini Terk Etme Sebebine Göre Dağılım

Bu soru, görüşmecilerin mülteci statüsü kazanabilecek özelliklere sahip olup olmadığını anlamak açısından sorulmuştur. Mülteci statüsünün kazanılabilmesi için kişilerin ülkelerinden, siyasi görüşleri, dini inançları, etnik kökenleri, belirli bir sosyal gruba ait olmaları nedeniyle baskı ve zulme uğramaları ya da baskı ve zulme uğramaktan haklı nedenlerle korkmaları sebebiyle kaçmış olmaları gerekmektedir.

Bu nedenle, kişilerin ülkelerini terk etme nedenlerini öğrenmek, mülteci niteliğinde olup olmadıklarını anlamak için önemliydi. Görüştüğümüz kişilerin ülkelerini terk etme nedenleri birden fazla olması nedeniyle, birden fazla şık seçenler olmuştur. Bu nedenle verileri tabloya aktarırken bunu da göz önünde bulundurduk.

25 kişilik gruptan 8 kişi (%32) yalnızca siyasi görüşe dayalı ayrımcılık yanıtını vermiştir. Yalnızca etnik kökene dayalı ayrımcılık yanıtını veren 1 kişidir (%4). 2 kişi (%8) yalnızca ekonomik nedenler yanıtını vermiştir. Yalnızca savaş, şiddet olayları, iç karışıklık yanıtını 8 kişi (%32) vermiştir. Yalnızca eğitim ve yalnızca dini inanca dayalı ayrımcılık yanıtını veren olmamıştır. Bununla birlikte, savaş, şiddet olayları, iç karışıklık ve ekonomik nedenler yanıtını birlikte veren kişi sayısı 2'dir (%8). Etnik kökene dayalı ayrımcılık ve eğitim cevaplarını birlikte veren 2 kişi (%8) bulunmaktadır. Siyasi görüşe dayalı ayrımcılık, savaş, şiddet olayları, iç karışıklık ve ekonomik nedenler cevabını birlikte verenlerin sayısı ise 2'dir (%8).

Tablo-10: Ülkesini Terk Etme Sebebine Göre Dağılım

Ülkeyi Terk Etme Sebebi	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Siyasi Görüşe Dayalı Ayrımcılık	8	32,0	32,0
Dini İnanca Dayalı Ayrımcılık	0	0,0	0,0
Etnik Kökene Dayalı Ayrımcılık	1	4,0	4,0
Ekonomik Nedenler	2	8,0	8,0
Savaş, Şiddet Olayları, İç Karışıklık	8	32,0	32,0
Eğitim	0	0,0	0,0
Savaş, Şiddet Olayları, İç Karışıklık ve Ekonomik Nedenler	2	8,0	8,0
Etnik Kökene Dayalı Ayrımcılık ve	2	8,0	8,0

Eğitim			
Siyasi GrŖe Dayalı Ayrımcılık, Ekonomik Nedenler ve Savaş, Ŗiddet Olayları, İ KarıŖıklık	2	8,0	8,0
Toplam	25	100,0	100,0

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi grŖtđmz kiŖilerin ülkelerini terk etme sebepleri eŖitlilik göstermektedir. Sadece ekonomik nedenler ya da eğitim nedeniyle ülkelerini terk edenlerin, 1951 Cenevre SzleŖmesi'ne göre mltesi olma koŖullarını sağlamadıkları görülmektedir. Ancak lkelerindeki savaş, Ŗiddet ortamı ve baskı nedeniyle eğitimine ya da alıŖmalarına devam edemeyen kiŖilerin durumlarının daha farklı değerlendirilmesi gerekmektedir. Cevaplarında etnik kökene dayalı ayrımcılık nedeni bulunan 3 kiŖinin tamamı İran'dan Türkiye'ye g etmiŖ kiŖilerdir. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu kiŖiler Afganistan kökenli olup, İran'da etnik azınlık olarak yaŖamakta idiler. Tablodaki oranlara baktığımızda %8 oranı ile siyasi grŖe dayalı ayrımcılık ve yine %8 oranı ile savaş, Ŗiddet olayları, i karıŖıklık nedenleri ilk sırada yer almaktadır. Irak'tan gelen tek sığınmacı ülkesini terk etme nedenini siyasi grŖe dayalı ayrımcılık olarak belirtmiŖ, baskılar nedeni ile eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalmıŖtır. Toplamda siyasi grŖe dayalı ayrımcılık cevabını veren 10 kiŖi bulunmaktadır. Yine toplamda savaş, Ŗiddet olayları, i karıŖıklık cevabını veren 12 kiŖi bulunmaktadır. Ekonomik nedenlerle ülkesini terk ettiğini söyleyen toplam kiŖi sayısı 6 iken, etnik kökene dayalı ayrımcılık nedeni ile ülkesini terk ettiğini söyleyen kiŖi sayısı ise 3'tür. Eğitim nedeni ile ülkesini terk edenlerin sayısı ise 2'dir.

Bu soruda grŖmeciler verilen Ŗıklar dıŖında da bazı cevaplar vermiŖlerdir. Örneğin 3 kiŖi bu soruya sağlık sorunlarının da nedenler arasında bulunduğu yanıtını vermiŖtir. Bu soruya sağlık yanıtını veren bir çift, epilepsi hastası olan çocuklarının tedavisinin Afganistan'da yapılamadığını, onu tedavi ettirmek istedikleri sylemiŖtir. Bu soruya sağlık yanıtını veren diğer kiŖi de yine sağlık sorunları yaŖayan

çocuğunun tedavisinin ülkeyi terk etmelerinde etkili olduğunu söylemiştir. Bu soruya 1 kişi iş problemleri yanıtını vermiştir. Taliban'ın baskısı nedeni ile çalışmadıklarını söylemiştir. Görüşmecilerimiz arasında en genç olan 14 yaşındaki Afgan göçmen, anne ve babasının Taliban tarafından öldürüldüğünü, kimsesinin kalmadığını bu yüzden dayısına sığındığını ve onlarla birlikte ülkeyi terk ettiğini söylemiştir.

Görüldüğü gibi görüştüğümüz kişilerin ülkelerini terk etme nedenleri çeşitlilik göstermektedir. Ancak hemen hemen hepsinin bulunduğu ortak nokta ülkelerinin içinde bulunduğu karışık ortam ve baskı nedeni ile yaşamlarını sürdüremez hale gelmiş olmalarıdır.

4.12 Ülkesinde Baskı ya da Zulüm Görme Durumuna Göre Dağılım

Ülkelerini terk etme nedenleri kadar ülkelerinde baskı ya da zulüm görme durumları da mülteci olabilme niteliklerini taşıyıp taşımadıklarını göstermektedir. Yukarıdaki başlıkta sayılan nedenler yüzünden baskı ya da zulüm görmüş olmaları mülteci olma niteliklerine sahip olduklarını göstererek, onları ekonomik göçmenlerden ayırmaktadır.

Tablo-11: Ülkesinde Baskı ya da Zulüm Görme Durumuna Göre Dağılım

Baskı ya da Zulüm Görme	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	18	72,0	72,0
Hayır	7	28,0	28,0
Toplam	25	100,0	100,0

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, 25 kişiden 18'inin ülkelerinde baskı ya da zulme maruz kaldıklarını, geri kalan 7 kişinin ise baskı ya da zulüm görmediklerini göstermektedir. %72 oranında kişinin ülkelerinde baskı ya da zulüm görmüş olmaları azımsanmayacak kadar önemli bir orandır. Soruya hayır cevabını veren 7 kişiden 5'ini 25 yaşın altındakiler oluşturmaktadır. Bu da bize baskı ve zulüm görme oranının yaşla doğru orantılı olarak arttığını göstermektedir. Bunu yanında 25 yaş altındaki 5 kişiden 4'ü ailesi ile geldiğini belirtmiştir. Kendisi baskı ya da zulüm görmemiş olsa da, ailesinden birinin baskı ya da zulüm görmüş olma olasılığı bulunmaktadır.

Baskı ve zulüm görme durumları ile eğitim durumları karşılaştırıldığında, eğitim durumları düşük olanların daha çok baskı ve zulüme uğradığı görülmektedir. Baskı ve zulme uğradığını söyleyen 18 kişiden 3'ü hiç okula gitmemiş, 10'u ilköğretim seviyesinde eğitim görmüş, 3'ü lise, 2'si ise üniversite düzeyinde eğitim görmüştür. Ancak 25 kişilik grubun içinde üniversite mezunu olan 3 kişinin 2'sinin baskı ve zulüm görmüş olmaları, eğitim seviyesi düştükçe baskı ya da zulüm görme olasılığını artırdığını söylemeyi olanaksızlaştırmaktadır. Çünkü verilerin yüzdelerine baktığımızda üniversite mezunlarının %66,6'sının baskı ve zulme maruz kaldıkları görülmektedir. Okur-yazar olmayanların %42,85'inin, ilköğretim seviyesinde eğitim görmüş olanların %90,9'unun, lise seviyesinde eğitim görmüş olanların ise %75'inin baskı ve zulüme maruz kaldığı görülmektedir. Lise ya da üniversite gibi yüksek seviyede eğitim görmüş olanların baskı ya da zulüm görme oranlarının yüksek olmasının nedeni, haklarını daha iyi bilmeleri ve yapılanlara itiraz etmeleri olmasının yüksek bir ihtimal olduğu anlaşılmaktadır.

4.13 Türkiye'de Bulunma Süresine Göre Dağılım

Göçmenlerin, görüşme yaptığımız mart ayı itibariyle ne kadar süredir Türkiye'de oldukları aşağıdaki tablodaki gibidir. 1 kişi 4 aydır, 8 kişi 5 aydır, 11 kişi

6 aydır, 1 kişi 7 aydır, 2 kişi 8 aydır ve 2 kişi de 1 yıldır Türkiye’de bulduklarını söylemiştir.

Tablo-12: Türkiye’de Bulunma Süresine Göre Dağılım

Türkiye’de Bulunma Süresi*	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
4 Ay	1	4,0	4,0
5 Ay	8	32,0	32,0
6 Ay	11	44,0	44,0
7 Ay	1	4,0	4,0
8 Ay	2	8,0	8,0
1 Yıl	2	8,0	8,0
Toplam	25	100,0	100,0

*Mart 2011 itibari ile

Görüşüğümüz kişilerin Türkiye’de bulunma süreleri değışiklik göstermektedir. Ancak Türkiye’de bulunma süresi en çok 1 yıl, en az 4 aydır. Bazı göçmenler daha önce ülkeye gelmiş, polis tarafından yakalanarak sınır dışı edilmiş, daha sonra tekrar Türkiye’ye dönmüşlerdir. Sığınmacı statüsünde olan 5 kişiden 2’si 6 aydır, 2’si 5 aydır, 1’i ise 1 yıldır Türkiye’de bulduklarını söylemişlerdir. Bu süreler, iltica başvurusunda bulunmuş ve mülteci statüsü alacağı üçüncü ülkeye yerleştirilmeyi bekleyen kişiler için az sayılmayacak sürelerdir. Bununla birlikte başvurularının sonuçlanması için yıllarca bekleyen sığınmacıların mevcut olduğu da bilinmektedir. Geri kalan 20 kişinin, resmi makamlara başvurmamış ve izinsiz olarak ülkede ikamet etmekte oldukları düşünöldüğünde, en azı 4 ay olmak üzere uzun süreler yakalanmamış olmaları dikkat çekicidir. Kaldıkları yerlerin polis tarafından bilinmesi ancak herhangi bir işlem yapmamış olmaları, bu kişilerin polis tarafından tolere edildiğini düşündürmektedir.

4.14 Türkiye'yi Seçme Nedenine Göre Dağılım

Görüştüğümüz kişilere neden göç etmek için Türkiye'yi seçtiklerini sorduğumuzda, grubun %76'sını oluşturan 19 kişiden, amaçlarının Avrupa ülkelerine geçmek olduğunu, ancak direk geçemedikleri için önce ülkelere yakın olan ve Avrupa'ya geçiş için köprü görevi gören Türkiye'ye geldikleri cevabını aldık. Afganistan'dan gelen 1 kişi ülkesine yakın olduğu için Türkiye'yi tercih ettiğini, 1 kişi Türkiye Müslüman bir ülke olduğu için Türkiye'yi tercih ettiğini söylemiştir. 3 kişi bunun kendi tercihleri olmadığını, olayların o yönde geliştiğini, şartların bunu gerektirdiğini söylemiştir. 25 kişilik grup içinden yalnızca 1 kişi Türkiye'de yaşamak, burada kalmak istediği için Türkiye'yi tercih ettiğini söylemiştir.

Tablo-13: Türkiye'yi Seçme Nedenine Göre Dağılım

Türkiye'yi Seçme Nedeni	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Ülkeme Yakın Olduğu İçin	1	4,0	4,0
Avrupa Ülkelerine Geçiş Kolay Olduğu İçin	19	76,0	76,0
Türkiye'de Yaşamak İstediyim İçin	1	4,0	4,0
Kendi Seçimim Değildi, Şartlar Onu Gerektirdi	3	12,0	12,0
Müslüman Ülke Olduğu İçin	1	4,0	4,0
Toplam	25	100,0	100,0

Bu sonuçlara baktığımız zaman, göçmenlerin %76 gibi baskın bir oranın Türkiye'yi transit geçiş ülkesi olarak kullandığını, fırsat bulduklarında Avrupa ülkelerine geçmek istediklerini görmekteyiz. Kendi seçimi olmadığını söyleyenlerin, göçmen kaçakçılığı yapan kişiler tarafından Avrupa'ya gitmek üzere anlaşarak, Türkiye'ye getirildikleri bilinmektedir.

4.15 Türkiye'ye Kiminle Birlikte Geldiğine Göre Dağılım

25 kişiden 22'si (%88) ailesi ile birlikte göç etmiş, 3'ü (%12) ise yalnız göç etmiştir. Yalnız geldiğini söyleyen 3 kişi erkek olup bekârdır. Ülkelerinde anne, baba ve kardeşlerini bıraktıklarını belirtmişlerdir.

Tablo-14: Türkiye'ye Kiminle Birlikte Geldiğine Göre Dağılım

Türkiye'ye Kiminle Birlikte Geldi	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Yalnız	3	12,0	12,0
Ailesi	22	88,0	88,0
Arkadaşları	0	0,0	0,0
Toplam	25	100,0	100,0

4.16 Ülkelerinde Ailelerinden Geriye Kalanlara Göre Dağılım

Görüştüğümüz kişilere, geldikleri ülkede ailelerinden geriye kalan olup olmadığını, kimlerin kaldığını sorduk. Bu soruya 10 kişi (%40) kimsenin kalmadığı cevabını vermiştir. 13 kişi (%52) anne-babalarının kaldığını, 2 kişi (%8) ise kardeşlerinin kaldığı cevabını vermiştir.

Tablo-15: Ülkelerinde Ailelerinden Geriye Kalanlara Göre Dağılım

Ülkelerinde Geride Bıraktıkları Kişiler	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Yok	10	40,0	40,0
Anne-Baba	13	52,0	52,0

Eş	0	0,0	0,0
Çocuklar	0	0,0	0,0
Kardeşler	2	8,0	8,0
Toplam	25	100,0	100,0

Görüştüğümüz kişilerden evli olanların hiçbiri eş ve çocuklarını geride bırakmamış, onlarla birlikte göç etmeyi tercih etmiştir. Geride annesi ve babasını bıraktığını söyleyen kişilerden 7'si evli olup eşi ve çocukları ile göç etmiştir. 6'sı ise bekâr olup, 3'ü yalnız, 1'i anneannesiyle; 2'si ise kardeşi ile göç etmiştir. Birlikte seyahat eden biri 17, diğeri 23 yaşında olan 2 kardeş, anne ve babalarının Afganistan'da kalarak kendilerini Türkiye'ye yolladıklarını ve ayrıldıkları zamandan beri anne ve babalarından haber alamadıklarını anlatmıştır. Yine ailesini geride bıraktığını söyleyerek onlardan herhangi bir haber alamadığını, başlarına ne geldiğini bilmediğini söyleyen görüşmeciler bulunmaktadır.

4.17 Türkiye'ye Giriş Yollarına Göre Dağılım

25 kişilik gruptan 24'ü, yani %96'sı ülkeye yasadışı yollardan girdiklerini söylemiştir. Ülkeye yasal yollardan giriş yaptığını söyleyen tek kişi, Irak'dan gelen sığınmacıdır. Afganistan ve İran'dan gelen göçmenlerin tamamı ülkeye yasadışı yollardan giriş yapmıştır.

Tablo-16: Türkiye'ye Giriş Yollarına Göre Dağılım

Türkiye'ye Giriş Yolu	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Yasal	1	4,0	4,0
Yasadışı	24	96,0	96,0
Toplam	25	100,0	100,0

Net sayısı bilinmese de göçmenlerin anlattıkları kadarı ile önemli bölümünün göçmen kaçakçılara yüklü miktarlarda para ödeyerek, onların aracılığı ile sınırı geçtikleri bilinmektedir. 25 kişilik grupta dahi 24 kişinin yasadışı yollardan ülkeye girmiş olmaları Türkiye'nin sınır güvenliği konusunda önemli eksikleri olduğunu, yasadışı göç ve göçmen kaçakçılığının önemli boyutlarda olduğunu göstermektedir.

4.18 Kaldıkları Yere Göre Dağılım

Görüştüğümüz kişilerden 24'ü otelde, 1'i ise ailesi ile birlikte evde yaşamaktaydı.

Tablo-17: Kaldıkları Yere Göre Dağılım

Kaldıkları Yer	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Ev	1	4,0	4,0
Otel	24	96,0	96,0
Toplam	25	100,0	100,0

Irak'tan gelen göçmen evde yaşarken, İran ve Afganistan'dan gelen göçmenler Basmane'de eski bir otelde yaşamaktadır. Bu kişilerin yoğun olarak otelde kalmalarının nedenlerinin başında otellerin çok ucuz olması gelmektedir. Genellikle gecesi 3 ya da 4 TL olan otel odalarında bazen 10-15 kişi bir arada yaşayabilmektedirler. Ev kiralarının çok fazla olması, ev için eşyanın da gerekmesi, yerli halkın evlerini göçmenlere kiralamak istememesi ve ülkeyi her an terk etme ihtimallerinin olması, otellerde yaşamayı tercih etmelerine neden olmaktadır.

4.19 Yaşadığı Yeri Paylaştığı Kişi Sayısına Göre Dağılım

Aynı ev ya da odada kaç kişi kaldıklarını sorduğumuzda evde yaşayan 1 kişi, yaşadığı evi 5 kişi ile paylaştığı cevabını vermiştir. Otelde yaşayan 24 kişiden 1'i odasında yalnız olduğu; 13 kişi aynı odada 2 ile 10 arası kişi ile kaldığı, 10 kişi ise aynı odada 10 ile 15 arası kişi kaldığı cevabını vermiştir.

Tablo-18: Yaşadığı Yeri Paylaştığı Kişi Sayısına Göre Dağılım

Yaşadığı Yeri Paylaştığı Kişi Sayısı	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Yalnız	1	4,0	4,0
2-10 Kişi Arası	14	40,0	40,0
10-15 Kişi Arası	10	56,0	56,0
Toplam	25	100,0	100,0

Bir otel odasında yaşadıkları göz önüne alındığında, bir oda içinde 10 kişiden fazla yaşıyor olmaları, yaşam koşullarının oldukça kötü olduğunu göstermektedir. Bir odayı bu kadar fazla kişi ile paylaşmalarının başlıca nedeni daha ekonomik olmasıdır. Diğer nedeni ise kalacak yer bulma sıkıntısı çekmeleri olarak açıklanabilir

4.20 Kalınan Yerin Fiziki Koşullarına Göre Dağılım

25 kişilik gruptan 21'i (%84) yaşadıkları yerin koşullarının kötü olduğunu, 4'ü (%16) ise iyi olduğunu söylemiştir.

Tablo-19: Kalınan Yerin Fiziki Koşullarına Göre Dağılım

Kalınan Yerin Fiziki Koşulları	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
İyi	4	16,0	16,0
Kötü	21	84,0	84,0
Toplam	25	100,0	100,0

Yaşadığı yerin koşullarının iyi olduğunu söyleyen 4 kişiden 1 tanesi kendi evinde yaşamakta, 3'ü ise otelde yaşamaktadır. 24 kişinin tamamı aynı otelde yaşamakta ve 21 tanesi otelin koşullarının kötü olduğunu söylerken, 3 tanesi iyi olduğunu söylemiştir. Otelin odalarını görmemiş olsak da, gördüğümüz kadarıyla çok eski ve bakımsız bir binaya sahip olan otelin koşullarının çok iyi olduğunu söylemek mümkün değildir. Banyo, tuvalet ve mutfağı ortak olan otelde göçmenler kendi imkânları ile yemek ve temizlik yapmaktadır. Ancak koşulların kötü olduğunu söyleyenlerin büyük kısmı, kötü ama hiç yoktan iyidir diyerek, kalacak bir yer buldukları için şanslı olduklarını düşünmektedir.

4.21 Türkiye’de Çalışma Durumlarına Göre Dağılım

Türkiye’de bir iş sahibi olup olmadıklarını öğrenmek amacıyla sorduğumuz soruya 24 kişiden hayır yanıtını alırken, sadece 1 kişi evet yanıtını vermiştir.

Tablo-20: Türkiye’de Çalışma Durumlarına Göre Dağılım

Çalışma Durumu	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Çalışıyor	1	4,0	4,0
Çalışmıyor	24	96,0	96,0
Toplam	25	100,0	100,0

Görüştüğümüz kişilerin birçoğu kaçak göçmen olduklarından dolayı çalışma izinleri bulunmamaktadır. Bu yüzden birçoğu çalışmak istedikleri halde çalışmamaktadırlar. İçlerinden yalnızca bir tanesi bu soruya evet yanıtını vermiştir. Ancak onun da çalışma izni olup olmadığı konusunda elimizde bir bilgi bulunmamaktadır. Anketimizde bu sorunun hemen ardından gelen soru, bu soruya evet yanıtı verildiyse, ne iş yaptıkları konusunda idi. Bu soruya evet yanıtını veren tek kişi 19 yaşındaki Iraklı sığınmacı, bir kuaförde çalıştığını söylemiştir.

Bu soruya aldığımız yanıtları değerlendirdiğimizde, işsizliğin Türkiye’de sığınmacı ve mülteciler için de önemli bir sorun olduğunu görmekteyiz. Soru sırasında özellikle erkek görüşmecilerin çalışmak istediklerinin ancak iş bulamadıklarını önemle vurguladıklarını belirtmenin durumu daha iyi açıklayacağı kesindir.

4.22 Türkiye’deki Geçimini Sağlama Şekline Göre Dağılım

Türkiye’de geçimini ne ile sağladığını sorduğumuzda göçmenlerden 18’i (%72) ülkelerinden gelirken yanlarında getirdikleri para ile, 2’si (%8) çeşitli yardımlarla, 4’ü (%16) ise ülkelerindeki ailelerinin gönderdikleri para ile olduğunu söylemiştir. Göçmenlerin büyük çoğunluğu ülkelerini terk ederken orda bulunan bütün mallarını satarak nakde çevirdiklerini, bu paranın büyük bir kısmını göçmen kaçakçılara verdiklerini, geri kalan para ile geçinmeye çalıştıklarını söylemişlerdir.

Tablo-21: Türkiye’deki Geçimini Sağlama Şekline Göre Dağılım

Geçim Sağlama Şekli	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Yardımlarla	2	8,00	8,00
Kendi Birikimleri İle	18	72,00	72,00
Ailesi Gönderiyor	4	16,00	16,00

Çalışıyor	1	4,00	4,00
Toplam	25	100,0	100,0

Otel çalışanları ile yaptığımız görüşmelerde çoğunun otel paralarını ödeyebilecek durumda olmadığını, yaklaşık 1 aydır hiçbirinden para alamadıklarını öğreniyoruz. Çalışma izinleri olmayan, bu yüzden herhangi bir gelirleri bulunmayan göçmenlerin ülkelerinden gelirken yanlarında getirdikleri paraların tükendiğini ya da ülkeden kaçmak için sakladıklarını belirtiyorlar.

4.23 Bir Kuruludan Yardım Alma Durumlarına Göre Dağılım

İzmir’de herhangi bir kuruldan yardım alıp almadıkları sorusuna 22 kişi(%88) hayır cevabını verirken, 3 kişi (%12) belediyeden yardım aldıklarını belirtmiştir.

Tablo-22: Bir Kuruludan Yardım Alma Durumlarına Göre Dağılım

Yardım Alınan Kuruluşlar	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Belediye	3	12,0	12,0
Almıyor	22	88,0	88,0
Toplam	25	100,0	100,0

Belediyeden yardım aldıklarını söyleyen 2 kişi, epilepsi hastası olan çocuklarının tedavisi için gerekli ilaçların belediye tarafından temin edildiğini belirtmiştir. Ancak bu soruya yardım almadığını söyleyen kişilerin tamamına belediye tarafından sağlık taraması yapıldığı ve hasta olanların tedavilerinin sağlandığı bilinmektedir. Otelde bulunduğumuz zamanlarda hasta olanlara ilaçlarının geldiğine şahit olduğumuzdan dolayı, çoğunun bu soruya hayır demesinin gerçekleri

yansıtmadığını belirtmek gerekmektedir. Ancak bu soruya hayır yanıtını vermelerinin çeşitli nedenleri olduğu düşünülmektedir. Birincisi yardım aldıklarını söyledikleri takdirde bizden gelebilecek olası yardımlardan mahrum olacaklarını düşünmeleri olduğu tahmin edilmektedir. İkincisi ise sorunun yanlış anlaşılmiş olabileceği, yardımın sadece nakdi yardım olarak düşünülmüş olabileceğidir.

4.24 Türkiye’de Karşılaştıkları Probleme Göre Dağılım

Türkiye’de karşılaştığınız başlıca problem nedir sorusuna aldığımız cevaplar genellikle maddi konularla ilgiliydi. Bu soruya 4 kişi (%16) barınak, 3 kişi (%12) para, 10 kişi (%40) barınak ve para, 2 kişi (%8) sağlık, 1 kişi (%4) ise iş cevabını vermiştir. %20’lik oranı oluşturan 5 kişi ise herhangi bir problem ile karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo-23: Türkiye’de Karşılaştıkları Probleme Göre Dağılım

Problem	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Barınak	4	16,0	16,0
Para	3	12,0	12,0
Barınak ve Para	10	40,0	40,0
Sağlık	2	8,0	8,0
İş	1	4,0	4,0
Yok	5	20,0	20,0
Toplam	25	100,0	100,0

Bu sorunun yanıtı olarak, üstteki tabloda bulunan şıklardan birini seçmelerinin yanı sıra kimlik, dil ve şehir değiştirmelerine izin verilmemesi gibi

problemleri olduğunu da söylemişlerdir. Özellikle dil probleminin günlük hayatta zorlanmalarına neden olduğunu belirtmişlerdir. Polis tarafından kayıtları alınmış olanların İzmir’den başka bir şehre gitmelerine izin verilmemesi de bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu sorunun şıkları arasında bulunan dayak, hakaret, dışlanma şıklarının kimse tarafından seçilmediği dikkat çekici olduğu kadar olumlu olarak da değerlendirilmektedir.

4.25 Türkiye’de Yaşadıkları Sorunları Çözmede Yardım Aldıkları Yere Göre Dağılım

Türkiye’de yaşadığınız sorunları çözmede kimden yardım alıyorsunuz sorusuna 3 kişi (%12) belediye yanıtını vermiş, 20 kişi (%80) kimseden yardım almadıklarını belirtmiştir. 2 kişi (%8) ise diğer şikkını seçmiştir.

Tablo-24: Türkiye’de Yaşadıkları Sorunları Çözmede Yardım Aldıkları Yere Göre Dağılım

Sorunları Çözmede Yardım Aldıkları Yer	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Belediye	3	12,0	12,0
Dernekler	0	0,0	0,0
Kimse	20	80,0	80,0
Diğer	2	8,0	8,0
Toplam	25	100,0	100,0

Buldukları yerde kaldıkları otele gelerek onlara yardımcı olan belediye çalışanları dışında çok fazla kişi ile temas kurmadıklarından dolayı, bir sorunları olduğunda başvuracak yer bulamamaktadırlar. Ancak bir sorun yaşadıklarında belediye çalışanlarının yardımlarına koştüğünü bildiğimiz halde yalnızca 3 kişinin belediye yanıtını vermesi şaşırtıcı olmuştur. Ayrıca yine Mülteci-Der çalışanlarının otelde onları ziyaret ederek yardıma ihtiyaçları olup olmadığını kontrol ettikleri de bilinmektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, herhangi bir kuruluştan yardım alıyor musunuz sorusuna, büyük bir çoğunluğun hayır yanıtını vermesine benzer nedenler ile bu soruya da olumsuz yanıt verdikleri düşünülmektedir.

Bu soruda diğer şıkkını seçen 2 kişi, jandarmanın eğer bir sorunları olursa kendilerine gelebileceklerini, yardım edebileceklerini söylediklerini anlatmıştır. Herhangi bir resmi kaydı bulunmayan, ülkede kayıt dışı kalan bu kişilerin jandarma ile temasa geçmiş olmaları şaşırtıcıdır.

4.26 İltica Başvurusu Yapmalarına Göre Dağılım

Mülteci ya da sığınmacı olabilmek için herhangi bir resmi kuruma iltica başvurusunda buldunuz mu sorusuna, 19 kişi (%76) hayır yanıtını verirken, 2 kişi (%8) valiliğe, 4 kişi (%16) ise BMMYK'ya başvuruda bulunduğunu söylemiştir.

Tablo-25: İltica Başvurusu Yapmalarına Göre Dağılım

İltica Başvurusunda Bulunduğu Kurum	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Bulunmadı	19	76,0	76,0
Valilik	2	8,0	8,0
BMMYK	4	16,0	16,0
Toplam	25	100,0	100,0

Valiliğe başvuruda bulunduğunu söyleyen 2 kişi, İzmir'e gelmeden önce buldukları ilde iltica başvurusunda bulunmuşlar, sığınmacı statüsü ile o kentte bulunan misafirhanelere yerleştirilmişler, ancak orada kalmayıp İzmir'e gelmişlerdir. BMMYK'ya başvuruda bulunanlar yine bu başvuruyu İzmir dışında, ülkeye ilk girdikleri yerde yapmışlar. Ancak onlar da misafirhanelerde kalmayarak İzmir'e gelmişlerdir. Bu kişilerin misafirhanelerinin bulunduğu şehirden ayrılmaları kanunen yasaktır. Ancak orada kaldıkları süre içinde başvurularına cevap gelmeyeceğini düşünmeleri ve İzmir'den Avrupa ülkelerine geçmelerinin kolay olması, misafirhanelerini terk ederek İzmir'e gelmelerine neden olmuştur.

Herhangi bir kuruma iltica başvurusunda bulunmayan göçmenlere iltica başvurusunda bulunmak isteyip istemedikleri sorulduğunda, olumsuz yanıt alınmıştır. Türkiye'nin onları mülteci olarak kabul etmeyeceği için kendilerini kabul edecek ülkelere gitmek istedikleri bilinmektedir. Çünkü başvuruda buldukları taktirde misafirhanelere yerleştirilecekler, oradan ayrılamayacaklardır. Oysa çoğu ülkeden kaçmak için fırsat beklemektedir.

4.27 Türkiye'deki Hukuki Statülerine Göre Dağılım

Görüştüğümüz 25 kişiden 6'sı (%24) sığınmacı statüsünde iken, hiçbiri mülteci statüsünde bulunmamaktadır. 19 kişi (%76) ise Türkiye'de herhangi bir hukuki statüye sahip bulunmamaktadır. Yukarıdaki soruda BMMYK ya da valiliklere iltica başvurusunda bulunduğunu söyleyen kişiler sığınmacı statüsünü almışlardır. Ancak bu başvuruyu yapmayan kişilerin bu statüyü almaları mümkün olmadığından, bu soruya hiçbiri yanıtını vermişlerdir.

Tablo-26: Türkiye’deki Hukuki Statülerine Göre Dağılım

Türkiye’deki Hukuki Statüsü	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Mülteci	0	0,0	0,0
Sığınmacı	6	24,0	24,0
Hiçbiri	19	76,0	76,0
Toplam	25	100,0	100,0

Görüştüğümüz kişilerin tamamı Avrupa ülkeleri dışında bir ülkeden geldikleri için Türkiye’de mülteci statüsüne sahip olmaları mümkün olamamaktadır. Ancak iltica başvurusu yapanlar, üçüncü bir ülkeye gönderilmeyi bekledikleri süre boyunca Türkiye’de sığınmacı olarak geçici korumaya sahip olmaktadır.

4.28 Türkiye’de Yararlandıkları Sosyal Hizmetlere Göre Dağılım

Türkiye’de hangi sosyal hizmetlerden yararlanıyorsunuz sorusuna 5 kişi (%20) sağlık yanıtını verirken, 20 kişi (%80) hiçbiri yanıtını vermiştir.

Tablo-27: Türkiye’de Yararlandıkları Sosyal Hizmetlere Göre Dağılım

Türkiye’de Yararlandığı Sosyal Hizmetler	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Eğitim	0	0,0	0,0
Sağlık	5	20,0	20,0
Hukuk	0	0,0	0,0
Hiçbiri	20	80,0	80,0
Toplam	25	100,0	100,0

Sağlık hizmeti aldığını söyleyen 5 kişiden 4'ü sığınmacı statüsünde bulunmaktadır. Sığınmacı statüsü almış kişilerin sağlık, eğitim, hukuk gibi hizmetlerden yararlanma hakkı olmasına rağmen 2 kişi bu hizmetleri alamadığını söylemiştir. Sığınmacı statüsünde olmayan bir kişi ise sağlık hizmeti aldığını ve solunum sorunu yaşayan annesinin hastanede yattığını belirtmiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi görüşmecilerden otelde yaşayan 24 kişi belediyenin sağlık ekipleri tarafından sağlık taramasından geçirilmiş, hasta olanların tedavisi sağlanmıştır. Ancak 20 kişi bu soruya hiçbir hizmetten yararlanmıyorum şeklinde yanıt vermiştir.

İlköğretim ve lise çağında çocukların bulunduğu otelde bu çocukların hiçbirinin okula gitmediği bilinmektedir. Oysa sığınmacı statüsünde olan çocukların eğitim imkânlarından yararlanma hakları bulunmaktadır. Ayrıca çocukların birkaçı günlük hayatlarında kullanabilecekleri kadar Türkçe öğrenmişlerdir.

4.29 Yerli Halkın Tutumuna Göre Dağılım

İzmir halkının size karşı tavırları nasıl sorusuna 25 kişinin tamamı iyi yanıtını vermiştir.

Tablo-28: Yerli Halkın Tutumuna Göre Dağılım

Yerli Halkın Tutumu	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
İyi	25	100,0	100,0
Kötü	0	0,0	0,0
Toplam	25	100,0	100,0

Basmane Semt Merkezi çalışanları, özellikle Basmane esnafının göçmenlerin orada olmasından memnun olduklarını, göçmenlerin onlardan alışveriş

yaptığını ve para kazandıklarını söylemişlerdir. Göçmenlerin çoğu Basmane semtinden dışarı çıkmadıklarından ve çok fazla insanla iletişim kurmadıklarından dolayı bu sorunun yanıtının sadece Basmane halkı ya da esnafını kapsadığını düşünmek yanlış olmayacaktır.

4.30 Türkiye'den Başka Ülkeye Gitmeyi Düşünme Durumuna Göre Dağılım

25 görüşmecinin tamamı Türkiye'den üçüncü bir ülkeye geçmeyi planlamaktadır. Çünkü Türkiye'den mülteci statüsü almalarının imkânsız olduğunu bilmektedirler. Ancak bu soruya evet yanıtını veren 1 kişi, Türkiye'den oturma ve çalışma izni alabilirse Türkiye'de kalmak istediğini söylemiştir.

Tablo-29: Türkiye'den Başka Ülkeye Gitmeyi Düşünme Durumuna Göre Dağılım

Türkiye'den Başka Ülkeye Gitmeyi Düşünme	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	25	100,0	100,0
Hayır	0	0,0	0,0
Toplam	25	100,0	100,0

4.31 Gitmek İstenen Ülkeye Göre Dağılım

Görüştüğümüz tüm göçmenler, Türkiye'den üçüncü bir ülkeye gitmeyi planladıkları söylemişler, hangi ülke sorusuna ise aşağıdaki tabloda olduğu gibi yanıt vermişlerdir. 25 kişilik gruptan 4 kişi (%16) Almanya, 4 kişi (%16) İtalya, 5 kişi (%20) Danimarka, 1 kişi (%4) Kanada yanıtını verirken; 4 kişi (%16) İskandinav ülkelerinden İsveç-Norveç-Danimarka'dan herhangi biri, 7 kişi (%28) ise hangi ülke mülteci olarak kabul ederse oraya gideceğini söylemiştir.

Tablo-30: Gitmek İstenen Ülkeye Göre Dağılım

Gitmek İstenen Ülke	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Almanya	4	16,0	16,0
İtalya	4	16,0	16,0
Danimarka	5	20,0	20,0
İsveç-Danimarka-Norveç	4	16,0	16,0
Kanada	1	4,0	4,0
Hangi Ülke Kabul Ederse	7	28,0	28,0
Toplam	25	100,0	100,0

Gideceği ülke konusunda çoğu kararsız olup birkaç ülke adı birden saydıktan sonra ya birinde karar kılmış ya da hangisi mülteci olarak kabul ederse oraya giderim cevabını vermiştir. Ancak Kanada'ya gitmek istediğini söyleyen kişi kesin kararla cevap vermiş; 1 kişi de kardeşlerinin Almanya'da yaşadığını, ailesi ile birlikte onların yanına gideceklerini söylemiştir. %68'lik oranı oluşturan 17 kişi, Avrupa ülkelerine gitmeyi düşünürken, 1 kişi Kanada'ya gitmeyi planlamaktadır. Ancak hiç de az olmayan %28 gibi bir oranı oluşturan 7 kişi için gidecekleri ülke bir önem taşımamakta, onlar için önemli olan mülteci statüsü alarak yeniden güvenli, insanca bir yaşam sürebilecekleri bir yerde yeni bir hayata başlamaktır. Verilen yanıtlara bakıldığında, göçmenlerin Fransa, İngiltere gibi Avrupa'da yüksek refah seviyesine sahip ülkeleri tercih etmedikleri görülmektedir. Bunun nedeni, Fransa ve İngiltere'nin göçmen kabul şartlarının çok ağır olması olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca özellikle Fransa'nın farklı etnik kökenlerden ve farklı dine mensup olan kişilere karşı izlediği ayrımcı politikaların da etkisi olduğu düşünülmektedir. Ancak çok fazla göçmene ev sahipliği yapan Amerika Birleşik Devletleri'nin verilen cevaplar arasında bulunmaması da dikkat çekicidir. Bunun nedeni ABD'nin, göçmenlerin kaynak ülkelerine uzak olması olarak değerlendirilmektedir.

4.32 Şartlar Düzelerse Ülkelerine Geri Dönme İsteklerine Göre Dağılım

Görüştüğümüz kişilere, ülkenizden kaçma nedeniniz ortadan kalkarsa, şartlar düzelerse geri dönmek ister misiniz diye sorduğumuzda %56'sı (14 kişi) evet yanıtını verirken %44'ü (11 kişi) geri dönmeyeceklerini söylemişlerdir.

Tablo-31: Şartlar Düzelerse Ülkelerine Geri Dönme İsteklerine Göre Dağılım

Geldiği Ülkeye Dönme Durumu	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	14	56,0	56,0
Hayır	11	44,0	44,0
Toplam	25	100,0	100,0

14 kişi, ne kadar kötü tecrübeler yaşamış olurlarsa olsunlar evleri olarak gördükleri ülkelere geri dönmeyi istemektedirler. Yine de bu soruya içten bir şekilde evet yanıtını veren herkes ardından ama düzelmez yanıtını vererek ne kadar umutsuz olduklarını dile getirmişlerdir. Ancak azımsanmayacak bir sayı olan 11 kişi ise ne olursa olsun geri dönmeyeceklerini söylemişlerdir. Afganistan'dan gelmiş birçok göçmen, geri dönersek Taliban bizi öldürür diyerek ülkelerindeki durumun vahimliğini belirtmişlerdir.

4.33 Geleceğe Yönelik Beklentilerine Göre Dağılım

Birkaç yıl sonra kendilerini nerede gördükleri ile ilgili sorumuza gelen yanıtlara göre, 1 kişi hala Türkiye'de olacağını, 23 kişi üçüncü bir ülkeye gitmiş olacağını, 1 kişi ise ülkesine dönmüş olacağını düşünmektedir.

Tablo-32: Geleceğe Yönelik Beklentilerine Göre Dağılım

Geleceğe Yönelik Beklenti	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Türkiye’de Kalacağım	1	4,0	4,0
Üçüncü Bir Ülkeye Gideceğim	23	92,0	92,0
Ülkeme Döneceğim	1	4,0	4,0
Toplam	25	100,0	100,0

Geleceğe nasıl baktıkları, içinde buldukları ruhsal duruma göre değişiklik göstermektedir. 23 kişinin yani grubun %92’sinin planladıkları gibi üçüncü bir ülkeye gitmiş olacaklarını düşünmeleri, her şeye rağmen geleceğe umutla baktıklarını göstermektedir. Ancak Türkiye’de kalacağını ve ülkesine döneceğini söyleyen 2 kişinin, verdikleri bu cevabın kendi istedikleri ve hayal ettikleri gelecek mi olduğunu yoksa duruma gerçekçi bir gözle bakarak olması muhtemel şeyi mi söylediklerini bilmemekteyiz.

SONUÇ

Mülteci konusu derinlemesine incelendiğinde, bunun önemli bir insan hakları sorunu olduğu görülmektedir. Etnik kökenleri, dilleri, dinleri, renkleri, cinsiyetleri, sosyal statüleri ya da politik görüşleri nedeni ile insanların, devletler ya da diğer gruplar tarafından ayrımcılığa, işkenceye, baskı ve zulüme, asimilasyona maruz kalması, sürgüne mahkûm edilmesi ya da öldürülmesi büyük bir insanlık dramı ve ayıbıdır. Ülkelerinde bu tip eziyetlere uğrayan kişiler, başka bir ülkenin koruması altına girerek sığınma haklarından faydalanma hakkına sahiptir. Sığınma hakkı, bir diğer yanıyla hayatta kalma hakkıyla aynı anlama gelmektedir. Bu nedenle bugün hala dünyada önemli bir sorun olan, büyük krizlere neden olan mülteciler için düzenlemelerin yapılması, insan onuruna yakışır hayat sürmelerinin sağlanması gerekmektedir.

2010 yılının sayısal verilerine bakıldığında, dünya mültecilerinin ülkelere dağılımında dikkat çeken önemli konulardan biri, en çok mültecinin gelişmiş ülkelerde değil, gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerde bulunmasıdır. Oysa beklenen ya da tahmin edilen bunun tam aksi yönde olmasıdır. Fransa'da 186.000, Birleşik Krallıkta 314.000, Amerika Birleşik Devletleri'nde yaklaşık 1 milyon kişi BMMYK'nın ilgi alanına girmektedir. Oysa gelişmemiş ülkelere baktığımızda, sayı bunların çok üstünde seyretmektedir. Örneğin Kolombiya'da 3 milyon, Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde 1,8 milyon, Irak'ta 2,1 milyon, Nepal'de 3,6 milyon, Pakistan'da 1 milyon, Sudan'da 1,6 milyon, Suriye'de 1 milyon, Uganda'da 2 milyon mülteci bulunmaktadır. Ekonomisi küçük, mali imkânları kısıtlı olan bu ülkeler taşıyabileceklerinin onlarca katı fazla bir yükü karşı karşıya bulunmaktadırlar. (Korkut, 2010: 17) Bu durum mültecilerle ilgili başlıca sorunlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası alanda, mülteciler konusunda yük paylaşımını sağlayacak politikalar üretilmesi yoluna gidilmelidir.

Uluslararası göçü tamamen durdurmak mümkün olmamaktadır ancak bunun yerine göçle ilgili birtakım düzenlemeler yapılarak, uluslararası göçü denetim altına almak mümkündür. Bu yöntemle daha az insan zarar görmüş olacak ve hükümetlerin güvenlik kaygıları azalmış olacaktır. Çünkü büyük bir oranla yasadışı göçe neden olan etken, devletlerin katı güvenlik önlemleri olmaktadır. (Çiçekli, 2005: 47) Bu nedenle insanlar başka bir ülkeye girmek amacıyla yasadışı yolları tercih etmekte, bunları da tek başlarına yapamadıkları için göçmen kaçakçıları ya da insan tacirlerinin ellerine düşmektedirler.

Dünya ülkelerinin geneline bakıldığında, ekonomileri kötü olan az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin hükümetleri, mültecileri ülke ekonomisine ve ekolojisine zarar ve dış politikalarına yük olarak görmekte; gelişmiş ve zengin ülkeler ise mültecileri iç güvenlikleri için bir tehdit olarak algılamaktadırlar. Bir yandan da eğer gelen mültecileri kabul ederlerse, bu kabulün bir mıknatıs gibi diğer mültecileri de ülkelerine çekmesinden endişe etmektedirler. (Kırmızıgül, 2008: 14) İki taraftan da farklı kaygılar nedeniyle kabul alamayan mülteciler, çoğu zaman ya kaçak olarak o ülkelerde yaşamaya devam etmek zorunda kalmakta ya da hayatlarının tehlikede olduğu ülkelere geri dönmek zorunda kalmaktadırlar.

Mülteci sorununun çözümü için genellikle uzun vadede üç yöntemden bahsedilmektedir. Bunlardan ilki, mültecilerin gönüllü olarak ve güvenli bir şekilde ülkelerine geri dönmeleridir. Ancak ülkelerindeki durum değişmediği sürece bu kişilerin ülkelerine dönmelerinin güvenli olmayacağı açık olarak görülmektedir. Diğer yandan yapılan bu geri dönüşlerin gönüllü olup olmadığı her zaman bir muamma olarak kalmakta, akıllarda gönüllü mü yoksa zorunlu mu sorusu oluşmaktadır. İkinci yol ise sığındıkları ülkeye entegrasyonlarının sağlanmasına çalışılmasıdır. Bunun için de toplumun bilinçlendirilmesi en önemli unsur olarak görülmektedir. Üçüncü yol da mültecilerin güvenli üçüncü ülkeye

yerleştirilmelerinin sağlanmasıdır. Bunun için de yine topluma uyumlarının sağlanması sorununun çözümlenmesi gerekmektedir. (Kırmızıgül, 2008: 12)

1951 yılında Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanıp yürürlüğe konan “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi” mülteciler konusuna önemli katkılarda bulunmuştur. 1967 Protokolü ile tarihi ve coğrafi sınırlamaların kaldırılması da sorunun çözümü için önemli bir adımdır. Ancak 60 yıl önce hazırlanmış bu sözleşme, zamanın koşullarına göre düzenlenmiş olması nedeniyle günümüz ortamında yetersiz kalmaktadır. Mülteci tanımını yaparken saydığı koşullar, bugünkü dünya düzeninde birçok kişinin aslında mülteci durumunda olmasına rağmen bu statüyü kazanmasını engellemektedir. Değişen dünya düzeninde çevresel sorunlar, doğal afetler, açlık, kıtlık, su sorunları gibi nedenlerle insanlar yaşadıkları yeri terk etmek zorunda kalmakta ve başka ülkelere sığınmaktadır. Ancak ülkelerini terk etme nedenlerinin sözleşmedeki nedenlere uymaması, onların mülteci statüsünü kazanmalarının önünde bir engel olarak durmaktadır. Bu sorunun çözümü için, 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde önemli değişiklikler yapılmalı, özellikle mülteci tanımına, dünyanın bugünkü durumu göz önünde bulundurularak eklemeler yapılmalıdır.

Uluslararası alanda hala büyük bir sorun olan mülteciler meselesi, Türkiye’de de acilen çözülmesi gereken konulardan biridir. Türkiye’nin iltica konusunda birçok eksiği bulunmaktadır. Bunlardan ilki, mülteci statüsü belirleme konusundaki eksikliklerdir. Uygulamada bir kişinin Türkiye’ye girip girmeyeceğine ve iltica başvurusunda bulunup bulunamayacağına dair kararı jandarma erleri vermektedir. Çünkü sınır kapılarında göçmenlerin ilk karşılaştığı kişiler jandarma erleri ya da polis memurları olmaktadır. Ancak jandarma erleri iltica konusunda yeterli bilgiye sahip bulunmamaktadır. Bilgiden yoksun olarak verilen kararlar, genellikle duygusal ya da vicdani kararlar olmakta ve adil olmaktan çok uzak kalmaktadır. Göçmenlerin bu kararlara karşı yargı yoluna başvurma hakları olmasına rağmen, çoğu kez bu haktan haberdar olmadıkları için kaderlerine boyun

eğmektedirler. İltica başvurusunda bulunan kişiyle, bu süreç boyunca sadece polis memurları görüşmektedir. Yine bu görüşme sırasında bir çevirmen hazır bulunmak zorundadır. Ancak çoğu zaman hem polis memuru hem de çevirmen yetersiz kalmakta, başvuru sahibi derdini tam olarak anlatamamaktadır. (Sancar ve Peker, 2002: 46) Bütün bunların önüne geçilebilmesi için, bu sistemde köklü değişiklikler yapılması gerekmekte, göçmenlerin sınır kapılarına geldikleri andan itibaren iltica konusunda eğitim almış uzmanlarla muhatap olmaları gerekmektedir. İltica ve göç konusunda uzman bir kadrodan oluşan, sadece bu konu ile ilgilenen bir devlet kurumunun varlığı, bu sorunun çözümünde önemli bir adım olacaktır.

Mülteciler ve sığınmacılarla ilgili konularda toplumun bilinçlendirilmesi de izlenecek diğer politikalar kadar önem taşımaktadır. Topluma entegre olamayan mülteci ve sığınmacılar, hiçbir zaman rahat bir hayat yaşayamayacak, kendini hep yabancı ve diken üstünde hissedecektir. Halk arasında mülteci ve sığınmacıların potansiyel suçlu olarak görülmesinin engellenmesi ilk yapılması gerekenlerden biridir. Topluma, mültecilerin kim olduğunu, neden mülteci olduklarını, yaşadıkları dramları, nerelerden ve neden kaçtıklarını, bu kaçışın kendi seçimleri olmadığını, buna zorlandıklarını anlatmak, kuşkusuz toplumun onlara bakış açılarını değiştirecektir. Bunun en önemli aracı ise medyadır. Medyada daha fazla yer alan mülteci ve sığınmacı öyküleri, haberleri, olumlu mesajlar veren ulusal ve yerel yayınlar insanlarda farkındalık yaratmaya neden olacaktır. İnternet, televizyon, gazete gibi medya araçları sayesinde oluşturulan kamuoyu, hükümetlerin bu konularda belirleyecekleri politikaları, karar alma süreçlerinde etkileme gücüne sahip bulunmaktadır. Medyanın mülteciler için kullandığı kaçak, suçlu gibi sıfatlar ve buna benzer olumsuz dil, halk üzerinde negatif etki yaratmaktadır. Bu nedenle, medya kuruluşlarında çalışan kişilerin, özellikle haber metinlerini hazırlayan yazarların mülteciler konusunda bilgilendirilmesi, topluma yanlış bilgi aktarımında bulunması engellenmelidir.

Türkiye, Avrupa Birliği'ne uyum çalışmaları çerçevesinde, iltica ve göç konularına önem vermeye başlamıştır. Avrupa Birliği'nin teşviki ile bu konuda reformlar yapmaktadır. Bu reformların başında “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” hazırlanmış ve taslağı kamuoyuna sunulmuştur. Bu kanun, içinde eksikleri olsa da iltica ve göç konusunda önemli bir adım olacağından dolayı, geç kalınmadan kabul edilerek yürürlüğe konmalıdır.

Avrupa Birliği 2010 ilerleme raporunda Türkiye'nin iltica ve göç konularında yayınladığı iki genelge olumlu olarak değerlendirilmiştir. Yine sığınmacı çocuklara sağlanan yardımlar, sağlık ve eğitim hakları ile ilgili gelişmeler olarak yer almaktadır. Ancak bu konuda kapsamlı bir yasanın olmaması, çocukların var olan haklarını kullanmalarını önlediğinden eleştirilmiştir. Geri gönderme merkezlerinin koşullarının geliştirilmesi gerektiği raporda yer almaktadır.

Türkiye'nin mülteciler meselesinde en büyük eksiği kuşkusuz, coğrafi sınırlamaların bulunmasıdır. Avrupa dışındaki ülkelerden gelen kişilere mülteci statüsü vermeyen Türkiye'nin, bu konu ile ilgili haklı kaygıları bulunmaktadır. Ülkenin bulunduğu coğrafi konum nedeniyle, göçlere açık bir hedef olması, bölgedeki siyasi karışıklıklar nedeniyle toplu mülteci akınları olma potansiyelinin yüksek olması, olası akınlarda gelecek kişilerin maddi ve manevi yükünü taşıyamayacak olması bu kaygıların başında gelmektedir. Ancak Türkiye'ye gelen göçmenlerin profillerine bakıldığında, Avrupa'dan gelen göçmenlerin yok denecek kadar az olması, büyük çoğunluğun Afrika ve Asya'dan geliyor olması dikkate alınması gereken bir konudur. Bunun yanı sıra geçmişe bakıldığında Irak'tan gelen sığınmacılar için iyi koşullara sahip mülteci kamplarının kurulduğu görülecektir. Bu da Türkiye'nin geçmişte bu tür yüklerin altından kalkabilmiş olduğunun göstergesidir.

Hemen hemen bütün ülkelerin kaldırmış olduğu coğrafi sınırlandırmaları Türkiye'nin hala koruyor olması, göçmenlere geldikleri ülkeler açısından bir tür ayrımcılık olarak algılanmakta ve insan haklarına aykırı olarak görülmektedir. Avrupa Birliği, üyeliğe kabul müzakereleri süresinde Türkiye'den bu sınırlamaları kaldırmasını istemektedir. Ancak Türkiye "İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı" içinde bu sınırlamaları ancak Avrupa Birliği'ne kabul edildiğinde kaldıracağını belirtmiştir. Avrupa Birliği'nin, Türkiye'nin mülteciler konusundaki yükünü paylaşmayı garantilemesi istenmektedir. Avrupa Birliği ile Türkiye arasında bir çeşit pazarlık konusu olan coğrafi sınırlamalar, ülkede bulunan Avrupa dışı göçmenler için büyük sorun niteliği taşımaktadır. Türkiye, bu sınırlamaların göçmenlerin Türkiye'ye gelmelerine engel olmadığını görmeli, coğrafi sınırlamaları kaldırmalıdır. Mülteci statüsü belirleme sisteminin geliştirilmesi, verimli şekilde uygulanması ve BMMYK gibi uluslararası kuruluşlarla işbirliğine gidilmesi ile Türkiye fazla yük altına girmeden bu sorunlarını çözebileceği düşünölmektedir.

KAYNAKLAR

Kitaplar

Altınışık, . – Yıldırım, M. ř. (2002). *Mülteci Haklarının Korunması*. Ankara:Ankara Barosu Yayınları.

Altuğ, Y. (1967). *Devletler Hususi Hukuku Bakımından Mülteciler*. İstanbul:İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 1292

Anderson, B. (1993) *Hayali Cemaatler – Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*. İstanbul:Metis Yayınları.

Arayıcı, A. (2008) *Avrupa'nın Vatansızları-Çingeneler*. İstanbul:Kalkedon Yayınları.

Aybay, R. (2003) *Vatandaşlık Hukuku*. İstanbul:İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (1998). *Sığınma ve Mülteci Konularındaki Uluslararası Belgeler ve Hukuki Metinler*. Ankara:BMMYK

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (1997). *Dünya Mültecilerinin Durumu- Bir İnsanlık Sorunu*. Oxford: Oxford University Press.

Castles, S. – Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı – Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul:İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Çelik, E. F. (1975). *Milletlerarası Hukuk*. Cilt:1 İstanbul:İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Çelikel, A. (1983). *Yabancılar Hukuku Dersleri*. İstanbul:İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Çiçekli, B. (2003). *Yabancılar ve Polis*. Ankara:Seçkin Yayınları.

Çiçekli, B. (2007). *Yabancılar Hukuku*. Ankara:Seçkin Yayınları.

Çiçekli, B. (2009). *Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar*. Ankara:Seçkin Yayınları.

Çulcu, M. (2007). *Tarihin Satıraralarında İngiliz Esir*. İstanbul:Toplumsal Çözüm Yayınları.

Emniyet Genel Müdürlüğü, Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığı. (2001). *Dünyada ve Türkiye’de Yasadışı Göç*. Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi.

Faist, T. (2003). *Uluslararası Göç ve Ulus aşırı Toplumsal Alanlar*. Bağlam Yayıncılık.

İçduygu, A. (2004). *Türkiye 'de Kaçak Göç*. İstanbul:İstanbul Ticaret Odası Yayınları

İçduygu, A. – Toktaş, Ş. (2005). *Yurtdışından Gelenlerin Nicelik ve Niteliklerinin Tespitinde Sorunlar*. Ankara:Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları

Kaya, E. (2007). *Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadelede Türk Mültecileri – Vilayet-i Şarkıyye ve Aydın Vilayeti Mültecileri (1915 – 1923)*. Ankara:Ebabil Yayıncılık.

Kaynak, M. – Yinanç, R. – Şahin, C. – Tomanbey, M. – Safran, M. – Süzal, N. – Aldan, M. – Özkiper, A. H. – Aytaç, F. (1992). *Iraklı Sığınmacılar ve Türkiye (1988 – 1991)*. Ankara:Tanmak Yayınları.

Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Ankara:Bilim ve Sanat Yayınları.

Mathieu, J.L. (1994). *Uluslararası Alanda İnsan Hakları*. İstanbul:İletişim Yayınları.

Nazır, B. (2006). *Osmanlı'ya Sığınanlar (Macar ve Polonyalı Mülteciler)*. İstanbul:Yeditepe Yayınevi.

Odman, T. (1996). *Kadın Mülteciler*. Ankara:Ankara Üniversitesi SBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları. İmaj Yayınevi.

Odman, T. (1995). *Mülteci Hukuku*. Ankara:Ankara Üniversitesi SBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları.

Odman, T. (2008a). *Çocuk Hakları Bağlamında Çocuk Mülteciler*. Mersin:Çağ Üniversitesi Yayınları.

Ökçün, A. G. – Ökçün, A. R. (1974) *Türk Antlaşmaları Rehberi (1920-1973)*. Ankara:Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Özcan, M. (2005). *AB Sığınma Hukuku (Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı)*. Ankara:Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu.

Sancar, M. – Peker. (2002) *Mülteciler ve İltica Hakkı (Yaşamın Kısıntısındakilere Hoş geldin Diyebilmek)*. Ankara:İnsan Hakları Derneği İktisadi İşletmesi Yayını.

Sander, O. (2008). *Siyasi Tarih (1918-1994)*. Ankara:İmge Yayınevi.

Şenel, A. (1982). *Siyasi Düşünceler Tarihi*. Ankara:Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Tekinalp, G. (2003). *Türk Yabancılar Hukuku*. İstanbul :Beta Basım.

The American University Foreign Area Studies (1986). Nyrop, R. F. – Seekins D. M. (Ed.) *Afghanistan a Country Study*. Washington.

Toprak, Z. (2003). *Çevre Yönetimi ve Politikası*. İzmir:Anadolu Matbaacılık.

TÜSİAD (2006). İçduygu, A. (Ed.) *Türkiye - Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları*. İstanbul:Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği Yayınları

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) (2009). Bülent Çiçekli (Ed). *Göç Terimleri Sözlüğü*. Cenevre:IOM

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) – İçişleri Bakanlığı – Adalet Bakanlığı. (2009). *Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı*. Ankara

Uluslararası Af Örgütü (2009). *İki Arada Bir Derede (Türkiye'deki Mültecilere Koruma Sağlanmıyor)*. Uluslararası Af Örgütü Yayınları

Makaleler

Aslan, C. (2006). “Bir Soykırımın Adı 1864 Büyük Çerkes Sürgünü.” *Uluslararası Suçlar ve Tarih*. ASAM Yayınları. Sayı: 1

Bozatay, Ş. A. (2009). “İnsan Ticaretinde Dezavantajlı Gruplar: Kadın ve Çocuk Ticareti.” *Uluslararası Davraz Kongresi – Küresel Diyalog, Bildiriler* (24-27 Eylül

2009). Isparta:Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.

Çiçekli, B. (2005). “Yasadışı Göç, İnsan Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti ile Mücadele ve Türkiye.” *Polis Bilimleri Dergisi* Cilt: 7(1) Yıl: 2005.

Çorabatır, M. (2008). “Türkiye’de Mülteci Olmak” *Birgün Gazetesi*. Türkiye’nin Sığınmacıları ve Mültecileri Yazı Dizisi.

Deniz, O. (2009). “Mülteci Hareketleri Açısından Van Kentinin Durumu ve Kentteki Mültecilerin Demografik Profili.” *Doğu Coğrafya Dergisi* (22) Yıl: 2009.

Gümüş, M., Kara, C. Ö. D. (2009) “İnsan Hakları Bağlamında Türkiye’de Sığınmacıların Yerleşimi ve Konut Sorunları” *Uluslararası Davraz Kongresi – Küresel Diyalog, Bildiriler* (24-27 Eylül 2009). Isparta:Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.

Helton, A. C. (1994). “Refugees: An Agenda for Reform.” *Human Rights: An Agenda for the Next Century* (ss49-68) Henkin, L., Hargrove, J. L. (Ed.) The American Society of International Law Press.

Kara, P., Korkut, R. (2010). “Türkiye’de Göç, İltica ve Mülteciler.” *Türk İdare Dergisi*. Haziran 2010. Sayı: 467.

Kılıç, T. (2008). “Bir İnsan Hakkı Olarak İltica.” *Mülteci Çalıştayları (2004 – 2005)* (ss. 208-247) Ankara:Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi.

Kırlı, Ö. (2009). “Yasadışı Göç Sorunu.” *Uluslararası Davraz Kongresi – Küresel Diyalog, Bildiriler* (24-27 Eylül 2009). Isparta:Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.

Kirişçi, K. (2001). “BMMYK ve Türkiye: Mültecilerin Statüsü Hakkındaki 1951 Sözleşmesi'nin Daha Etkili Uygulanmasına Yönelik İşbirliği” *Avrupa ve Türkiye'de Sığınma Hakkı ve Mülteciler*. (ss. 153-183) Ankara:Toplumsal Araştırmalar Kültür ve Sanat İçin Vakıf Ankara Şubesi Yayınları (2002)

Korkut, R. (2010). “20 Haziran Dünya Mülteciler Günü Yaklaşırken” *Radikal Gazetesi*. 15 Haziran 2010 Salı.

Leoscher, G. (1999). “Refugees: A Global Human Rights and Security Crisis.” *Human Rights in Global Politics*. (ss. 233-256) Dunne T., Wheeler N. J. (Ed.) Cambridge University Press.

Odman, T. (1998). “Eski Yugoslavya ile İlgili Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu ve Yasal Dayanağı.” *Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi* C:45. Ankara.

Odman, T. (2008b). “Mülteci Hukuku ve Türk Mülteci Politikası ve Uygulaması.” *Mülteci Çalıştayları* (2004 – 2005). (ss. 3-54) Ankara:Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi.

Sarısr, S. (2010). “İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Anadolu Sahillerine Sığınan Yunanlı Sivil Mülteciler.” *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (27) Yıl: 2010

Serbes, M. K. (2009). “Tirendi Hızla Yükselen Suç Ekonomisinde Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti: Türkiye Örneği.” *Uluslararası Davraz Kongresi – Küresel Diyalog, Bildiriler* (24-27 Eylül 2009). Isparta:Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.

Ümit, C. (2001). “Mülteci Hukukuna Genel Bakış ve İltica-Sığınma Konularında Türkiye’deki Uygulama” *Adalet Dergisi*, Sayı: 8, Temmuz 2001

Widgren, J. (1993). “Movements of Refugees and Asylum Seekers: Recent Trends in a Comparative Perspective” *The Changing Course of International Migration*. (ss. 87-95) Paris:OECD

Sempozyumlar ve Konferanslar

Çakıroğlu, Ş. (1996). *Hoşgörü Yılında Mülteciler – Sivil Toplum Örgütlerinden Beklenenler Sempozyumu*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.

Güral, D. (2006). “İnsan Ticareti Mağdurları” *Uluslararası Göç Sempozyumu* (8-11 Aralık 2005) Zeytinburnu Belediyesi (ss. 195-197) İstanbul.

Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi (2009), *Uluslararası Davraz Kongresi-Küresel Diyalog, Bildiriler (24-27 Eylül 2009)*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.

İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi Mülteci ve Sığınma Hakları Çalışma Grubu – İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi (2004). *Türk Mülteci Hukuku ve Uygulamadaki Gelişmeler*. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.

Terzioğlu, M. (2006). “Göçmen Ülkesi Olarak Türkiye: Hukuksal Yapı ve Uygulamalar.” *Uluslar arası Göç Sempozyumu (8-11 Aralık 2005)* Zeytinburnu Belediyesi (ss. 168-172) İstanbul.

Toplumsal Araştırmalar Kültür ve Sanat İçin Vakıf Ankara Şubesi (2002). *Avrupa ve Türkiye’de Sığınma Hakkı ve Mülteciler Uluslar arası Sempozyum (31 Ocak-2 Şubat 2002)*. Ankara:Ekol Basım

Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi (2008). *Mülteci Çalıştayları (2004 – 2005)*. Ankara:UAÖ Yayınları

Tezler

Eriş, N. (2007). *Avrupa Birliği’nde Mültecilerin Hukuki Durumu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gedik, M. (2009). *Somalili Mültecilerin Sosyo-kültürel ve Dini Hayatları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Konya Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gümüş, M. (2007). *1848 İhtilalleri Sonrasında Osmanlı Devleti'ne Sığınan Leh ve Macar Mültecilerinin Osmanlı Modernleşmesine Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kılıçaslan, S. (2001). *Mülteci Kadınların Sorunları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Kırmızıgül, Ç. M. (2008). *Contrasting Policies and Experiences of Asylum Seekers in Turkey*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öner, C. (2010). *Avrupa Birliği Üyelik Müzakereleri Çerçevesinde Van İlindeki Mültecilerin Sorunları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İnternet Kaynakları

Mevzuat Bilgi Sistemi. Resmi Gazete (26/09/2006 no:26301) 5543 sayılı İskân Kanunu.

<http://rega.basbakanlik.gov.tr/main.aspx?home=http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2006/09/20060926.htm&main=http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2006/09/20060926.htm> (23 Ekim 2010)

Mevzuat Bilgi Sistemi. Resmi Gazete (21/06/1934 no:2733) 14/06/1934 tarihli 2510 sayılı İskân Kanunu (mülga). <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/554.html> (23 Ekim 2010)

Mevzuat Bilgi Sistemi. Resmi Gazete (24/07/1950 no:7564) 15/07/1950 tarihli 5682 sayılı Pasaport Kanunu. <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.3.5682&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=> (23 Ekim 2010)

Mevzuat Bilgi Sistemi. Resmi Gazete (15/08/1941 no:4887) 11/08/1941 tarihli 4104 sayılı Muharip Yabancı Ordu Mensuplarından Türkiye'ye İltica Edenler Hakkında Kanun <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.3.4104&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=> (23 Ekim 2010)

Mevzuat Bilgi Sistemi. Resmi Gazete (12/06/2009 no:27256) 29/05/2009 tarihli 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.5901&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=> türk vatandaşlığı kanunu (26 Ekim 2010)

Mevzuat Bilgi Sistemi. Resmi Gazete (12-17/07/1927 no:631-635) 21/06/1927 tarihli 1111 sayılı Askerlik Kanunu <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.3.1111&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=> (29 Ekim 2010)

Mevzuat Bilgi Sistemi. Resmi Gazete (30/11/1994 no: 22127) Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=3.5.946169&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=iltica#> (5 Kasım 2010)

Yale Law School, Lillian Goldman Law Library, The Avalon Project Documents in Law, History and Diplomacy. “A Decade of American Foreign Policy 1941-1949. Constitution of the International Refugee Organization.”

http://avalon.law.yale.edu/20th_century/decad053.asp (30 Kasım 2010)

Mültecilerle Dayanışma Derneği Resmi İnternet Sitesi – Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1951 Cenevre Sözleşmesi
<http://www.multeci.org.tr/index.php/mevzuat/88-muelteclern-hukuk-statuesuene-lkn-1951-cenevre-soezlemes> (10 Aralık 2010)

Adalet Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi. Resmi Gazete (29/04/1983 no: 18032) Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği.
<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/21589.html> (25 Aralık 2010)

İzmir Emniyet Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi,
<http://www.izmirpolis.gov.tr/index.php?s=108> (07 Ocak 2011)

Türk Dil Kurumu Resmi İnternet Sitesi, <http://tdkterim.gov.tr/bts/> (21 Ocak 2011)

Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi, <http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-1996-45-01-04/AUHF-1996-45-01-04-Odman.pdf> (12 Şubat 2011)

Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi Resmi İnternet Sitesi, <http://www.amnesty.org.tr/ai/node/1614> (16 Şubat 2011)

Birgün Gazetesi Resmi İnternet Sitesi, http://www.birgun.net/research_index.php?category_code=1208228204&news_code=1208704560&year=2008&month=04&day=20 (20 Şubat 2011)

HYD, Mülteci Destek El Kitabı, <http://www.carim.org/public/polsoc texts/PS2TUR015 TU.pdf> (20 Şubat 2011)

BMMYK Türkiye Resmi İnternet Sitesi, <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c2.html> (2 Mart 2011)

BMMYK Türkiye Resmi İnternet Sitesi, <http://www.unhcr.org.tr/MEP/index.aspx?pageId=158> (8 Mart 2011)

Illinois Institute of Technology Official Web Site, <http://www.gl.iit.edu/govdocs/afghanistan/Afghanistan-Chapter1.pdf> (8 Mart 2011)

CNN Official Web Site,
<http://edition.cnn.com/2011/WORLD/africa/03/05/libya.refugees/index.html?iref=allsearch> (8 Mart 2011)

Helsinki Yurttaşlar Derneği Resmi İnternet Sayfası, İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı, <http://www.hyd.org.tr/?pid=297> (8 Mart 2011)

Gazete İzmir, <http://www.gazeteizmir.com/saglik/multeci-cocuklara-saglik-taramasi.html> (8 Mart 2011)

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komiserliği, İnsan Hakları Bilgi Kitapçığı, No: 20, “İnsan Hakları ve Mülteciler”
<http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet20en.pdf> (9 Mart 2011)

Mazlum-Der Resmi İnternet Sitesi,
<http://www.mazlumder.org/sayfa.asp?sayfaID=33> (14 Mart 2011)

Mültecilerle Dayanışma Derneği Resmi İnternet Sitesi,
<http://www.multeci.org.tr/index.php/mevzuat/161-tc-cileri-bakanlın-muelteci-ve-snmaclar-konu-201019-say-ve-19032010-tarihli-genelgesi-> (16 Mart 2011)

İçişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi,
http://www.icisleri.gov.tr/default.icisleri_2.aspx?id=4536 (16 Mart 2011)

Mültecilerle Dayanışma Derneği Resmi İnternet Sitesi,
<http://www.multeci.org.tr/index.php/hakkmzda> (23 Mart 2011)

Mültecilerle Dayanışma Derneği Resmi İnternet Sitesi,
<http://www.multeci.org.tr/images/stories/pdf/multeci-der%20tuzuk.pdf> (24 Mart 2011)

Gümüştürkmen, M. (2010) “İzmir Örneğinde Mülteci Olgusu ve Yapısal Analizler”
Sığınmacı ve Mültecilerin Çok Yönlü Sorunları, Dış Göç Yönetimi. Düzenleyen
İzmir İli Stratejik Planlama, Yönetişim, Araştırma ve Uygulama Merkezi.
<http://www.deu.edu.tr/DEUWeb/Icerik/Icerik.php?KOD=18018> (25 Mart 2011)

Demir, O. Ö. – Erdal, H. (2010). Yasadışı Göç ile İlgili Kavramların Doğru
Anlaşılabilmesi Sorunu ve Yazılı Basında Çıkan Haberler Üzerine Bir İnceleme.
Polis Bilimleri Dergisi Cilt: 12(1)
<http://www.pa.edu.tr/objects/assets/content/file/dergi/80/2-Makale-29-54.pdf> (26
Mart 2011)

BMMYK Türkiye Ofisi Resmi İnternet Sitesi,
<http://www.unhcr.org.tr/MEP/index.aspx?pageId=242> (5 Nisan 2011)

Emniyet Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi,
<http://www.egm.gov.tr/hizmet.yabancilar.goc.asp> (28 Nisan 2011)

BMMYK Resmi İnternet Sitesi, <http://www.unhcr.org/4d8c5b109.html> (1 Mayıs 2011)

BMMYK Resmi İnternet Sitesi, <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/page?page=49e48e0fa7f> (1 Mayıs 2011)

EKLER

EK - 1

T.C.

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI

Emniyet Genel Müdürlüğü

Sayı :B.05.1.EGM.0.13.49550

Konu :Bilgi Talebi

Sn: İdil Ege TAŞDELEN

İlgi :01.03.2011 tarihli e-mail yazınız.

İlgi'de kayıtlı e-mail yazınız incelenmiş olup, İzmir ilinde iltica-sığınma başvurusunda bulunan yabancılar işlemleri tamamlandıktan sonra haklarında (Sığınmacı/Mülteci) karar verilene dek iç bölgelerdeki uydu illerimize transfer edilip ikamet izni verilmektedir.

Bu bilgilerin yansıra hali hazırda İzmir ilinde bulunan ve transfer edilmeyi bekleyen yabancıların bilgileri aşağıya çıkartılmıştır.

Bilgilerinize rica ederim.

Burhaneddin BEKTAŞOĞLU

Yabancılar Hudut İltica Dairesi

Başkan Yrd.

2.Sınıf Emniyet Müdürü

İzmir Valiliğinden İltica-sığınma Başvurusunda Bulunan Yabancıların Bilgileri

Uyruk/Durumları	MEVCUT	FİRAR
SOMALİ	1	45
MORİTANYA		1
ETOPYA		11
SUDAN		16
AFGANİSTAN	12	23
NİJER		1
ERİTRE		12
SRİ LANKA		4
KAMERON	1	2
NİJERYA		2
KONGO		1
SİERA LEONE		1
FİLDİŞİ SAHİLİ		1
TOPLAM	14	120

İlkadım Cad.No:89 Dikmen 06100 ANKARA

Ayrıntılı Bilgi İçin

İrtibat: M.DEMİRCİ

Telefon: (0312) 412 32 83 - 412 32 95

Faks: (0312) 466 90 11

<http://egm1ydbmmb01>

Elektronik

Ağ:yhidb@egm.gov.tr

..../03/2011 Büro Memuru :M.DEMİRCİ

..../03/2011 Büro Amiri :H.AKBAŞ

..../03/2011 Şube Müdürü :İ.BAYRAKTAR

EK – 2

ANKET SORULARI

- 1) Yaşınız?
- 2) Cinsiyetiniz? Kadın () Erkek ()
- 3) Geldiğiniz ülke?
- 4) Eğitim durumunuz?
İlkokul () Lise () Üniversite () Hiçbiri ()
- 5) Dininiz?
- 6) Medeni Durumunuz? Evli () Bekar ()
- 7) Çocuğunuz var mı? Evet () Hayır ()
- 8) Göç etmeden önce hangi işi yapıyordunuz?
- 9) Ülkenizden neden ayrıldınız?
Siyasi görüşe dayalı ayrımcılık ()
Dini inanca dayalı ayrımcılık ()
Etnik kökene dayalı ayrımcılık ()
Ekonomik nedenler ()
Savaş, şiddet olayları, iç karışıklık ()
Eğitim ()
Diğer
- 10) Ülkenizde baskı ya da zulüm gördünüz mü?
Evet () Hayır ()
- 11) Türkiye'ye ne zaman geldiniz?
- 12) Neden Türkiye'yi seçtiniz?
Ülkeme yakın olduğu için ()
Avrupa ülkelerine geçiş kolay olduğu için ()

- Türkiye’de yaşamak istediğim için ()
- Kendi seçimim değildi, şartlar onu gerektirdi ()
- 13) Türkiye’ye kiminle geldiniz?
Yalnız () Ailem () Arkadaşlarım ()
- 14) Ailenizden geldiğiniz ülkede kalan kişiler var mı?
Yok () Annem, babam () Eşim () Çocuklarım() Kardeşlerim ()
- 15) Türkiye’ye hangi yollarla geldiniz?
Yasal yollar () Yasadışı yollar ()
- 16) Nerde kalıyorsunuz?
Otel () Ev () Bir yakınımın yanında ()
- 17) Kaç kişiyle birlikte yaşıyorsunuz?
- 18) Kaldığınız yerin fiziki koşulları nasıl?
Çok kötü () Kötü () İyi () Çok iyi ()
- 19) Türkiye’de bir işiniz var mı?
Evet () Hayır ()
- 20) Evetse, ne iş yapıyorsunuz?
- 21) Hayırsa, geçiminizi ne ile sağlıyorsunuz?
Yardımlarla () Kendi birikimlerimle () Diğer.....
- 22) Herhangi bir kuruluştan yardım alıyor musunuz?
Almıyorum () Belediye () Dernekler () Kişiler () Diğer.....
- 23) Türkiye’de karşılaştığınız başlıca problem nedir?
Barınak () Para () Sağlık () İş () Dayak () Hakaret ()
Dışlanma () Diğer.....
- 24) Mülteci ya da sığınmacı olmak için herhangi bir resmi makama başvuruda bulunduğunuz mu?
Hayır () Valilik () Polis Teşkilatı () Jandarma () BMMYK ()

- 25) Türkiye'deki hukuki statünüz nedir?
Mülteci () Sığınmacı () Hiçbiri ()
- 26) Türkiye'de hangi sosyal hizmetlerden yararlanıyorsunuz?
Eğitim () Sağlık () Hukuk () Hiçbiri ()
- 27) Burada yaşadığınız sorunları çözme konusunda size kim yardımcı oluyor?
Belediye () Dernekler () Diğer.....
- 28) İzmir halkının size karşı tavırları nasıl?
İyi () Kötü ()
- 29) Türkiye'den başka bir ülkeye gitmeyi düşünüyor musunuz?
Evet () Hayır ()
- 30) Evetse hangi ülke?
- 31) Eğer ülkenizi terk etme sebebiniz ortadan kalkarsa geri dönmeyi düşünüyor musunuz?
Evet () Hayır ()
- 32) Önümüzdeki birkaç yıl içinde sizi nasıl bir gelecek beklediğini düşünüyorsunuz?
Türkiye'de kalacağım () Üçüncü bir ülkeye gideceğim () Ülkeme döneceğim ()